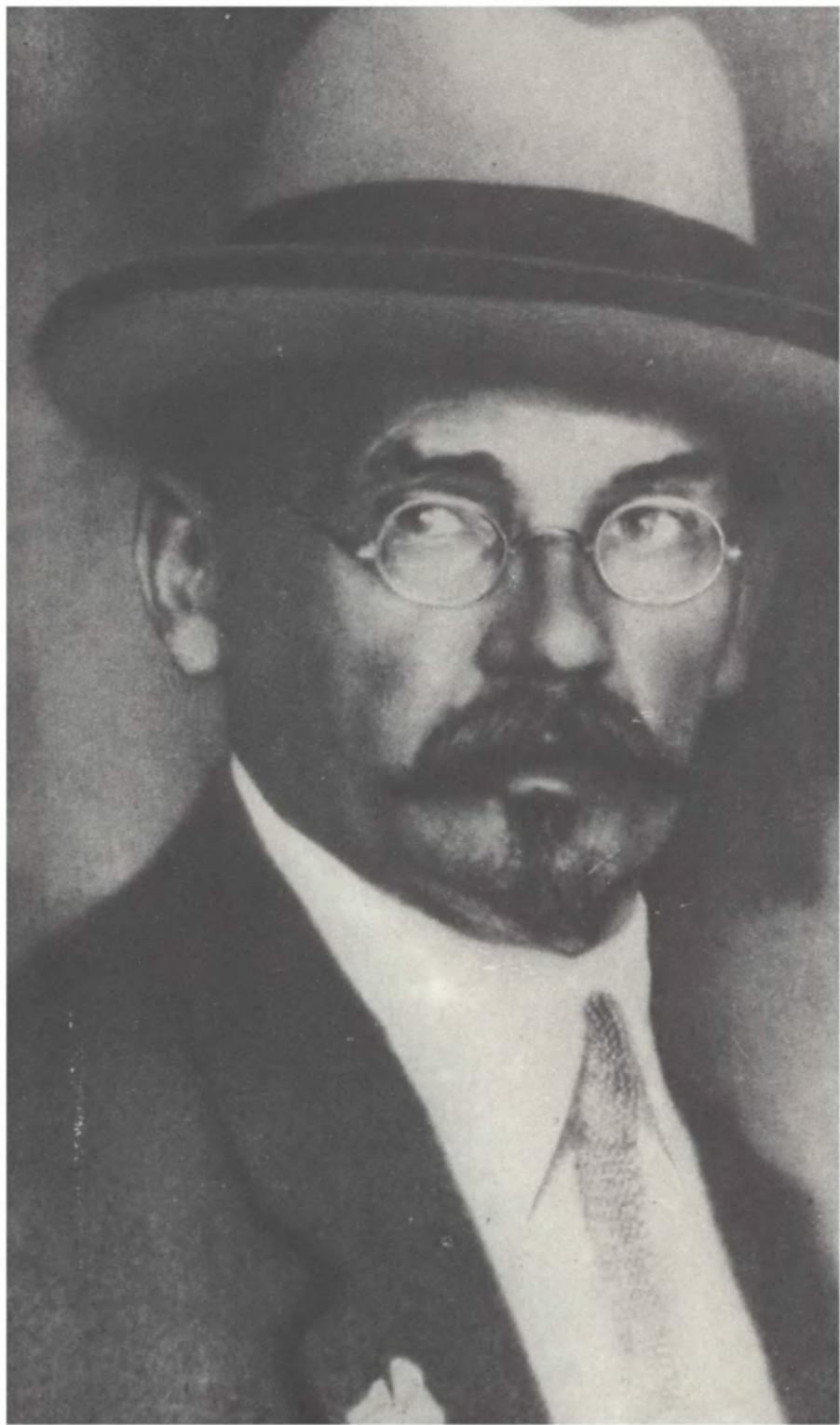

БІБЛІОТЕКА
ПОЕТА. УЧНЯ

МИКОЛА ФІЛЯНСЬКИЙ

МІСІЯНІСТІВСЬКІ ПІСНІ

БІБЛІОТЕКА
ПОЕТА

МИКОЛА ФІЛЯНСЬКИЙ

ПОЕЗІЙ

Київ
«Радянський
письменник»
1988

**ББК 84Ук1-6
Ф57**

Микола Григорович Філянський — талановитий український поет, типовий пізній романтик, сучасник Івана Франка і Лесі Українки. Це вибране — перше найповніше видання поета, де вміщено твори із збірок «Поезії», «Calendarium», «Цілую землю», а також окремі вірші, опубліковані в періодиці.

**Упорядкування,
вступна стаття та примітки
*В. О. Шевчука***

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

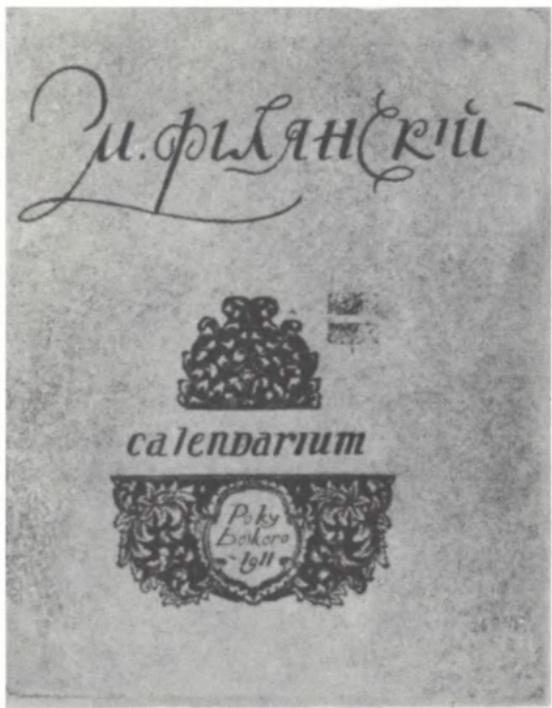
***I. Ф. Драч, В. Р. Коломієць, Л. В. Костенко,
С. А. Крижанівський, Р. М. Лубківський,
О. В. Лупій, Л. М. Новиченко,
Б. І. Олійник, П. М. Перебийніс***

Рецензент *М. Г. Жулинський*

**Ф 4702590200-045 КУ №8-529-1988
М223(04)-88**

(С) Видавництво «Радянський письменник», 1988

ISBN 5—333—00101—4

Обкладинка збірки М. Філянського
«*Calendarium*» (1911).
Оформлення автора.

*Обкладинка
книжки М. Філянського
«Від порогів до моря»
(1928).*

*Будинок
батьків М. Філянського
у с. Попівці
на Миргородщині.
Фото 1923 р.*

*Микола Філянський під час навчання
в Лубенській гімназії.
80-ті роки XIX ст.*

Шановна Євгенія Іванівно !

з привітанням засудженого Хрущова несе
зобов'язання, що Михайлів Григорій
заслуженний засуджений терпимо
розглянувати Вашу скаргу.

Із передачею Прокуророві УРСР
засл. Іванівну. Отже, з чистовими
записами, або ж і особисто - (як
на мої випадках, якщо самі буде-
ти в Києві) - треба звертатися
до Прокурора УРСР засл. Іваніва,
Київ. Киріленка 15.

З повагою

Павло Тичина
Земляник Верховної
Ради УСРР

20/5/39

Лист П. Г. Тичини
до Є. І. Філянської.
1939 р.

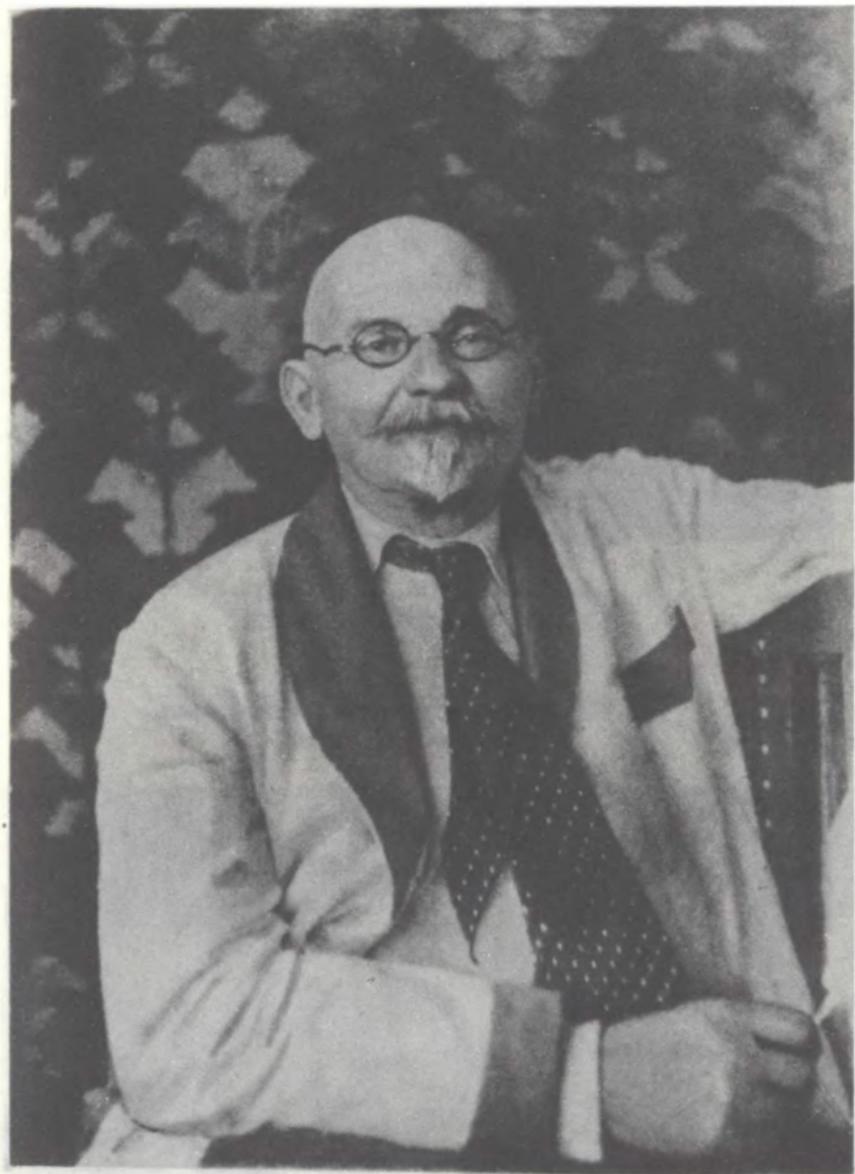
*Дружина поета
Євгенія Іванівна Філянська.
1934 р.*

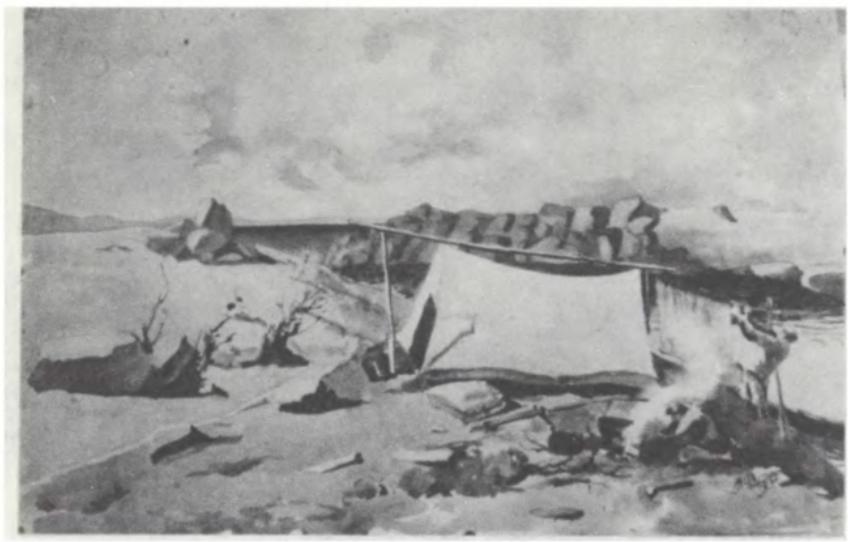
*М. Філянський. В зоні дніпровського будівництва.
Акварель. 1935 р.*

*М. Філянський. Старокиївські мури.
Акварель. 1937 (?).*

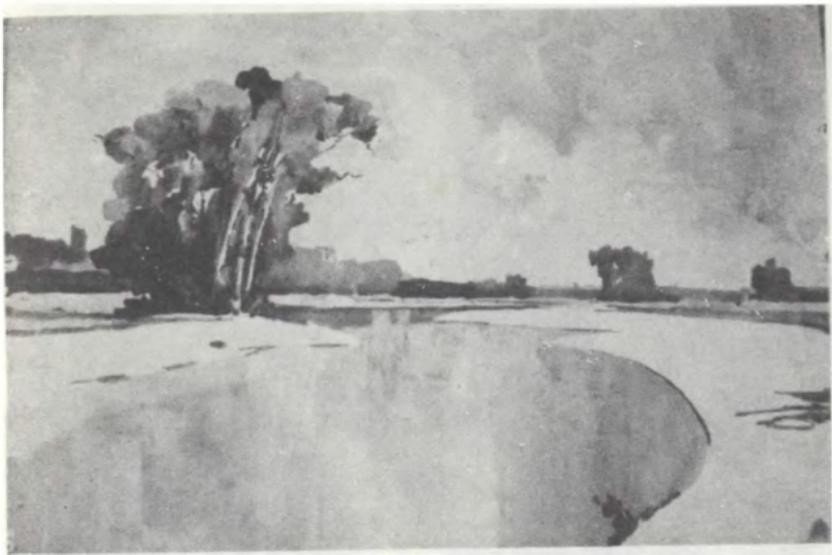
M. Філянський. 1936 р.

*М. Філянський. На Дніпрі.
Акварель. 1936 р.*

*М. Філянський. Краєвид з валунами.
Акварель, 30-ті роки.*

М. Філянський. Улюблені місця.
Акварель. 20—30-ті роки.

М. Філянський. Охоронці пам'яті.
Акварель. 30-ті роки.

*М. Філянський
після риболовлі.
Село Яреськи
на Полтавщині.
5 червня 1930 р.*

*М. Філянський
під час виступу
в Харківському музеї
(1927).*

*Диплом
члена Уральського
товариства природознавців
М. Г. Філянського (1915).*

М. ФІЛЯНСЬКИЙ

ЦІЛУЮ ЗЕМЛЮ

«Цілую землю»
Марія Філянська
Альбом

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНИ
1928

Титул збірки
М. Філянського
«Цілую землю».

Обкладинка
збірки М. Філянського
«Цілую землю» (1928).
(Власність П. Рогача).

СИН ЗЕМЛІ

Літературні, як і життєві, долі складаються, буває, химерно: часом досить незначного повороту, і вони починають іти криво — про людину складається певна репутація, яка в силу традиції може тягтися десятиріччями. Зразковий приклад цього — літературна доля видатного українського поета початку XVIII ст. Івана Максимовича: сказав був про нього недобре слово Дмитро Туптало, і цю думку на майже три століття вважали як непереступну. Щось подібне сталося і з Миколою Філянським. Написав був на його першу книгу негативну рецензію Михайло Коцюбинський, і тою міркою міряємо всю творчість небуденого поета ось уже вісімдесят років. Дивне ж те, що за цей час ніхто не спромігся пильніше прочитати в творчісті М. Філянського, заналізувати й осмислити її. А відгуків різних людей, здебільшого доброзичливих, було багато, були й захоплені, та це (не вийшовши з оцінкових рамок) без серйознішого вникнення в світ поетичного «я».

Але повернемося до звісної рецензії М. Коцюбинського. Першу книжку поета він називає «білою пустинею із піскуватими кучугурами віршів». Цілий ряд зауважень вельми вимогливого критика-письменника можна сприйняти як справедливі: певна затемненість образів, невибагливість у доборі рим (до слова «ніч» обов'язково ставить «серця міч», слово «чари» раз у раз римує з недоладним «нари»). «Від таких висловів,— пише М. Коцюбинський,— як «оклик дум»,

«сонний шум» і т. ін. просто в голові паморочиться». М. Коцюбинського, який пильно опрацьовував кожне своє речення, дратувала недбалість коректи, мішанина в правописі (фонетика з ярижкою), схильність до недоречних неологізмів, які набридливо повторюються, спроба опрацювати кілька тем з Екклезіасту — річ на той час увіч немодна.

На критику М. Коцюбинського гостро відгукнувся інший наш видатний письменник Гнат Хоткевич («Камні отметаємі», «Українська хата», 1909, № 10). Г. Хоткевич відзначає М. Філянського як «безперечний талант з чисто поетичною обсервацією й будовою художньої мислі», а щодо самої критики пише: «Можна тільки здигнути плечима і сказати словами самого Коцюбинського: «Будемо мати надію, що в день останнього суду (таке й справді сказане у рецензії.— В. Ш.) господь-бог простить йому його гріх і не згадає його критики». Під яким настроєм писав М. Коцюбинський свою рецензію, що спонукало його взятися за критичне перо, власне, при книжці Філянського — не знати. Читав, читав чоловік десятки українських книжок і всякого іншого сміття, ні на одну не писав — а тут нараз... Коротко сказавши, оцінка д. Коцюбинського не тільки шаблонова, скроєна по типу т. з. «київських критик» (скажемо при нагідно, що в той час було прийнято писати гострі, ущипливі аж до непристойного рецензії.— В. Ш.), напхана всякими жартами, знаками запиту, але навіть пересолила у своїм шаблоні. Коцюбинський не критикує, а підставляє ніжку... Я особисто можу написання такої рецензії пояснити лише надзвичайним якимсь настроєм і великою недбалістю, з котрою д. Коцюбинський читав книжку Філянського». Про саму збірку Г. Хоткевич висловлюється так: «Книжка Філянського...— це кабінет дійсного знатока й цінителя поезії. Чи говорить він на теми «суєти суєт», чи навпаки кидає епікурейчні гасла, чи співає про минувшину цілого краю, рідної України, чи про минуле одної-однією людини, самого себе,— він все задумчивий, витриманий, з печаттю мислі на кожній сторінці».

Зрецензувала першу книжку М. Філянського й Олена Пчілка — представниця на той час старшого покоління письменників. «Коли хто кохається,— написала ця мудра жінка,— тільки в віршах на «громадські мотиви», то нехай і в руки не бере Філянського, коли ж хто має не стільки однобічний погляд на твори поезії, то знайде у збірнику Філянського багато милого» («Рідний край», 1906, № 43). Водночас О. Пчілка відзначає «перебори» поезії Філянського: несмачні неологізми, часте вживання слова «міч», що пішло від Щоголєва, невластиві українські мові слова тощо, зате поособливому наголосила на музичності вірша поета.

Про М. Філянського писали немало і в двадцятих роках. Олександр Білецький відніс його до визначних поетів, що «виявили своє творче обличчя у перерві між двома революціями» («Плуг», зб. I, ДВУ, 1924); Микола Зеров у сонеті, присвяченому Філянському, побачив справжню красу і... лиху граматику. Ці ж думки він проводить і в рецензії на останню збірку поета «Цілуу землю» («Життя і революція», 1928, № 10). В поетиці Філянського, звіщає критик, помічається «боротьба поміж обдарованим поетом та недбалим техніком, печать якого лежала і на перших його томах». Як і М. Коцюбинський, М. Зеров відзначає «любительську риму» Філянського і зловживання окремими словами («гайсати», «лоно», «квіт»), хоч і свідчить про неправедливість загальної оцінки Коцюбинського.

У наші часи П. Волинський («Радянське літературознавство», 1967, № 6) писав, що критику М. Коцюбинського «не можна вважати в усьому об'єктивною, тим більше її не слід переносити на всю творчість письменника». У восьмитомній історії української літератури (т. 5, «Наукова думка», 1968) М. Філянського згадано серед талановитих сучасників Лесі Українки.

Здавалося б, усі погляди і точки зору вияснені, а віз як стояв, так і стоїть, довкола імені М. Філянського й надалі панує мовчанка. Очевидно, настав час пильніше прочитати твори поета, увійти в коло ідей, які він проповіду-

вав, і подивитися, чи його творчість цікава нам, його нащадкам...

Але кілька слів про М. Філянського як людину. Непересична, різномірна й багата це була індивідуальність. У коло його професійних інтересів входило, крім поезії, мальарство, архітектура, археологія, музеєзнавство, геологія, природознавство, був він і музикантом (добре грав на скрипці, гітарі, лірі-релі). Глибоко цікавився етнографією та історією архітектури. Вивчав мистецтво та літературу українського барокко.

Народився Микола Григорович Філянський 6 грудня 1873 р. в с. Попівці Миргородського повіту в родині священика. Закінчив Лубенську гімназію і вступив на відділ природничих наук фізико-математичного факультету Московського університету (закінчив його в 1898 р. з дипломом I ступеня). Тоді ж відвідує майстерні художника Сєрова і архітектора Шехтеля. 1903 р. їде до Франції, щоб вдосконалити знання з архітектури й живопису, цікавиться французькою поезією. 1904 року складає в технічно-будівельному комітеті Міністерства внутрішніх справ іспити на право вести будівельні роботи. Влітку того ж року мандрує по Лівобережжю, вишуковує, фотографує архітектурні пам'ятки, виявляє давні ужиткові речі. Тоді ж особливо зацікавлюється творами світської літератури епохи барокко; перечитає їх у рукописах: твори драматичні, збірки віршів-пісень, збірники прислів'їв XVII ст.— ось звідки бароккові елементи в його поетиці. На основі усіх цих спостережень пише велику статтю «Спадщина України» («Іскусство», Москва, 1905), де виявляє велику ерудицію в знанні української історії, літератури, етнографії. У 1906-1917 роках живе на Уралі, де очолює технічне керівництво в товаристві «Російський мармур». Саме в цей час виходять його поетичні книжки (в Москві, без присутності автора — ось причина лихой коректи і певної недбалості у виданні, хоч поліграфічно книги оздоблені розкішно).

Після революції М. Філянський повертається на Україну,

живе в селі Яреськах на Полтавщині, працює завагрошкою і в Сорочинському лісництві. З літа 1924 року — працівник Полтавського історико-краєзнавчого музею, вивчає корисні копалини області, пише статті «Геологічний огляд» і «Підземні води» для збірника «Полтавщина» (1927). З початку будівництва Дніпрогесу вирушає в експедицію до порогів, збирає ряд матеріалів і в 1928 році видає книгу «Від порогів до моря» (етюди археологічні, геологічні, історичні, зоологічні, сільськогосподарські тощо), в тому ж році видає третю свою поетичну книжку. З 1930 р. він працівник Соціалістичного музею ім. Артема в Харкові, по тому організовує Музей Дніпрогесівського будівництва в Запоріжжі, влаштовує музейні виставки в Києві, Харкові, Дніпропетровську, Запоріжжі. У 1936—1937 рр. за дорученням Українського музейного містечка в Києві (територія Лаврської фортеці) змальовує пам'ятки давнини, допомагає оформляти історичний музей у столиці республіки. Активна невисипуча музейна робота М. Філянського була обірвана в 1937 році.

Як бачимо, Микола Григорович Філянський прожив бурхливе, багате, трудове життя, і, здавалося б, поезія для нього — заняття тільки принагідне, але саме у мистецтві слова судилося йому сказати про найсокровенніше, узагальнити зміст усього життя, укладти свою мислительну систему.

За напрямом поетичної діяльності Філянський — типовий пізній романтик, і, аналізуючи його мистецький світ, треба виходити перш за все із цього принципу. Думки про минуле, намагання з'єднати своє життя з площинами минулих часів диктувалися не тільки системою професійних інтересів поета — вони типово романтичні: «Мій тяжкий жаль, моя неволя — там, де хвилин колишніх воля». Чи не це бажання викликає в поета потребу наблизитися до природи, до її таємниць: «Де явір корінь сонно міє, де ряст гай весінні криє», а сприймати природу для поета — це пити час «довічної розмови». Інколи це приносить радісний екстатичний настрій («Ранком»), який зроджує мотив неба — те,

що деякі простоглядні критики вважали за релігійне в ліриці Філянського. Небо ж поета — це образ великого космосу, який притягає людську душу, образ великої гармонії Все-світу, образ, зрештою, мрії («Полудень»). І коли з'являється в поета поняття бога — це поняття не християнське, не магометанське чи якесь інше, а швидше філософічне, бог — це образ космосу, природа, її саморушні закони, які гармонійно визначають рух земний і впливають на людське життя. Саме такому «богу» шле поет хвалу («Хвала») — тут він використовує мистецьке світобачення Г. Сковороди.

Загалом звинувачення в релігійності Філянського — одне із особливих непорозумінь, один із несправедливих, при-чеплених до його імені ярличків. Так, справді, поет бере мотиви з Екклезіасту, однієї з книг біблії, але не для того, щоб проповідувати ту чи іншу релігійну доктрину, а щоб славити земне буття:

В земних часах — земная воля,
Услада їх — земная доля...

Звісно, син священика не міг не бути вихований у релігійному дусі. Але синами священиків були й А. Свидницький, який так нещадно описав духовенство («Любопрацькі»), і І. Нечуй-Левицький з його відвертою антипопівчиною. Вони, ці збунтовані поповичі, найприкріше ба-чили прозу побуту служителів культу, через що в семінаріях так багато траплялося вільнодумців. Вони не цуралися тем, пов'язаних із релігією та культовими справами, але завжди були настроєні до того критично. Це саме помічаємо і в М. Філянського. Вся поетика релігійної відпра-ви вмерла для нього давно:

Кадила сизий дим і чорний оксамит —
О, як ви занеслись,
Далеко як зостались...

А перейшовши через складні й глибинні процеси пізнання світу, утвердивши себе співцем землі й земного, поет не може не сказати:

Я не молюсь давно...
Кому молитись буду?
Відкіль, з яких висот богів
собі зніму?
Мій бог — краса землі,
Його не знають люди...
Богам небес німих — відкіль я слів візьму?..

Це було сказано у книжці, що вийшла 1911 року. Тоді реалігія була державною справою, і люди офіційно ще таки не сповідували такого бога, як краса земна. У ширості слів поета сумніватися годі. Отож вислів В. Коряка про клерикалізм окремих віршів Філянського — не тільки непорозуміння, але й неправда, що виходила з вульгарно-соціологічних перевонань цього історика літератури. Цикл же віршів М. Філянського «Покаяння отверзі» важко тлумачити двозначно:

Я до молитви не вернусь...
Як на шляху в Дамаск святий апостол Павел —
Я не проснусь...

І таки не вернувся, бо вже в книзі останній пише: «Дзвони, дзвони, переддзвони, голос ваш холоне, вам дістались, вам зостались труни, похорони» в той час, як «день сміється, в груди б'ється, плинуть нові літа» (книга «Цілуу землю»). Признається поет, що він любить «українських святих», — але що то за святі? Ні, не ті, що кличуть до аскези, до мізантропії й містики, а що викликають «низку дум земних». Власне, він кохається в пишній красі образів українського барокко: злотоглаве убрання, ніби для банкету вдягнене, «і лютні дзвін, і гук, і спів» осяяних сонцем півдня «п'яних од квіт, і фарб, і сонця» живих людей.

Немає й постатів понурих,
І не тікають їх фігури
Від сонця ласкових очей...

До того ж світу, де «вериги, рубище й хітон» і «катування й каяття за хвилю ясного життя», до того екстазу «я не пріпав нігде ні разу», зате образи й візерунки картин барокко

його ваблять, бо все в них суперечне християнській догматиці: Христос без слідів страждання, мучениця Варвара має груди, «перлами повиті» і «час не може погасити очей глухий вогонь». Отже, митці минулого тільки використовують, мовить поет, християнську тематику, але їхню палітру золотити «втіх земних коротка мить». Пророк Данило відтак одягнений у золотистому кунтуші, «грезет червоний на отльоті» і говорить «церовки тло». Свята Уляна — як молода гетьманша, що виглядає з рамців, «немов троянди пелюсток», щоки в ній напудрено, на грудях — живі квіти, а на буклях волосся — «щипців свіжий слід». Все це таке далеке від релігійної аскези, всі ці образи насправді тішаться життям, а за низку рис Растреллі поет готовий віддати «тарос будня».

Отже, людина на землі «в'є вінок» у погодженості із потребами життя, землі, вод, неба, бо й вони «в'ють свій вінок», а вінок окремого «я» — це тільки часточка того великого, що називається природою, бо, коли «я» згасне, вінок землі, неба, вод витиметься так само («Я в'ю вінок»). Саме через таку гармонійну поєднаність ліричного «я» з великим «я» макрокосму у душі того малого «я» виникає любов до рідного краю. Рідний край, отже, — це місце, де злука індивідуального «я» із «я» безмежним найнатуральнішим, це той голос, який кличе поета, відірваного від рідної землі, — все це дає змогу йому уявити її, а відтак досягти свого чуттєвого ідеалу. Знову-таки душа людська жива не тільки сущим моментом, вона тісно лучиться із минулим. Час минулий «марно лине поуз нас», але дає нам ясний заповіт на день сьогоднішній, і людині потрібно не втрачати здатності його прочитувати, щоб не губити відчуття гармонії, яка необхідна в сьогоднішньому дні («Спить ряд могил давно німих»). З другого боку, поет не може не засудити «сонних варварів науки», які не так з'являють сучасникам явища минулого, як руйнують їх, — перегук із шевченківською «Розритою могилою», — адже за збереження пам'яток минулого ми відповідальні перед майбутніми поколіннями (які сучасні це думки!):

І прийде скоро, скоро час,
Нащадок наш спитає нас:
«Хто нам зберіг останки літ,
Де днів давноминулих слід?»

Це стосується не тільки пам'яток матеріальних, але й духовних, літератури — тієї, відголоском якої є народна пісня:

Ми пісні рідної не зберегли в свій час,
На кволий серця жаль її звели до нас,
Нікчемним окликом вона між нами йде,
Луни вечірньої з собою не веде...

Замість глибокого вивчення минулого ми даємо імітації: «зразки нікчемнії забутого убрання», «горілку, мед, гопак і сині шаровари»; отож у той вже віддалений час поет покликається до нас, своїх внуків, сподіваючись на наш «ясно-городній ум» і на те, що ми пройдемо рідними ланами в ясний час і таки почуємо «луни колишньої глас». І щоб його неправильно не зрозуміли, поет застерігає: ні, він не співець могил, не співець руйн, зарослих зіллям:

А жаль мені тих сліз, що марно пролилися
І стали піснею безсмертної краси,
Та розкоші вінків, що в сумний час вилися,
Вились і в'янули без сонця, без роси,—

тобто йому жаль утратити духовне надбання народу, біль і радість живих сердець, які сподівались відгуку в майбутніх часах; отже, поетова своєрідна мандрівка в минуле — це шукання власного кореня, це страх утратити життєвий фундамент; звідсіля і його сум, бо передреволюційна дійсність була-таки духовно безрадісна, про що мовив нам не один митець тієї доби.

Виходячи із засади про нерозривне поєднання людини з землею, небом, вогнем, водою, повітрям, хмарами, космосом, поет оспівує красу світу цілком супротивно релігійній доктрині, яка вимагала дивитися на світ як на царство

диявола, з якого один вихід — у смерть. Краса ж для М. Філянського — вища якість, те, що людину облагороджує, надихає, освітлює, вивищує. «Краси не вирву з серця я ніколи», — мовив поет. Чи не тому він одушевлює природу: рослини, птахи, дерева й люди — всі живуть за спільними законами, все живе — у вічному русі і вічному змаганні:

Ні їм, ні нам — нема спокою,
Великий світ — а всім нема.
Хвилина щастя за журбою,
Сльоза за ласкою німою,
А щастя, щастя все ж — дарма...

Отже, щастя треба знайти. Не руш природи, застерігає поет, шукай спокою, тобто вищої гармонії для душі (сковородинська ідея) для того, щоб злитись із «земною ласкою», щоб надвечір «минулий кликатъ час колишньої весни» («І знов, і знов весна...»). А раз так, то чому б не любити світу за розум, жарти, чому не любити «очей дівочих», чом не любити «серця край» (рідний край), чом не любити життя?

Потяг до природи часом інденфікується з потягом до народного. Філянський недаремно був романтиком, його, як і всіх, хто сповідував романтизм, тягло до народної пісні, ії він не наслідував, але з немалою віртуозністю стилізував (десь так, як стилізував народні мелодії його сучасник Леонтович), даючи їй артистичну вишуканість («За садом, садом», «Чом ти вчора не виходила», «Полем, полем та за долиною»): в цьому М. Філянський ішов за своїм учителем Я. Щоголевим, але дав, на жаль, тільки кілька таких спроб.

Поету довгі роки, як ми казали, доводилося жити поза межами України. Цей факт поклав на лірику М. Філянського особливий настрій — сумний спогад про рідний край став одним із його улюблених мотивів; через такий спогад поет бачить рідну землю, відчуває її також через спогад — чи не тому його описи природи трохи абстраговані, адже поет

описує рідний край, а його він «на довгий час покинув». Не зайве буде згадати, що тема «чужинонъки», туги за рідним краєм була традиційною в поезії українського бароко, відтак і в українських піснях. Цей мотив був улюблений у Т. Шевченка, слід творчості якого надто помітний у віршах Філянського, адже Шевченко зміг написати «Садок вишневий коло хати» тільки тому, що мав ностальгічний настрій. Традиційними в нашій поезії були образи човна й води, якими так часто користувався Філянський: символ життєвого плину. Загалом літературні ремінісценції властиві М. Філянському, але в особливий спосіб. Так шевченківське «Минають дні» відчутише у кількох віршах, і це було, зрештою, не наслідуванням, а відбитком враження. Поет не приховує свого зачарування музою Шевченка і, як робив це Ю. Фед'кович, уклинує у свої рядки рядок шевченківський. Зрештою, й Фед'кович у своїх шевченківських ремінісценціях шукав натхнення, позичені рядки були для нього містком, з якого починає літературну плавбу, а у Філянського такі рядки підкріплюють рефлексію поета, яка виникає самостійно («Хай щастя сон над серцем ли не», «Минають дні» тощо).

Певна річ, що М. Філянський був також дитиною свого часу, його творчість натурально вписується у спільній поетичний комплекс української поезії початку двадцятого століття, що його творили Леся Українка, Олександр Олесь, Микола Вороний, Григорій Чупринка, а на Західній Україні — «молодомузівці».

Перед нами поет, який тонко відчуває світ. Нема найменшого сумніву, що він щирій при передачі свого емоційного стану, але естетизує його (то було, зрештою, в традиції його часу), тобто його поезія — це не безпосередня реакція на ті чи інші об'єктивні подразники, то реакція, можна сказати, припізніла. Згадаймо чудовий ностальгічний вірш «Червоним золотом діброва убиралась» — така щира в ньому бринить туга за рідним краєм! Але під віршем написано: Яреськи, 1904, тобто вірш написано в тому краю, за яким

поет тужить. Так само абстраговано, післяподійно звучать вірші, в яких ми хотіли б розшукати причинки до біографії М. Філянського («На смерть Раї», з присвятою N тощо), — тут також прочувається не біль за втратою любої істоти, а художньо оформлене почуття, не рефлексія від розлуки з коханою, а поетично оброблений мотив про колись існуюче почуття — тобто маємо знову-таки спогад. Саме тому такі, наближені до індивідуального «я», вірші М. Філянського звучать холоднувато. Зате написано їх віртуозно. Це одна з ознак неповторної творчості поета, і він сам це усвідомлює (припізненість переживань):

Я на зорі весінніх літ
Не пив роси з вечірніх квіт,
За щастям гнатись пізно став
І муки щастя не зазнав...

На лірику поета значною мірою впливало й те, що він був художником, майстром пензля. Чи не цим зумовлюється й імпресіонізм його письма. О. Дорошкевич пише про цей метод: «Письменники використовують реальні сюжети, але засвоюють особливу манеру творчості, яку пізніше назвали імпресіоністичною (франц. impression — раптове враження); вона в тому полягає, що письменник підкреслює свої суб'єктивні враження в коротких, але в сильних рисах... впливаючи на почуття й уяву читачеві, дає не так фабулу твору, як свої з приводу цієї фабули настрої. Так утворилася нова форма реалізму імпресіоністичного, його можна назвати неorealізм» («Українська література», Книгоспілка, 1928). Утвердженю цього методу могло сприяти й перебування поета у Франції, безпосереднє знайомство з імпресіоністами-малярами і з французькою поезією. М. Філянський — майстер творити тонкі, живі малюнки (один із циклів його так і звуться «Малюнки»), творить м'яку притишену настроєву гаму. Зрештою, і склонність описувати вечори йде не від пессимістичного світогляду, а від тієї ж таки імпресіоністичної манери (згадаємо висловлену попереду

думку про здатність поета естетизувати живі явища): саме ввечері найліпше відчувається розмитість барви і тепла гра кольорів; саме вечір дає відчуття теплого мінору, який так зворушує серце, і це в свій спосіб наближає поета до його божества — землі-матінки, землі — осідля людського, яка живить нас, береже історичні таємниці і до якої людина прикута земним тяжінням. Недарма він закликає:

Ти уклонись сирій землі:
За дні, за ночі, що минули,
За думи, що навік заснули,
За чари, що не встиг допить...

Людина живе таки погоджено з життям землі: ця думка була вельми близька археологу, геологу, природознавцю М. Філянському. Саме тому він пробує умістити життя індивідуального «я» в річне коло і творить найліпшу свою збірку «Calendarium» (Москва, 1911). Рік у нього починається за давнішньою традицією з вересня. В осінньому прив'яданні відчувається все з минулого, тут, зрештою, весь минулий Філянський: мотиви прощання, спогаду, згадки про весну й жадання: «Я відчиню свою світлицю, я відчиню заздалегідь», бо «замок і ключ з весни не стали ржаві», бо в серці, зрештою, багато сили, бо живе молоде впевнення: « в нас на серці рокіт струн і сонця буде грati». Поет благословляє цей час «нудьги і зав'ядання», час болів та сумнівів — забирає їх у серці:

І в серце все візьми — налий його до краю,
Щоб краплі нікуди було тобі прилити,
І там, на дні душі, ті струни позринають,
Яких весіннім дням ніколи не збудить,—

думка велика по своїй глибині, адже справжні цінності пізнаються не в безмозгому бравуванні, не в «телячих рadoщах», а в переживанні складному, у розумінні діалектики життя та світу, бо тільки той, хто по-справжньому пізнав біль утрати, може піznати радість ояснення; хто

сумував, оцінить радість, хто пізнав жах смерті, глибше цінитиме велику тайну життя.

Зима побиває землю, кам'янить її, замітає хурделицями — в такий час найприкріше відчувати, як «минають дні», забути, що в «морі квіт стойть вона — твій сон, твій рай, твоя Весна», і це в той час, коли ще не йде «апостол правди і науки». Але вже недалеко час, коли скрасять світ «прозорі тіні берез», коли «засмітиться степ»:

Немов крижалі битія,
Сей день я вперше розгортую
І перші дні його читаю,
Сей день, сей час, немовби я...

Весна — це час «раю нового в душі», коли серце жде пісні, хоч «пісня не готова». І з вуст поета вириваються захоплені гімни в стилі канону, але це знову-таки словослів'я не богам, а небу, хвилі, росам, фарбам і сяйвом залитій землі, шумові гаю, голосу пісні — ось він, «рай уготований», земне буття, живий людський світ. Тоді поет жаліє, що мрії весняних днів забирають його від землі (а біля землі він пропрацював цілий свій вік як людина), бо серцеві таки «жаль землі». В чужині про рідний край йому вістять ластівки, а в цей час «море сонця в небі грає і в ризах рай земний горить». Земля відтак персоніфікується в жінку, яка лежить, ніби «царівна молодая». Зрештою, і «чорний сум землі вже тихне, вже німіє», бо «проснувся Пан». Поет не може не проголосити: «Я з тобою, ниво пишная».

На цій землі кожен син її, а в першу чергу сам поет — подорожній (сковородинський мотив), отже, й тема дороги, мандрівного поета — ще один вельми цікавий мотив поезії Філянського. В дорогу бере він із собою пісню, «що мати рідная співала», і «неба край, що над колискою стояло» (особливо гарно оброблено цей мотив у циклі «В пилу сандалів» із останньої поетової збірки).

Цикли віршів про дерева, рослини і птахів — цікава спроба персоніфікувати землю. Дуб «в імені землі», «славних

словою вінчає», стереже могили, зве до себе співців весни, заклинає пророків бурі; осокір відводить од людини бурі, приймаючи на себе рани; явір має рідного брата — «небес простор», розмовляє з сонцем і щоночі п'є «ласку зірок», «з криниць підземних п'є твій корінь, а лист твій п'є небес блакитъ»; барвінок єднається з тими, хто відійшов, а калина — це символ світу, рідної землі, яку ніколи не забуде наша пісня, «поки берег рідний мити синя хвиля буде». Птахи в Філянського теж як люди: він увіч засуджує тих, хто спускається на землю «ночі привидом» і шукає таких, «хто славить землю», щоб вразити у втомлене серце («Пугач»); не приймає й тих, що все гудять («Удод»). На цій землі поет плекає свій сад (сковородинський мотив), припадаючи «до неньки рідної, до матері-землі», і це не простий сад:

І мариться мені, що там, де обрій сходить
І землю кутає таємна пелена,
Там стіни білії рука чиясь виводить
І золотом кованим верхівлю брами зводить,
І в сяивах сонячних горить-пала вона.

Зводиться, отже будівля духу поета (мотив ясного міста з «Енеїди» І. Котляревського).

Таке коло ідей М. Філянського, які можна прочитати у віршах, писаних і друкованих до революції (не знаємо тільки, коли був написаний цикл «Птахи»). На превеликий жаль, спадщина поета значною мірою не збереглася. Підготована до друку в час революції збірка «Шукаю тих» світу не побачила, не надруковані і три книжки поета, що їх планувало черкаське видавництво «Сіяч». З часу революції зберігся тільки ряд поезій, опублікованих у тодішній періодиці, зокрема в київському журналі «Шлях». Знаємо кілька пізніших публікацій у «Червоному шляху» і підсумкову збірку «Цілую землю» (ДВУ, 1928), яка ввібрала в себе як речі, писані до революції, так і твори нові. Поет, приймаючи «день новий», залишається вірний своїй естетиці, він тільки поглиблює, вияснюює систему свого поетичного світобачення і ті

особливі точки, які в попередніх книжках чітко не звучали. Раніше, вивищуючи землю, природу, світ води, рослин, птахів, життя взагалі, людину на цій землі, він бачив через власне поетичне «я», тобто людина фокусувалася в ліричному самопереживанні; навіть кумири, ті, перед ким схилявся, були присутні в його поезії ремінісцентно: цитати з Т. Шевченка, мотиви й ритміка Я. Щоголєва, кілька переспівів з французьких поетів: П. Беранже, Ф. Копе, А. Арно. В останній збірці коло людей поширюється, більше того, створюється прецікавий цикл «Образи», де оспівано геніїв землі (те, що в теперішній поезії переросло у штамп, жонглювання іменами, у той час звучало свіжо); зрештою, Філянський не бере імен принаїдних. Скажімо, він оспівує Бербанка, видатного селекціонера, який ставить перед собою дерзновенні завдання перетворення природи (мотив, улюблений у пізній ліриці поета). Такі думки поет резюмує:

Є тайна в камені і древі,
У пісні, слові і струні,
Її ховає й день рожевий,
Вона в колисці і в труні,
Її не зна базарів склока,
Її не кличе буднів шум,
Лиш тих за нею стежить око,
У кого чоло в смугах дум...

Ця тайна світобуття, сокровенного в житті (схильність до таємничого — теж одна з ознак поетики романтиків), тайна в природі хвилює митця все життя; зрештою, спроба по-своєму прочитати її і стала основним сенсом творчості поета.

Друге ім'я в цьому ряду — Сковорода. Зв'язки з найвидатнішим нашим філософом у М. Філянського сокровенні: «Ще за мої юнацькі дні, як став він перше при мені...» Це й визначило, здається, основні світоглядні важелі в поетичному мисленні нашого поета. Можна гадати, що Філянський познайомився з творчістю Г. Сковороди за виданням Д. Багалія (1894 р.), тобто коли йому виповнився двадцять

один рік. Відтоді й перейнявся ідеями Сковороди, його поглядами на світ і природу. Це окрема тема: Філянський і Сковорода, тут скажемо тільки, що цей інтерес у поета не пропадав до кінця життя. Знаємо факт, що М. Філянський готував збірку Г. Сковороди в перекладах на сучасну мову. На жаль, його робота не збереглася, а ідею було втілено тільки в наші дні («Сад пісень» Г. Сковороди кількаразово виданий «Веселкою»). Це було наступною справою на той час — паралельно над перекладами із Сковороди працювали Г. Хоткевич та М. Зеров.

Генієм звуків називає Філянський Паганіні, музика якого супроводжувала поета навіть у час мандрівок по степах України, а генієм мети називає А. Страдіварі, який мертвє дерево оживляє й повертає світу «в луні пісень незнаних», тобто йдеться про те ж таки творче перетворення природи.

Революція ж персоніфікується в поета в образі бурі, яка «рве, здіймає, палить, студить, в божевіллі мертвих будить», а коли «перемігся бурі час» — співає Третій (шевченківське «ще треті півні не співали»), і тоді простори покликали тих, хто «збився з подоріжжя». Сам поет також іде з «подоріжжя» на «бенкет земний», «сам налив оманами келих золотий». Муза його стає бадьорішою, і частіше в його рядках пробивається сонячне проміння:

В сявах сонця снігових
Зранку чи з півночі,
Оклик свій між гір німих
Знову слухатъ хочу,—

тобто в старого поета з'являється друге дихання, жага до творчості, він залюблений приймає «днів весняних чад»:

І, весь і збуджений, і п'яний,
Зустріну я Язик огняний...

Так само з ентузіазмом зустрічає поет будівництво Дніпрогесу («Над порогами»), бачить-бо в цьому акті оте розумне, творче перетворення природи, гімн якому послав у вірші, при-

свяченому Бербанку: «Новий пеан почнеться словом «Дніпрельстан». Все це вселяє в поета нову силу й енергію, тому й з'являються в нього такі акорди:

Настане «завтра», й твір новий
Здивує знову мир земний,
І твар, радіючи, зустріне
Нове життя, нове коліно...

А в завершення всього: «Я день новий крізь них приємлю — цілу землю!»

Таким чином, Микола Філянський був із тих поетів, котрі не тільки створили свій мікрокосм, а й власну поетичну світоглядну систему, яка живе в тому-таки кругообізі, що й календарний рік людського життя (що визначено збіркою «Calendarium»). Од смутку осені до повнокровного буяння «літа життя», від елегійних, прекрасних ритмів молодості до повнокров'я зрілості. Мисельна й емоційна система сприйняття світу М. Філянського зовсім не чужа нашому сучаснику, тож є конечна потреба повернути його творчість у живий літературний обіг. Адже Микола Філянський не тільки один з визначних поетів початку ХХ ст., його творчість — невід'ємна ланка загального літературного процесу в історичній перспективі: поет розвинув мотиви лірики Т. Шевченка, продовжив лінію в нашій літературі, що її презентував Яків Щоголів, і сам став учителем, з одного боку — Павлу Тичині, а з другого — неокласикам. Ф. Якубовський свого часу (1930 р.) так і писав: «Філянський — глибокий лірик, неабиякий на свій час майстер віршу... один з ранніх представників тієї течії в нашій поезії, що значно пізніше трансформувалася в т. зв. «неокласицизм». Отже, без поезії Філянського не можна правильно й повно уявити літературний процес українського народу — поета треба поставити на те місце, яке він заслужив.

Валерій ШЕВЧУК

ЛІРИКА

Том I

* * *

I рокіт хвиль, і гомін ночі,
I сон ланів, і сміх дівочий,
I ранній, і вечірній час
Mіж нас лунають раз у раз.

Лежить над нами горніх путь,
В годину зорь нам хід їх чутъ...
Хвала тому і день, і ніч,
Хто дарував нам серця міч.

I

За миттю мить, за годом год,
I тлін несе за родом род.

I сходить сонце раз у раз,
I йде за ним вечірній час.

I віють вітри від півночі,
I рвуть, і б'ються, і рокочуть,
I хвиль женуть за рядом ряд,
I знов вертаються назад.

Не перезорять в небі зорі,
Не переллються води в море,
Не перестане серце ждать,
Ні мліть, ні слухать, ні ридать.

І все, що серцем нашим лине,—
Давно було і знову згине,
І візьме тлін останній слід
Того, що мріє в лонах літ.

II

Свій час — на сон весінніх чар,
Свій час — на саван тяжких нар,
І квітам сонним — час роси
І час їх пишної краси.

І час цвісти і одцвітати,
І в ниві зернам проростати,
І свій на розкіш час руїн,
І час на славу, й час на тлін.

І час весілля, й час кохання,
І туги, й муки, і ридання,
І серцю — час німих улад,
І згадкам — літ минулих ряд.

І пеленає сонця світ
І труд землі, і голос літ...
І що в свій час іде — те все
Красу таємну несе.

III

Всьому під сонцем — край один,
Всьому земному — тлін і тлін.

Хто розгада останній час,
З землі — хто жде, хто візьме нас?

І тим, що знали муки, труд,—
Чи буде там небесний суд?

Нам не спитати висот німих...
Так пий же з чари чар земних,
В земних часах — земная воля,
Услада їх — земная доля.

IV

Так пий же з чари чар земних...
Хай туга серцем не керує,
Нехай фінджали * не пустують,
Коли їх дзвін — в руках твоїх.

Назустріч сонцю йди в убраних,
До ночі ясних не скидай,
І миро й нектар розливай —
Залий нікчемне існування...

Жартуй і день, і ніч, і зранку
З весінніх літ і до останку,
Перемагай свій тяжкий час —
Нема другої волі в нас...

* Фінджали — келихи.

Там, куди зве нас час останній,—
Ні сліз, ні пісні, ні бажання;
Там заневолить темна ніч
І чола труд, і серця міч...

V

Того не вернеш, що минуло,
І, поки щастя не заснуло,—
На хвилях серця, хвилях дум
Лови його недбалий шум...

Лови усад нікчемний рай
І утлим серцем пам'ятай,
Що пеленає твій простор —
Небес таємний омофор...*

VI

Там, де блакит німих висот
Вітає зорь таємний ход,—

Там ряд твоїх нікчемних літ
Веде небес довічний світ.

В його незнаємих скрижалях
Лежать німі твої печалі,

І ясний день, і темна ніч,
І сльози щастя, й серця міч...

* Омофор — одежда, нарамник.

Він понад серцем буде линуть,
Поки на лонах літ не згинуть

І днів твоїх земний простор,
І в обрах неба озій зорь *;

Поки твій труд не зігне виї,
Не стануть камні жорновії,

Не зійдуть зорі з сонцем в ряд,
Не верне море вод назад,

Поки на струнах дзвін не стане,
Вінок в убраннях не зав'яне,

Поки з землі не візьме нас
Останній тяжкий, судний час...

* * *

Молюсь я дням — давно минулим,
Молюсь устам — давно заснулим,
Таємних дум таємний ряд
Несуть останки давніх шат.

* В обріях неба серцевина зір.

II

* * *

Мій тяжкий жаль, моя неволя —
Там, де хвилин колишніх доля,
Там, де зоря весінніх літ,
Там, де краса вечірніх квіт *,
Де явір корінь сонний миє,
Де ряст гаї весінні криє,
Де пеленають рідний лан
Оксамен, тирса та катран.

* * *

Я слухав рокіт хвиль, я слухав сон діброви,
І серцем пив я час довічної розмови,

І пив я надвечір, і ранком, і з півночі
Усладу дум німих і ласки чар дівочих,

І, впившись, я ізміг ** часів земних оmani —
Могилу, славу й суд — останній кайдани...

* М. Філянський тут і далі вживає форму «квіт» у значенні «квітів».

** І з м і г — переміг.

І сладок світ, і благо
Очима зріти сонце.
Екклезіаст

РАНКОМ

Я до схід сонця раннім-рано
На лоно яснеє погляну,
Під гай тихесенько піду,
До квіт вечірніх припаду.

І припаду, і, коли зможу,—
Їх сон вечірній переможу,
Роси з холодного листа
Візьму на жаднії уста.

І вдарить яснеє з-над гаю,
Ланами сонними заграє,
І буде світ надземних шат
Над ними жевріть і палать.

І будуть падать в пишні квіти
І діаманти, й маргеріти *,
Одним за одним будуть линуть
І в поцілунках сонця гинуть...

І буде жаль мені в ту мить,
Що я не капля з сонних віт,
Що я з туманами не злину,
Що в поцілунках я не згину...

* Маргеріти — перла (лат.).

ПОЛУДЕНЬ

Немає краю для очей,
Устам немає мочі,
До хмар за жартами ночей
Долинутъ серце хоче.

Нестись за ними з краю в край
Від ранку і до ранку,
Нестись, і линуть в інший рай,
І згинуть без останку.

Привіт вам — сон німих небес,
Земної долі мрії,
Привіт без жарту, без дум, без сліз,
Без жалю, без надії...

НАДВЕЧІР

Благословляю кожен раз
Вечірній тихий, ясний час,
Зорі вечірньої привіт
Над пишним лоном пишних віт,

Небес вечірній омофор,
Струн серця тихий перебор
І жду, щоб погляд мій погас
В вечірній тихий, ясний час...

НОСТУРНО

І млєш весь, і слухаєш,
І линеш, і пливеш,
Як цвіт роси вечірньої —
Остуди серця ждеш.

Уста твої стоустії
І жевріють, і звуть,
І, серця не питаючи,
В німій усладі мрутъ.

І мрієш весь, і слухаєш,
І ловиш щастя сни,
Мов хворий в ніч безсонную
Останньої весни.

IV

БУДУ

Буду день, і ніч, і зранку
Бога вихваляти,
Буду класти дум останки
В золотії шати.

Раннім-рано над ланами
Буду пролітати,
Буду вільними устами
К землі припадати.

Буду рястом висипати
Весільне є ложе,
Буду очі цілувати,
Доки сон не зможе.

ВІД РУК ТВОЇХ

Від рук твоїх беру я чару,
Від рук твоїх усладу п'ю,
В юдолі муки сліз не ллю,
Без тяжких дум дивлюсь на нари *.

Забуду дні минулих літ,
Спаде краса з пожовкливих віт,
І роси падать перестануть,
І рядом тяжким хмари стануть.

І будуть... будуть гаснути очі,
Устами пройде сон півночі
І стане серце пеленатъ...

І буду в час той до останку
Тому, хто збуде ** спозаранку,—
Устами блідлими взиватъ...

ХВАЛА

Хвала тобі, хвала — за хвилі, що рокочуть,
Що грають ласкою довічної краси,
Хвала за ясний день, за тихий гомін ночі,
За розкіш ранньої й вечірньої роси.

Заутра чую глас — я ложе покидаю,
І в хмараах золотих я одсвіт твій ловлю,

* Нари — тут мари.

** Збуде — збудить.

Дивуюсь і молюсь, і ночі сон згадаю,
І серцем зрадуюсь, і знов тебе хвалю.

Хвала тобі, хвала — за хвилі, що рокочуть,
Що грають ласкою довічної краси,
Хвала за ясний день, за тихий гомін ночі,
За розкіш ранньої й вечірньої роси.

Я даль небес твоїх і славлю й вихваляю,
І мудрість мудрую таємну твою,
І лоно хвиль земних, де серцем я гадаю,
Пишаюсь, радуюсь, ридаю, продаю.

Хвала тобі, хвала — за хвилі, що рокочуть,
Що грають ласкою довічної краси,
Хвала за ясний день, за тихий гомін ночі,
За розкіш ранньої й вечірньої роси.

На ірій з півночі стокрила галич плине,
Я бачу хмари їх, я окрик їх ловлю,
І — син землі — між них, за ними серцем лину,
І зникнуть вільнії — я знов тебе хвалю.

Простір ланів моїх, німих, широкополих,
В чужині згадую — і тихо сльози ллю;
Кому мій тихий жаль, кому сльоза неволі,
Душою ясною кого в той час хвалю?

Хвала тобі, хвала — за хвилі, що рокочуть,
Що грають ласкою довічної краси,
Хвала за ясний день, за тихий гомін ночі,
За розкіш ранньої й вечірньої роси.

І знов, і знов, і знов — від ранку і до ранку
Я чую серця труд, сльозу твоїх очей,

Уста мої горяТЬ, палаЮТЬ без устанку,
І лине знов хвала в пітьмі німіХ ночей...

За пісню вільную — хвала тобі, хвала,
За думу гордую високого чола,
За ласку чар німіХ, нудьгу ночей минулиХ,
За сумний перебір навіки струн заснулиХ.

Далеко там, за лоном океана,
З висот твоїХ німіХ я чую глас органа,
Тоді, превищньому, несуть твое осанна...

Хвала, хвала, хвала — за хвилі, що рокочуть,
Що грають ласкою довічної краси,
Хвала за ясний день, за тихий гомін ночі,
За розкіш ранньої й вечірньої роси.

В СИРІЙ ЗЕМЛІ

В сирій землі і день, і ніч
Зоріти буде серця міч.

В вечірній час, таємний час
Я буду ждати, зорі, вас
І крізь мережку пишних віт
Ловити ваш жеврілий світ.

І буду я під гомін ночі
За вами стежити охоче,
І буде тінь моя між вас
Луною линуть раз у раз.

Коли ж вечірньою порою
Я над могилою німою

Зачую млілих жарт * луну —
Я не спочину, не засну.

Я не засну і не спочину,
В німую даль я геть полину,
І вишлю звідтіль свій привіт
Під сонний рокіт ** сонних віт.

І до схід сонця раннім-рано
Роси вечірньої достану,
Уста замлілі остужу
І тихо сонних розбужу.

* * *

Я в'ю вінок, і надо мною
Вітають горньою луною —
Зело землі, і лоно вод,
І даль німих твоїх висот.

Я в'ю вінок, і в'ють зі мною
На лонах вічних супокою —
Зело землі, і лоно вод,
І даль німих твоїх висот.

І згасну я... і будуть зранку
Без мене вити [сь] без устанку —
Зело землі, і лоно вод.
І даль німих твоїх висот.

* Тут і далі поет вживає форму «жарт»
(як і «квіт») в розумінні «жартів».

** Рокіт — тут і далі вживається як «шесті».

Ти знов стоїш передо мною, мій рідний край,
 І знову звеш... і знов я чую
 Нудьгу німую
 І літ весни минулий марно рай...

Чим обізвусь і ким пошлю відмову? *
 Замруть мої вуста, замруть з останнім словом —
 Мій рідний край...

* * *

Спить ряд могил давно німих
 Під тихим світом зорь сумних,
 І хвиль земних недбалий шум
 Не збудить їх довічних дум.

Їм чуть, як чайка в ранній час
 Над ними скиглить раз у раз,
 Як вільний вільному взамін
 Несе вечірній сон руїн,

Як рокіт хвиль на хвилях грає.
 Як лан вечірній замирає,
 Як слава в сумному раю
 Луну останнюю свою
 На ранніх зорях викликає.

Їм чуть, а нам! Нам лоно літ
 Давало ясний заповіт;

* Відмова — тут і далі вживається як «відповідь».

Давно зруйнованих останків
Ми не спитали спозаранку,
Не вміли серця їм віддать,
Їх дум тепер не розгадать...

Нам чайки окрик раннім-рано
Над серцем згадкою не стане,
Не вразить в тихий час роси
Луна колишньої краси,
І марно лине поуз нас
Минулих літ минулий час.

Без дум, без жалю і без муки
Ми сонним варварам науки
Даєм могил за рядом ряд,
І нам — не вéрнуть їх назад...

І прийде скоро, скоро час,
Нашадок наш спитає нас:
Хто нам зберіг останки літ,
Де днів давноминулих слід?

І на простор німий ми мовчки їм покажем,
І даль далекая нічого їм не скаже...

Ланів колишній час, України досвіт ранній
Не викликав від нас ні згадки, ні бажання,
До нас не донеслась таємна їхня річ,
В пітьмі руїн німих зосталась серця міч.

Нам царство Скіфії нічого не сказало,
Останками руїн нам душ не занесло,
Бір-зіллям, блекіттю минуле поросло,
Туманом півночі свій час запелено.

Ми пісні рідної не зберегли в свій час,
На кволий серця жаль звели її до нас,
Нікчемним окликом вона між нами йде,
Луни вечірньої з собою не веде.

На кін перенесли ми жарти та кохання,
Зразки нікчемнії забутого убрання,
І раді й досі ми, що є в його базарі
Горілка, мед, гопак та сині шаровари.

І тим, що згинули в зорі весінніх літ,
Хрестів поставити в свій час ми не зуміли,
Одна вечірня вітає їх могили,
Одна вечірня їх чує заповіт.

І внук, наш дальній внук, чий ясно-гордий ум
Пролине піснею над лоном сонних дум,
Ланами рідними він пройде в ясний час,
Луни колишньої зачує сумний глас,

І згадку тяжку положить він на нари —
Синів України безкровну отару...

НЕ ЖАЛЬ

Не жаль мені могил, що по степу синіють
І день і ніч самі, сумуючи, стоять,

Не жаль мені ланів, що в житі зеленіють,
В півночі з зорями тихенько гомонять.

Не жаль мені руїн розвіяніх, розмитих,
Без сліз покинутих на глум своїм синам,
Катраном, тирсою, бір-зіллям оповитих
На тугу тяжкую орлам.

Їх сумно-гордий сон вечірняя вітає
І діамантами щоночі обсипає,
Щоночі криє їх вечірньою росою,
Омани шепче їм минулою красою.

А жаль мені тих сліз, що марне пролилися
І стали піснею безсмертної краси,
Та розкоші вінків, що в сумний час вилися,
Вились і в'янули без сонця, без роси...

* * *

Піду я сам собі долиною та гаєм,
Та нáдвечір тихенько заспіваю;
Хай голос мій за мною йде —
Луну вечірнюю веде.

Лину степом, та поділлям,
Та дібровою —
Не стріваюсь ні з весіллям,
Ні з розмовою.

Марне очі сон дівочий
Манять ласкою,
Замість жартів чують ночі
Тугу тяжку.

Чують тяжкою слъзою
Пісню злитую,
Бачуть нивоньку, росою
Не повитую...

Ниво квіт ясних та пишних —
Де твоя роса?
Краю літ ясних колишніх —
Де твоя краса?

ДАМ СЕРЦЮ ВОЛЮ Я

Дам серцю волю я: в вечірнюю годину
На світ вечірньої тихесенько полину,
Отруту дум моїх закличу серцем я —
О зоре ясная вечірняя моя.

О зоре ясная! В чужині ти палаєш
І в душу сùмную ти тихо ллєш бальзам,
Луною рідною в душі мені лунаєш,
Витаєш окликом по рідним, по ланам.

І я, покірний син хвилин давноминулих,
На тихий оклик твій без огляду іду,
І зву останки дум, в чужім краю заснулих,
Розмови рідної в чужині серцем жду.

І в час той лáсковий, як зайде в серце спомин
І встане в розкоші Україна моя —
На твій вечірній час, на твій далекий гомін
Сльозою чистою несу відмову я —

О світ очей моїх, о серця ясний промінь,
О зоре ясная вечірняя моя...

* * *

І рідний гай, і рідний лан,
І за дібровою майдан,
І хвилі нив, і сонний колос,
І понад лугом пісні голос,
І надо всім таємний жаль —
Степів німих німая даль...

Забуду сумний сон діброви,
Забуду ясний час розмови,
Забуду гомін сонних віт,
Забуду час весінніх літ —
Краси ж німих, широкополих
Не вирву з серця я ніколи.

ТРИ ЯВОРИ

Он ті три явори — дивись,
Що ти нагадував колись.
На розкіш ночі розкіш їх
Тоді так ясно відмовляла,
І ворогам тепер на сміх
Колишня слава їхня стала...
Тепер noctей таємний шум
Не збудить їх минулих дум.

Дивись — ген там, один між них,
Як пильно молить зорь німих,
Як квіти сохлі підійма —
З небес відмови їм нема...
Не руш, не руш, не гомони,
Хвилин останніх ждуть вони.

Ні їм, ні нам — нема спокою;
Великий світ — а всім нема.
Хвилина щастя — за журбою,
Сльоза — за ласкою німою.
А щастя, щастя все ж — дарма...
Не руш же їх, не гомони:
З небес спокою ждуть вони...

* * *

І знов, і знов весна... І знов вечірні квіти
В півночі з зорями тихенько гомонять,
І знову явори в долині шелестять,
Росою першою повиті.

І голос літ моїх я чую над собою,
І в гай, мій рідний гай, я сам собі іду,
І там, між сонних квіт, над сонною водою
І слухаю, і жду.

Я знаю, дні мої пролинуть надо мною,
Пролинуть окликом вечірньої луни,
А я вас буду ждать і сумною порою
Минулий кликатъ час колишньої весни.

І буду часто я над сонною водою
Зорі вечірньої з-над гаю виглядатъ,
І снам своїм німим не кину щастя ждать,
Аж поки не зіллюсь з їх ласкою земною.

VI

...І буде дня стоустий шум
Будить ряди таємних дум,
За ним, за ним настане ніч
І стане в'ялить серця міч.

І до пори останніх пар
Немало згине ясних чар;
Між них найкращая одна —
Отруту серця пить до dna...

ЧОМ НЕ ЛЮБИТЬ?

Чом не любить за розкіш дум,
За волю жарт, за ясний ум —
Чом не любить?

Чом не любить очей дівочих,
Що на рісницях носять ночі,—
Чом не любить?

І коли чар вечірніх рай
І дум твоїх, і серця край —
Чом не любить?

І коли в ласках, жартах, зраді
І ждуть, і мрутъ, і мліють лади —
Чом не любить?..

* * *

...Жартуй... жартуй, щоб сон дівочий
Весь перемігся в ласках ночі,
Щоб краплі * з сонного листа
Молили жадній уста
І, не вмоливши, зблідли зранку,
Віддавши чар своїх останки...

* Крапель.

ТРИ ЗГАДКИ

I

До мене лине давній час:
Зібралося чимало нас,
Ми квіти соннії зривали,
І лад * вінками повивали,
І заливали в жартах ночі,
І пісню, й сон, і сміх дівочий...

Назустріч сонцю, в ранню рань
Ми вийшли в поле на майдан **,
І в час холодної роси
Там тихо впало дві коси...

II

Над гаєм ясна вставала,
Ланам далеким посыла
Свій ясно-ласковий привіт,
На квітах сонних тихо слалась —
Немов збудити їх боялась,
Немов боялася з їх віт
Зігнати останній ночі слід...

В той час під ласками німими
Зав'яла кращая між ними...

Подався геть собі туман,
І знов заслали квіти лан,

Знов зацвіли, закрасувались,
Моя ж до них не обізвалась...

* Л а д и — тут і далі йде як «дівчата».

** М а й д а н — тут «галявина».

Луна вечірняя лунала
В той час, як берегом я йшов,
І тихі хвилі посилала
На віти сонній дібров.

І як востаннє прилинула,
Востаннє гаєм пронеслась —
Діброва вже давно заснула
І в чахах ночі не почула,
Як та під зорі подалась.

В той сонний час серед діброви
Завмер останній час розмови,
Й німіли сонній уста
Під рокіт сонного листа...

* * *

За садом, садом
Соловко грає,
В гаю, гайочку
Луна лунає,
Зоря над темним
Горить, палає —
Ненька зітхає.

Злетів соловко,
Злетів, подався,
Рясний барвінок
Без квіт зостався,
Доріжка садом
На гай майнула —
Ненька заснула.

Не скаже явір,
Не знають люде,
Зів'яв барвінок,
Цвісти не буде,
Зів'яв барвінок,
Цвісти не буде,
Соловко з гаю —
Неньки не збуде...

VII. В РИБАЛКАХ

ОСТАННІЙ ВЕЧІР

Останній вечір. Сонце грає,
Пожовкле листя золотить...
Мій човен тихо йде, на плесо завертає,
Лататтям сонним шелестить.

Кладу весло, спускаю руки,
Гляжу кругом на лан, на луки,
Гляжу і думки не гадаю,
Куди вести-плисти — не знаю.

Там — ясна ніч мене зазвала
І сон весінній розважала,
Там — від півночі та до ранку
Минулих чар я пив останки,
А там, під берегом діброви,
Я чув останнюю розмову...

І лине лоном жовклих віт
Мій тихий рай весінніх літ...
Я оклик серцем посилаю
І тихо човном завертаю.

* * *

Я бачу квіт зів'ялих ряд
І лину думкою назад:

Кого в вечірній тихий час
Зоря закликала до вас,

Росою пишного листа
Чиї студили ви уста

І хто на спомин ясних літ
Зібрав вінок із ваших віт?

Питаю я й не жду відмови —
Ані від квіт, ані з діброви,
Над серцем оклик дальній плине,
В устах німих на згадках гине...

«ЧОМ ТИ ВЧОРА НЕ ВИХОДИЛА?»²

Чом в останні ясні дні
Не співала ти мені,
Чом річей ти не заводила —
Чом ти вчора не виходила?

Чом на згадках ясних літ
Від німих пожовкливих віт
Ти очей своїх не зводила,
Чом ти вчора не виходила?

Як лунав вечірній лан,
Як вітав мене майдан,
Як вечірняя зіходила —
Чом ти вчора не виходила?

Додому прийшла,
Гірко плакала...
*«Вечорниця»*³

Полем, полем та долиною
Йшла я надвечір за калиною,
Ой і йшла я, йшла, утомилася,
В бережку спочить положилася.

Їхав човником рибалочка,
Глянув остронь — русалочка.
Чи русалочка, чи дівчинонька,
В руках маків цвіт чи калинонька!

А чи хвиля, чи весло
Тебе, серце, принесло?
Постривай, пожди хвилиноньку —
Не дала б мені ти калиноньки?

Ой чи день, чи ніч, чи годинонька —
І зосталась я без калиноньки...
Він за човник, за веселечко —
Прощай, мила, прощай, сердечко...

Полем, полем та долиною
Йшла я надвечір за калиною;
Я назад прийшла — утомилася,
Нерозумная, положилася...

N.

Нічого й не було, а серце так охоче
Згадало сонний луг і тихий гомін ночі,
Згадало ясний час вечірньої пори
І човен, де стояв наш човн проти гори...

Нічого не було, а досі ти зо мною,
І тихо йде наш човн над сўмною водою,
Лунає ляск весла й несеться берегами,
І зоряять яснії тихесенько над нами...

НЕ СОН, НЕ СОН

Не сон, не сон, пожди... Вечірня зоря,
Вечірня зоря з туманом та росою,
І рокіт сонних віт, де ждала, ждала я,
І тихий ляск води між темною лозою —
Не сон, не сон... В той час, в вечірній
ясний час
Над берегом німим я ждала скілько раз...

Як бережно туман гойдався над водою,
Як лáсково вітрець шептався з осокою,
Як віти соннїй низесенько схилялись
І в лоні сýмному як бережно ховались...
Не сон, не сон... В той час, в той тихий
ясний час
Над берегом нíмим співала скілько раз...

Над берегом німим вечірняя палала,
Над берегом німим я, мліючи, стояла,
Все ждала, слухала... І тихий ляск весла
Луна вечірняя з-за гаю донесла...

О ні, не сон, не сон... Я в тихий ясний час
Над берегом німим ридала скілько раз...

* * *

Червоним золотом діброва убиралась,
І галеч чорная на ірій подавалась.

В останній ясний день на рідну долину
Я вийшов сам собі в вечірнюю годину
І берегом німим дійшов до осокора,
Де човен кинув я опівночі учора.

Я став над берегом. І линув сонний час...
Між віт, жевріючи, останній промінь гас,
І лоно хвиль німих мене до себе звало,
І серця перебор минулим пеленою.

Я з берега зійшов нешвидкою ходою
І човен свій пустив, пустив я за водою.

І, тихо линучи, без жалю і без сліз,
За ним легесенько недавні дні неслись.
Неслись легесенько, як човен мій без хвиль,
Вилися згадками, як легіт-легкокрил;
За ними линули, ласкаючись охоче,
Вінками жовклими мої недавні ночі.

Над сонним берегом я, мліючи, стояв,
Луну вечірнюю ночей моїх вітав;
В останній раз вони несли свою пораду,
В останній раз я пив їх сумную усладу...

Між квіт, посохлих квіт я ржавий ключ свій кинув
І край, мій рідний край на довгий час покинув...

Спускався жовкливий лист і падав підо мною,
А човен мій без хвиль несло й несло водою.

Яреськи, 1904 р.

VIII. СЕРЦЕ

I. Н. Х.

Сумуєш, серце... Знаю, знаю,
Вже над тобою виринає
Колишніх літ колишній ряд
І думку зве твою назад...

Ти ще й собі не признавалось,
Що пронеслося, що зосталось,
Ще десь лунає заповіт
Твоїх весінніх ясних літ.

Ще в небі ясно збріять зорі,
Й несуться хвилі на просторі,
І тільки рокіт їхній тихше
Луну вечірнюю колише...

* * *

Хай щастя сон над серцем лине,
Не стану звати, нехай спочине;
Не стану серця я будить.
Заснуло серце. Серце спить.

Я струн німих моїх не рушу,
Не стану думати, ні гадати;
Я спеленаю сонну душу
І буду сон її гойдати...

Як сумно... Пісня не лунає,
Краса небес не веселить,
Очей не манить даль німая...
Заснуло серце... Серце спить.

* * *

В вечірній тихий, ясний час
Кого не зможе * серця глас!

Я нагадав весінні дні
В далекій рідній стороні,
Я нагадав — котрий раз —
Вечірній час, далекий час...

Я нагадав, як слався колос,
Як виринав над лугом голос,
Як світ останній тихо гас
В вечірній час, далекий час...

І я згадав, і ти згадала,
І гомоніть ми перестали...
І сумно лине поміж нас
Вечірній час, далекий час...

В вечірній тихий, ясний час
Кого не зможе серця глас!

* * *

Не мов мені, не мов ні слова,
Нема в устах моїх відмови;
Не мов, не мов — німої волі
Не спиняТЬ тяжкій докори...

Я винен сам, і сам я жду,
І сам до серця припаду,
І серцем дам тобі відмову —
Не мов, не мов, не мов ні слова...

* Зможе — знеможе.

* * *

На вітах сонних жевріє,
Горить вечірній промінь,
І лине з гаю темного
До мене ясний гомін:

Прилинь до нас тихесенько,
Спади до нас росою,
Вітать тебе ми станемо
Останньою красою.

Давно нас зорі кинули,
Нас кинула роса,
Зійшла, звелась, полинула
Колишняя краса.
Прийди до нас, як сонечко
Закотиться в діброву,
Прийди, прилинь — ми вернемо
Останнюю розмову...

І збудишся, ѹ послухаєш,
І вийдеш тихо в гай...
І вразить чуле серденько
Останнєє «прощай...»

* * *

Луна за лугом замирає,
Туман над сонним налягає...
Ти чуєш, як змагає ніч
І гомін дум, і серця міч!

* * *

Буває час: на муки ночі
Відмови серце дать не хоче,
І пада глухо в серце сум
Під оклик сонний сонних дум.

Мені однаково в ту мить,
Чим сонце соннеє збудить,
Аби під нудьгою нудьгою
Не чутъ хвилин ходи німої...

Зірвать, забути, залитися, зрадити,
Аби чим соннеє розважить,
Аби зігнати недбалий шум,
Зірнути * над лоном сонних дум...

* * *

Поки ще серце стать не стало,
Ні чар, ні мук не прожило —
За ним, за ним, куди б не звало,
В який би край не завело...

У серця — рай німої волі,
У серця — щастя на роздоллі,
У серця — зорь таємна річ,
У серця — серця власна міч!

* Зірнути — зринути.

НА СМЕРТЬ РАЇ

Над каменем німим сльоза моя спадає,
 Чоло близесенько до камня припадає,
 І серце тихо так у каменя питає:

«Як скоро змовкла ти! Скажи ж мені,
 що сталося,
 Невже з ночей твоїх нічого не зосталось,
 Невже не вернеться їх ясная луна?»

І лине з уст німих відмовонька одна:
 «Отруту чар земних я випила до дна...»

N .

Ще вчора звечора на східцях ти ступала,
 Ще вчора звечора ти квіт тут набирала,
 Ще вчора брав я їх на згад з твоїх колін,
 Ще вчора слухали луну з далеких гін...

Спадає жовтий лист і пада над водою,
 І в серці сумно так, і тихо надо мною...
 Горять два явори, горять проти гори
 На яснім золоті вечірньої пори...
 Хвилина, дві — й мене... мене вже тут не буде,
 І може, й справді я зовсім тебе забуду.

До часу, як мене позвала,
Віночка ти ще не зривала,
Коси сред ночі не спускала,
Як серце гасне — не зазнала.

Самі удвох вели ми річ,
І був наш вечір, наша ніч,
І не забуду до останку,
Як ми зустріли сонце зранку.

Коли б зустрілися ми знову —
Чи повели б ми знов розмову?
І по розмові наостанку
Чи ми зустріли б сонце зранку?

М. САДКОВСЬКИЙ

З моїх колишніх ясних літ
Зоставсь вінок зав'ялих квіт,
Вінок зав'ялих, помарнілих,
Вінок пожовкливих, почорнілих,
Вінок минулих літ моїх —
Веселих, ясних, золотих...

Я знаю день, я знаю час,
Коли зірвав я, квіти, вас:
Росою чистою в ті дні
Уста студили ви мені,
Хилились ви не раз в півночі
До рук до ласкових охоче,
І вилляв вас веселий сміх
Не раз на персах молодих.

І там, де в час весінніх дум
Вітав діброви сонний шум,
Там і тепер нащадки вас
БриняТЬ на нивах в ясний час...
Там зеленіє рідний лан.
Там вітер вайду і катран
Вночі легесенько гойдає,
Там хід небес так тихо грає,
І світ вечірніх, золотих
ПокоїТЬ сон руйнів німіх...

І часто з поглядом німим
Стою я над вінком моїм;
І сùмний ряд пожовкливих віт
Навіє сон далеких літ,
І голос рідний чую я,
Він тихо в'ється надо мною —

Ким серце знову вразив я,
Хто лине ласкою німою?..

В. Л. Б.

Саджаю з думкою на згад
Я яворів високих ряд;
Нехай мене в далекі дні
Згадають рідній мої,
Нехай вітає гомін їх
Під тінню яворів моїх.

Мене не радив * сонний шум
Під ряд німіх вечірніх дум,

* Радив — радував.

І ясний час німих ночей
Не розважав моїх очей...
Нехай вони розважать їх
Під тінню яворів моїх...

Я на зорі весінніх літ
Не пив роси з вечірніх квіт,
За щастям гнатись пізно став
І муки щастя не зазнав —
Нехай вони зазнають їх
Під тінню яворів моїх...

І в час, як зійдуться вони
Під сонцем рідної весни,
Й заллеться гай піснями їх,
Веселих, ясних, молодих,
І стане щастям їх лунатъ —
Я буду... Буду тут лежать,
І буду слухатъ голос їх
Під тінню яворів моїх...

Дм. Ів. ЯВОРНИЦЬКОМУ ⁴

Під гаєм кинутим, над сонною водою
Я йшов, сумуючи, тихенькою хodoю,
І думи сумнії, витаючи, вились
Під шелест рідних віт, де грався я колись.

І віти соннї низесенько хилялись,
Одна за одною з очей моїх ховались,
І, тихо мліючи, німів мій рідний лан,
І думка з думкою зливалася в туман.

Я тихо йшов... Між сонною травою
Вітрець легесенько гуляв передо мною,

Німою ласкою чоло мое вкривав
І рідним голосом нудьгу мою вітав:

О сину, сину наш! Під сумну годину
Прийди, прибудь до нас, спочинь між нами,
сину,
З чолом утомленим прийди — прилинь до нас,
Спочинь, ріднесенський, спочинь в останній раз.

Ми дні колишнії легесенько згадаєм
І щастя рідному у бога ублагаєм,
Напоїм серденько вечірньою красою,
Остудимо уста цілющою росою...

Спочинь, ріднесенський... Бо скоро буде час,
З устами блідими ти прийдеш знов до нас,
Та вже не чутимеш під листями діброви
Ні сонця ясного, ні тихої розмови...

N.

Рано спустились на квіти останнії
Ранні морози і хмари нежданії,
Рано їх віти зав'яли, схилилися,
Рано їх сонце за хмару скотилося...

Хмароньки знову розтануть, розійдуться,
Віти ж пожовклії знов не підіймуться,
Сумно під вітром холодним гойдаються,
В зорь у вечірніх роси не питаютися.

Й знову ласкатиме сонечко раннєє
Ясні, росою на зорях умитії,
Тільки не вас, мої квіти останнії,
Вітром осіннім сред ночі побитії.

Х. МАЛЮНКИ

* * *

Лани весіннії на сонці зеленіють,
Гойдаються, пливуть, хвилюють, гомонять,
За ними дальнії тополі ледве мріють,
Поза тополями верхи могил синіють,
Синіють і тремтять.

Блакитом лáсковим ідуть, несуться хмари,
Глядять і жевріють — вітають божий рай;
Де-нé-де чаєнят летять під ними пари...
І тихо-тихо йдуть їх яснії отари
На інший край... .

* * *

Вечірній гай стоїть, німіє,
Послалось куриво садком,
Під ним хатиночка біліє,
Цвіт королів горить, жевріє,
Схилившись над вікном.

Вітрець долиною легесенько витає
І віти сонні під берегом хиля...
На листях явора останній промінь грає,
Від поля ж між осик високих виринає
Вечірняя зоря...

* * *

Я мовчки ліг і слухать став,
Як лист сухий з верби спадав,
Спадав, тремтів, і зачіпався,
І над билиною гойдався.

Над ланом сонним пролетів
Далекий голос... Я зомлів
І слухать став — і голос стих,
І долетів дівочий сміх...

І пісня знову залунала,
То розливалась, то стихала,
Ланами дальніми неслась,
То знов до мене долітала,
Вилась, німіла, виринала
І в зорі яснії неслась...

* * *

Де-нé-де дальній тополі
Ще mrіли сонній край поля,
І тихий гомін від ланів
До мене ласкою летів.

Туман над лугом розстилався,
Колосся, квіти пеленав,
Десь журавель скрипів, схилявся —
Чабан отару напував.

Дві чайки з поля прилетіли
І над хрестом високим сіли,

І знову, скиглячи, знялися
І, завернувшись на хвилину,
Понад туманом по долині
На степ далекий подались...

MELEAGRINA⁵ MARGARITIFERA *

На фарчі **, фарбах, на малюнках
Я бачу жарти й поцілунки,
І коливання сонних віт,
І хвиль високих ясний слід,
І темінь ночі, й досвіт ранній,
Що зве до себе жарт останній,
І струн вечірніх тихий ряд,
Що кличе серце сонних лад.

Кого ж під рокіт хвиль зазвала,
Під ким убрання ти скидала,
І де перлин подівся ряд —
Навіщо стану я питатъ?

XI. НА САМОТИ

I

Я знов один, я знов один,
Ніхто питатъ мене не стане,
Ніхто питатъ мене не стане,
Ніхто у душу не загляне —
Я знов один...

* Мелеагріна перлоносна (лат.).

** Ф а р ч а — парча.

Як тихо хвиля серцем грає,
Як манить погляд даль німая,
Як веселить краса долин
В той ясний час, як я один.

Я ненароком згадку рушу,
І дзвін її несеться в душу,
Її краса — краса руїн
В той ясний час, як я один.

В яких малюнках гомін ночі
Зірвати відмову з серця хоче,
Як манить їх таємна тінь
В той ясний час, як я один.

І голос той, що надо мною
Вітає горньою луною,—
Як припада над серцем він
В той ясний час, як я один!

II

Я бачив тяжкий сон... Я бачив море сліз,
За тяжким окриком до неба встали руки,
І час, той самий час, що рай улади ніс,
Хулою тяжкою приніс на серце муки.

Був божевільний сон... без голоса і слова,
Вони вразіли лад найглибших струн моїх,
Я стрепенувся весь на хмарах на своїх
І в серці сонному їм не знайшов відмови...

* * *

Як та вечірняя роса,
Що, впавши, знов зникає зранку,
Так дум колишняя краса
Над серцем лине безустанку.

Не хоче серце з ними жить,
На горнах хоче перелітти,
На горнах щастя, ласки квіт,
На горнах дум, на горнах літ.

* * *

Вечірнім часом над заснулим
Я припадаю серцем чулим.

В годину сонную півночі
Вінками крию сон дівочий,

А на зорі з весінніх літ
Молюсь над лоном пишних квіт.

* * *

Я радим серцем кличу слово
Нудьги, поради, сліз, відмови —

І в'ється серцем оклик дум...
Над ним іде недбалий шум

І, не спинившись надо мною,
Зникає дальньою луною...

* * *

Ударить інколи на квіти сонця промінь,
На квіти, повнії вечірньої роси,
Розбудить сонній і вразить їх на спомин —
Їх ясний перший сон весінньої краси...

I буйний рокіт хвиль, і бурі руйнування,
I світ холодних зорь — все винесуть вони,
I вернеться до них їх яснеє убрання,
I вернеться до них світ ранньої весни...

А тільки сонця час пролине над горою
I квіти сонній зачутоу ясний світ —
Вони пошепчуттєся з вечірньою росою
I тихо схиляться над сонною водою,
Щоб промінь ласковий знов не спалив їх віт...

* * *

Бажаю в ясний час, щоб спомин сўмних нар
Отрутою не вливсь в ряди вечірніх чар,

Щоб сон мій, линучи над хвилею земною,
Річей не оповивсь стоустою луною,

Щоб голос дум моїх не ждав собі відмови
Ні з уст, ні з ласк, ні з хвилі, ні з діброви...

XII. ХМАРИ

Capriccio⁶

* * *

Нам любо в тихий, ясний час
Палать і жевріти з-над вас,
Світ зорь вечірніх пеленать,
Над лоном сонним виринатъ
І яснокрилими рядами
Нестись під сонцем понад вами.

* * *

Хто переманить нашу долю,
Хто заневолить нашу волю,
Кому вгадатъ наши малюнки,
Хто зірве наші поцілунки;
Чию нудьгу, чий тяжкий жаль
На мить не спинить наша даль!

* * *

З ланів, що стеляться в могилах,
Ми звем до себе сизокрилих,
І раннім ранком раз у раз
Несеться оклик їх до нас.
Один за одним над ланами
Вони здіймаються під нами,
І в даль німую, даль висот
Несе їх крил широкий ход...
І чують, вільні, що вони —
Царі надземної луни

І що ні кому, окрім них,
Не кинуть хвиль своїх земних,
І що безкрилим — все дарма:
І світ небес, і ночі тьма.

* * *

Ми сонцю ясному взамін
Вітаєм сон німих руїн.
Нам любо сон їх розважать,
Легенько тирсу пеленать,
Котить ряди надземних хвиль
Рядами сùмними могил
Через байрак, через майдан,
На інший край, на інший лан...
Ми линем тінню поміж ними,
Ми поцілунками німими
На тяжкий сон довічний їх
Несем привіт небес німих.

Під супокоєм неземним
Привіт небес — порада їм...

* * *

Ми в час вечірній до півночі
Росою спустимось охоче
І припадем до сонних віт,
Остудим ряд зав'ялих квіт,
Остудим кожну билинку,
Оксамен, ряст і материнку,
Богун, канупер, і троян,
І наперстянку, і катран...

А спозаранку в сонний лан
Ми виллем море самоцвіту,
Постелим килим з оксамиту,
І будуть пишно вигравать
Над ним і ярь, і семибрат *.
І спражнів, пасми розмайті,
Єдваб, і фарча, й маргеріти **,
Бакан, і червінь, і блакит ***,
І діамант, і хризоліт...
Ми будем жевріть і палать,
Між квіт між сонних виринатъ,
Аж поки сонця ясний час
Не переможе в ласках нас...

В ту мить ми стихнем, ми замлієм,
На поцілунках заніміем,
Ми вишлем ясному привіт
І тихо зникнем з сонних віт.

* * *

І любо нам з зелених шат
Зірвать вечірній свій наряд.

Без дум, без жалю, без прощання
Ми заберем своє убрання
І, загадавши вітрам ночі
Нести нас далі, світ за очі —
З-над перелогів, з-над могил
Ми несемось до інших хвиль;

* Перелічено рослини.

** Тканини.

*** Фарби.

І знов ми — в іншому просторі,
І знов над нами інші зорі,
Ми зупиняєм тихий ход
І млієм в лоні сонних вод...
Ми перебудем, ми спочинем,
Останній погляд сонним кинем,
І знову зве нас інша річ,
І інше небо, й інша ніч...

* * *

Куди б і де б ми не неслись —
Лежить під нами море сліз...
Простором хвиль його з весни
Над ним витають щастя сни,
І в невідому дальню даль
Несе їх марно гордий вал.
Нам чутъ, як ясні та веселі
Несуться, жаднії, на скелі
І як за ними інший ряд
Несе останки їх назад...
І чуєм тугу, чуєм жаль,
І лоно щастя в'є печаль.

* * *

Буває час: нам надокучить
Ланів вечірняя краса,
І шум діброви, й небеса,
І перебори хвиль ревучих.
І любо нам простор свій кинуть,
І любо нам замліть і згинуть;
Ми розпускати не станем крил,
Замліє легіт-легкокрил,

З очей ми станемо зникать,
В блакиті яснім розставать.
І ми змарнієм. Погляд лад
Пролине марне на ту пору
І, не спинившись на просторі,
Відліне ласково назад...
Не буде ряд німих ночей
У них розваги для очей,
До ночі з ранку — в край блакит,
Та даль німа, та сонця світ... *

І сумно вам, синам землі,
Між нас, без нас в блакитній млі.

* * *

І любо нам на сон діброви
Без туги-жалю, без розмови
Злетіть з висот, і разом вдарить
І, сон зірвавши, знову зрадить,
Й, пересміхнувшись з сонцем зранку,
Летіть на ірій безустанку.

* * *

І любо лоном пишних шат
Свої малюнки розстилатъ
В той час, як криє наш нахор **
Зірниць вечірній перебор ***.

* Тут і далі «світ» виступає як «світло».

** Н а х о р — верх, навершя.

*** П е р е б о р — надмірна кількість.

То гори хвиль, то даль німая
Ваш погляд сонний закликає,
І покидає вас на мить
І туга серця, й зрада літ...
В свій час ми линем станом лад,
Що в'ються в мить німих улад...
Як сонце ясний день ізможе —
Ми розістелим пишне ложе
І на убраннях дорогих
Розкинем постать пишну їх.
Руном срібла, і фарчі, й злота
Ми їхні перси перекотим,
Рісниці знайдем їм на очі,
Які не снятися в ласках ночі,
Зав'єм ми руки їх назад,
Вінків розстелим пишний ряд
І, не спитавши часу й літ,—
З них зірвем... пояс-самоцвіт...

• • • • • • • • •
Кому нудьга, кому бажання,
Кому минулєс убрання,
Кому улада для очей,
Кому — зразок німих ночей.

I так без краю... Ми не знаєм,
Чи ми живем, чи так лунаєм.
I де нам день, і де нам ніч,
З ким поведем таємну річ,
Куди з вечірньою красою
Впадем цілющою росою
I хто в останній тяжкий час
Зупинить погляд свій на нас...

CALENDARIUM

Thom II

Вересень, жовтень, падолист, грудень,
січень, лютий, березіль, квітень,
травень, червень, липень, серпень

ВЕРЕСЕНЬ

* * *

Як загориться — закипить
Червоним гартом сонний гай,
Піди під лоно віт сумних
І тихим серцем нагадай

І пісню ту, що пролунала,
І ту струну, що не дограла,
І муки дум, які ти знов,
І час, і мить, як ти ридав.

І стане світ надземних шат
Лани засохлі застилать
Убрусом сонно-золотим —
Ти небесам вклонись німим:

За те, що погляд твій манили,
За те, що серце отруїли,
Що занесли його не раз
Туди, де ждав нас інший час.

І вгасне світ в вечірній млі —
Ти уклонись сирій землі:

За дні, за ночі, що минули,
За думи, що навік заснули,
За чари, що не встиг допить,
За сни, щоб більш не розбудить...

В ДІБРОВІ

«Не згадуй, не сумуй — іди, я привітаю,
Ще так тебе ніхто, ніхто не привітав;
Я чари всі пила, я всі отрути знаю,
Ще так тебе ніхто, ніхто не пригортав!

Що ночі темній улітку нашептали,
Що вдосвіта зоря на крилах донесла —
Все знаю, все взяла, я весь їх рай зібрала
І серце повне тобі я принесла.

Лети ж, поки з-над нас не встали чорні хмари,
Поки вони у нас небес не одібрали,
Поки ще серця нам туман не остудив,
Поки пожовкливий лист нам ліжка не закрив,
Поки між нас роса холодная не впала...»

ЖУРАВЛЯМ

Летіть, летіть... і мрії з вами,
На крилах серця — всі між вас!
Там, кажуть, край горить вінками,
Там пісня — морем розлилась...

А я на чарах барви, слова
В своїй світлиці весь замкнусь
І довго-довго до діброви
До нив, байраків не вернусь...

Як стане ж день весняний сниться —
Ще не проснеться лоно квіт —
Я відчиню свою світлицю,
Я відчиню заздалегідь.

І в сяйвах ясних, сяйвах ранніх
Я буду стежить, слухать скрізь,
Щоб окрик ваш з небес весняних
Повз мене вітер не проніс.

І, може, дійде, донесеться,
Впаде на серце хоч від вас
Луна країн, де Пан сміється,
Де щастя сон вінками в'ється,
Де пісня морем розлилась...

«І МИ КОЛИСЬ»

І ми колись цвіли, і ми колись пишались,
Розмову з зорями вечірніми вели,
І в пишний самоцвіт удосвіта вбирались,
І в нектарі — колись — уста у нас були...

Як тяжко згадувати про ясній зірниці,
Про світ вечірньої, що довго так не гас!
Як тяжко згадувати... Як тяжко, як присниться
Пори недавньої навік минулий час!

«Де ж ті далекії, де ті, чиє зітхання
І гріла, й бавила не раз наша краса?
Чи долетить до них останнє ридання,
Чи вразить серце їх остання слюза?»

ЖОВТЕНЬ

* * *

Не йди доріжкою, що вчора ти ходила,
Так сумно там тепер і квіт уже нема,
Морозом вдосвіта сьогодні їх побило,
Привіт твій — марно їм, і ласка їм — дарма!

І в степ ти не виходь — там хмара сліози сіє,
Осінні тяжкії, і їм кінця не чутъ,
Стерня туманами холодними синіє,
І в даль далекую шляхи вже не зазвуть.

В діброві ж темній тій, ще знявшись опівночі,
Весною інколи любила ти ходить —
Там вітер мокрий лист зірватъ останній хоче
І галич чорная одна між віт сидить.

Замість краси небес — нудьга і сум могили,
Слізьми невтішними заливсь твій рідний гай,
Куди б ти не пішла, кого б ти не зустріла —
Над всім і скрізь одно:
прощай, прощай, прощай!..

* * *

Хто небо яснеє відняв у тебе, гаю,
Хто впівночі зірвав вінок твій золотий,
Хто гомін ласкавий зітханням перевив
І килим шовковий занівечив до краю?

Я знаю, гаю мій, нічого ти не скажеш,
Заглянути, спитать — нікому не даси;

Ти ж сонцю ясному вклонятися не станеш
І не молитимеш колишньої роси.

Ти не молитимеш, бо знаєш: в час весни,
Як холод, сум, нудьгу знесьуть весінні води,—
Ти вернеш знов собі бучні свої пісні,
І весь ти вдягнешся в вінки свої рясні,
І запалають знов і берла, і клейноди...

N.

І знов би стрів тебе з вінком,
Та квіт давно немає,
Десь вітер сохлеє стебло
Останнє добиває.

Я б пригорнув тебе, щоб нас
Ніхто не стрів сред ночі,
Та впав туман — осінній час,
А серце ждать не хоче.

Я б знов до рук твоїх припав,
До уст твоїх прилинув,
Та глянь — он жовтий лист упав,
На нас свій погляд кинув...

N.

Не гайся, ласочко, не муч,
Не бійся, серце, слави,
Не бійсь, не бійсь... замок і ключ
З весни не стали ржаві.

Десь вітер буде тяжко вить
І буде стріху рвати —
Ми ж будем... будем в тую мить
Над полум'ям гадати...

Хтось буде в вікна заглядять
І буде нас лякати —
Ми ж будем нектаром уста
Як перше заливати.

І буде десь нудьга і сум,
Хтось буде там зітхати,
А в нас на серці — рокіт струн
І сонце буде грати...

* * *

Йду я луками, ланами,
В межі заглядаю,
Між байраками-ярами
Стежками блукаю.

Вітер віє, сохлі стерні
Прибиває пилом,
Сумно пада світ вечірній
На пожовклий килим.

Чорнобилля над межею
Павуть застилає,
Над ріллею над моєю
Гайворон сідає.

До билиночки билинка,
Чую, припадає:
«Материнко, материнко —
Він не нас шукає...»

* * *

Ти в небі хмурому нудьгу знайди глухую,
В гіллях заплаканих — їх жаль німий побач,
Поглянь на нивоньку, недавно золотую,
Підслухай сум її, і сум її, і плач.

І в серце все візьми — налий його до краю,
Щоб краплі нікуди було тобі прилити,
І там, на дні душі, ті струни позринають,
Яких весіннім дням ніколи не збудить.

* * *

Люблю я зоряні, холодні, ясні ночі,
Забуті пташками, покинуті людьми,
Ні сміхом ласковим не вквітчані дівочим,
Ні неба сўмного не вмитії слізьми.

В ті ночі я люблю в гаях німих блукати,
Той жах і сум люблю, що жде мене кругом,
Люблю я колії заклятії * минати
І стежки літньої над берегом шукати,
Що вся сковалася під кинутим листом.

Той час люблю, як тінь поблідлая гайсає,
В кущах ховаючись від поглядів моїх,
І холод гострий заливає
Прозорим склом своїм мережку віт німих.

* Заклятії — закляклі, стужавілі.

Як там, над прівою, під берегом забутим
Свій час земний душа заклята проклина,
І, вся в срібло своє навік-віки закута,
Несеться по небу холодная труна...

* * *

Котились хмари понад полем,
Неслись, не знаючи куди,
І вітер бив бадилля голе,
Без жалю бив і без мети.

Я довго ждав і прислухався,
Чогось шукав, ловив у млі,
І довго, довго придивлявся
В нудьгу небес і сум землі.

І в іншу мить тих хмар завдання,
Здавалось, я розпізнавав,
І вітру тяжкеє зітхання,
Здавалось, серцем розгадав.

Я хмарам дальнії руїни,
Минулі царства дарував,
І в світлозорії країни
Я хвилі вітру посылав.

А він... все бив бадилля голе,
Без жалю бив і без мети,
І хмари, хмари понад полем
Неслись, не знаючи куди...

ПАДОЛИСТ

* * *

І небо сковане, і скована земля:
Свинцем залитій, зляглись небесні руна;
Ні в лузі, ні в гаю ніхто не проспіва,
Стойть німий орган, і в арфах замовкли струни.

І темний той байрак, що так тебе манив
І з степом, з луками весь день перекликався,
Немов ждучи чогось, затих і занімів,
Немов ніколи він ні з ким не гомонів,
Не плакав уночі, до сонця не сміявся...

Де ж човен твій тепер і де твоє весло?
Під берегом стоять чи їх... несе водою?
Чи їх десь саваном давно вже занесло
І ждуть вони тебе й чергá вже за тобою?

І небо сковане, і скована земля...
Ні серця, ні душі не звуть небесні руна;
Ні в лузі, ні в гаю ніхто не проспіва,
Стойть німий орган, замовкли в арфах струни.

ПАДОЛИСТА 2-ГО, РОКУ 1910-ГО

...Радуйся, земле! Завтра пророка ховаєш!
Тіла і крові приявши — причастія, земле,
приймаєш;
Пісню причастную слухай... хто там ридає,
хто тужить!
«Нинъ силы небесныя с нами нєвидимо служат...»

БЕРКУТ

Сьогодні беркут серед поля
Один між хмарами гайсав,
І в нивах чорних, нивах голих
Холодний промінь догасав.

Навік забута, над межею
Билина сохлая стоїть;
Куди не глянеш, навкруг ней
Все заніміло, все мовчить.

І тілько він один ширяє,
Висот не кидає своїх,
Нудьги холодної не знає,
Не нудить світом, не ридає
І крил не боркає своїх...

* * *

На думу тяжку зійшлись байраки, гори,
На раду сумную свій голос їм несуть:
Туманів сонній прозори
І хвилі темної холодний каламут.

А хмари їм уста в кайдани закували,
І серцю ради їх таємної не чутъ;
І тільки чутъ йому, як молять, як зовуть,
Щоб швидше саван свій їм небо надіслало...

ГРУДЕНЬ

* * *

Втомившись після бур, і ласок, і зітхання,
Ти в ризи чистії, заснувши, повилася,
І пишно так горить нове твоє убрання,
Немов ти під вінець весільний одяглась.

Куди ж поділося безкрає море сліз,
Куди злилися ріки крові?
Твій саван все сховав, твій саван все заніс,
І вся ти, чистая, лежиш в своїй обнові...

Лежи ж, одпочивай! Вінки твої з срібла,
І сипле їх тобі само щоночі небо...
Чого тобі бажать, чого тобі ще треба?..
Лежи, одпочивай — недарма ти жила...

ГРУДНЯ ДЕНЬ 6-Й

Сьогодні я родивсь... Сьогодні рідне слово
Я над колискою почув,
Як вийшов я збирать вінок на ріднім полі,
Я чарами його увесь повитий був.

Шляхи минаючи, блукав я між ланами,
Спиняючись на мить на межах інших гін;
В руках моїх — вінок; і пісня — над устами,
І в серці — тінь руїн...

Вінок мене колов, квітки мене труїли,
Я над руїнами, закований, стояв;
З діброви рідної луни я не діждав,
І серце в чужині далекій кам'яніло...

На зраду тяжку воно тепер готово...
О пісне рідная, твій голос я забув!
І будь ти проклят, час, як перше твоє слово
Я над колискою почув!

-

Засну!

I все ж... бажав би я, щоб тяжкий час прощання
Під небом під моїм зустріть мені прийшлося,
Щоб наді мною рель* і ніжних кобз ридання
Ще раз, останній раз над серцем пронеслось...

Щоб тирсовий вінок вінчав поблідле чоло,
Щоб я під ним хулу колишнюю забув,
І щоб круг мар моїх неслось-лунало слово,
Що над колискою ячув...

* * *

Як гарно слухати про дні далеких літ,
Як в ризи яснії вбереться лоно квіт,
Як степ засне, сріблом повитий,
У сяйвах весь, весь — в перлах, самоцвітах!

Як, скинувши свій лист, високий явір сонний
Стойть, сумуючи, над полем над німим,
І весь під снігом ворон чорний
Легесенько гойдається над ним...

* Р е л я -- ліра.

СІЧЕНЬ

ПІД НОВИЙ РІК

До музи

Там, за вікном, голосить хтось,
І б'ється, і ридає,
І в білім савані в вікно
До мене заглядає.

Який гнучкий високий хист,
Як пишно коси в'ються,
Як душу рвуть зітхання струн,
Що раптом пронесуться!

Се ти? Що, вже ударив дзвін?
Лети ж в мої палати!
Лети — за келихом моїм
Ми знайдем, що згадати!

Згадаймо час, той ясний час,
Як перше ми зустрілись,
За руки бережно взялись
І в очі подивились.

І в другий час, як ми своїх
Розняти уст не сміли,
Як нас роса ланів німих
За ласками будила.

І третій час, той час, як ми
Вінок низати стали,
І до труни не донесли,
І разом заридали...

* * *

На зорях щастя — за красу,
За славу п'ю,
За силу;
А з ким я чарку розіб'ю
За все за те, що занесу
В могилу?

* * *

Під саваном лежать сумні мої гаї;
А там десь... Є земля, уквітчана вінками,
Летять десь там орли надземними шляхами,
І струни десь дзвенять, лунають десь пісні...

Співав... співав би я, та голос мій зірвався,
Літав би досі й я, та крила я розбив...
О, чом я, летючи, могил не пролетів
І над руїнами навіщо я спускався!..

* * *

Я йду дібровою: занесені стежки,
Бадилля сохлеє то там, то там чорніє;
Б'є фугою стебло, де жевріли квітки,
Де пишний килим був — там оста * бовваніє...

* Оста — рослинний сухостій.

Зазеленіють, забриняТЬ,
УкриЮться квітками,
Чи вже їм віт не підніматЬ
За тяжкими снігами?

Зірниць таємних ждуть вони,
І промінь згадку гріє,
Чи їм в той час не до весни,
Як саван груди криє?..

В холодну даль дивлюсь дарма;
І думи — змовкли, стали...
Землі б спитав — лежить німа,
Небес — закрили хмари...

* * *

Гадай, гадай — пора твоя настала:
Гадання час давно тебе спіткав;
Одна краса тобі дісталась,
А талану господь тобі не дав.

Одна краса, та й ту прогайнувала,
І ради їй ніяк і досі не даси,
І в'яне, чистая, на сонці без роси...
Гадай, гадай — одне тобі зосталось...

В той час, як вітер завиває
 І фуга б'є біля воріт,—
 Скажи, голубко, де витаєш,
 Кого ти згадуєш в ту мить?

Тобі не сниться часом зграя
 Веселих пташок, що знялася,
 Знялась так пізно з твого гаю
 І в ірій теплий подалась?

Не мариш ти, що їх застала
 В шляху холодная зима
 І шлях їм саваном заслала,
 І в даль їм линуть — сил нема?

Що в кригу крила їм закуто,
 З небес не видно їм землі
 І замість пісні — окрик лютий
 Луна один в небесній млі?

Що краще світу б їм не бачить,
 Що краще — згинули б вони...
 Не правда, серце... Я ж... я плачу,
 Згадавши про співців весни.

Так в час вечірньої розмови
 Про них ти мариш — знаю я...
 Чи верне ж нам їх літо знову?
 Чи ж діжде їх любов твоя?

* Січень (лат.).

* * *

...«За що, за що?» — синів вона питала,
Схиливши на руки розвінчане чоло;
І високо в той час ще сонечко було;
Сини ж її, сини — сини пили й гуляли.

Чи ж не сама для вас я килим розіслала
І пишний коровай вінками повила?

Ні, не сама для вас бенкет я наряжала
І келих золотий по вінця налила!

Чи не сама для вас гармат понаставляла
І бучних гаківниць над хвилями Дніпра,
Щоб час весілля ваш луна до хмар послала
І дзвін весільних струн під сонце понесла?

Чи пожаліла я для вас землі простору,
Колосся ваших нив не гнула до землі,
Чи слави не було у мене на чолі,
Чи не неслась вона над хвилями за море?»

«За що ж, за що, за що?» — уста її шептали.
«За що?» — питалося поблідлеє чоло...
А сонце вже давно за хмарами було...
Сини ж її, сини — сини її мовчали...

ЛЮТИЙ

* * *

На сонці крапля перший раз сьогодні
з стріхи впала;

О скільки днів,
І мрій, і снів
Душа моя згадала!

Упав твій погляд із-під вій, і рай
з-під них повіяв.

О скільки мрій
В душі мої
І в серці він посіяв!

Ще довго буде вітер вить і лютувати фуга,
Поки між квіт
Не затремтить
Роса над сонним лугом.

А скільки раз впаде слюза отрутою між нами,
Поки між мук
З-під ласки рук
Уста замрутъ з устами...

ЛЮТОГО ДЕНЬ 26-Й²

I

«Минають дні, минають ночі...»
Чи ввійдеш весь в юдолю землі,
Чи щастя чарами заллєшся,
Чи в думи-мрії занесешся —
І серце стане в темній млі.

Одно покинуть уст не хоче,
Одна струна дзвенить, рокоче —
«Минають дні, минають ночі...»

В вечірній час з червоних хмар
Палає золотий олтар;
Йому молитись серце хоче,
А промінь гасне і шепоче —
«Минають дні, минають ночі...»

Десь ясний світ, зоря, блакить,
Гора вінків і море квіт,
А в морі квіт стоїть вона —
Твій сон, твій рай, твоя Весна...
«Вернись, вернись!..»
Не чути, не хоче...
«Минають дні, минають ночі...»

ІІ

Стоять гаї,
Замерли луки,
Лани під саваном лежать;

Мабуть, синам твоїм
І внукам
Весінніх ранків не діждати.
Мовчать уста,
Німіють руки,
Так сумно сонце день веде...
І в'яне серце,
І не йде
«Апостол правди і науки».

ІНЕЙ

Саги³ ясні, саги білі
Від півночі налетіли.

І в сріблі — своїй обнові —
Зупинились на діброві.

І діброва їх пізнала —
Стихла вся і слухать стала.

Слухать стала і не вчула,
Як в отруті їх заснула...

І стойть вона, не знає,
Чи темніє, чи світає...

Пісня, сонце, квіти, небо...
Вже нічого їй не треба!

І прокинутись не хоче,
Вся в отруті саг півночі...

БЕРЕЗІЛЬ

* * *

Прозорі тіні берег красяТЬ,
Гудуть десь бджоли у дуплі,
На камінь ящірка вилазить,
Припав метелик до землі...

Зірвавши саван, степ смієТЬся,
Гуляє хвиля на лугах,

Вінком веселим хмара в'ється,
З таємним окликом несеться
Під сонцем першим зграя птах...

Немов скрижалі Битія⁴,
Сей день я вперше розгортую,
І перші дні його читаю —
Сей день, сей час, немовби я...

«ПОКАЯННЯ ОТВЕРЗИ» *

I

Сумний, поважний дзвін
І свічі восковії,
На шатах золотих — таємно-тихий світ;

Поклони до землі
І словеса святії,
Кадила сизий дим і чорний оксамит.

О як ви занеслись,
Далеко десь зостались!
Як сумно догоря над серцем ваш привіт!

І хоч холодний ум
Забув ваш заповіт —
Ще серце з вами не прощалось.

* Покаяння відкрій (*старосл.*).

II

«Отверзи двері покаянні!⁵
Заутра дух мій лине в храм небес...
Мій храм земний — в гріхах і в сквернах весь;
Очишь, о щедрий мій, душі моєї рани —
 Отверзи двері окаянні!»

I злії помисли, і тяжкії діяння
Одні в душі моїй, лютуючи, стоять;
Підходе судний день і близько час останній,
I, весь ридаючи, молю я, окаянний:
 «Отверзи двері покаянні!»

III

Я не молюсь давно...
Кому молитись буду?
Відкіль, з яких висот богів собі зніму?

Мій бог — краса землі,
Його не знають люди...
Богам небес німих — відкіль я слів візьму?

IV

«Як Каїн совіті — без жалю, без зітхання
Я тіло язвами покрив,
І богоотканне убрання
Як ризами — студом * кровавим оповив...

Від прірви мук моїх, з гріховної темниці,
О милосердний наш — молю Тебе — візьми!
Як миро чистее прияв ти від блудниці —
О щедрий творче наш, сльозу мою прийми!»

* С т у д — сором.

V

Коли б я певен був, що погляд мій ти знаєш,
Яких би я словес в душі своїй набрав!
Коли б я, боже, зناв, що жертву ти приймаєш,—
Який би я олтар в душі своїй скував!

VI

«На древі хресному крізь муки, крізь німії
Єдиним поглядом світ сонця ти вгасив,
І землю рушив ти, і гори роз'єднів —
О глянь же, творче мій, на муки неземнії!

Неправди тернієм своє обвив я тіло
І серце кригою гріховною скував;
Вінок терновий сам ти, господи, прияв;
О Спасе наш — спаси, о боже наш — помилуй!»

VII

Тремтять живі огні,
Живуть німії стіни,
І зве до себе тінь розп'ятого за нас...

Дзвенить срібло кадил,
І хиляться коліна...
 Таємна мить душі, таємний серця час.

VIII

«Кого покличу я на тяжкеє ридання,
Кому, кому слізми безодню мук зіллю!
Тобі єдиному — всі слози і зітхання,
Тебе єдиного в останній час молю...»

Ти бренієм своїм з землі мене підняв,
Ти серця і душі вложив живії сили,
І час суда твого небесного настав:
З огня геєнського візьми мене, помилуй!»

IX

І в'ється фіміам,
І шату золотую
Вінком живим він сягне всю обнятъ.

І я стою, ловлю
Красу її земную,
Не знаючи, кому хвалу свою послать...

І тільки знаю я,
Що, як би я не славив
Красу землі й небес, я слізми не заллюсь!

Я до молитви не вернусь...
Як на шляху в Дамаск святий апостол Павел⁶ —
Я не проснусь.

X

Сумний, поважний дзвін
І свічі восковії,
На шатах золотих — таємно-тихий світ;
Поклони до землі
І словеса святії,
Кадила сизий дим і чорний оксамит.

* * *

Вже вії в небі піднялись,
Так спить земля сирая,
Вже перші ласки пролились —
Відмови їм немає.

Вже поцілунки десь тримтять —
Уста не розімкнулись;
Співці весни вже десь летять —
Діброва не проснулася.

I рай новий в душі росте,
Так нігде йти розмові;
I серце... серце пісні жде,
Так пісня не готова...

КВІТЕНЬ

Maestoso *

Здрастуй, неба даль бездонная,
Здрастуй, хвиле невгомонная,
Земле, росами повитая,
Сяйвом, фарбами залитая!

Здрастуй, шуме гаю темного,
Здрастуй, пісні глас таємної,
Здрастуй, серця жар розкований,
Здрастуй, раю уготований!

* Урочисто, велично (*італ.*).

Andante *

О дні весняній! Чом серце не проспало
Ні наших досвітів, ні розкоші зірниць,
Навіщо сон душі ви нишком зруйнували,
Вночі прилинули до спущених рісниць!..

Навіщо ви краси бажання розбудили
І келих золотий устами пронесли,
Оманами небес мій погляд отруїли
І, крила зборкавши, з землі мене взяли...

Allegro **

Заливають землю
Сяйва срібних рун —
Чуєш, мое серце,
Рокіт рідних струн?

Грає десь дударик,
Десь гука вівчар —
Чуєш, мое серце,
Свою рідну даль?

Шляхом піднебесним
Мріють журавлі...
Знаю, знаю, серце,—
Жаль тобі землі...

* Повільно, помірно (*ital.*).

** Весело, жваво (*ital.*).

* * *

І сад зацвів «вишневий»,
І «явір» десь шумить,
І «чайка над водою»,
Ридаючи, летить.

Діброва в оксамиті,
В живих вінках лани,
І роси, й зорі, й квіти,
І верби, і човни.

І ллеться в серце пісня,
І кобзи десь дзвенять;
А казка літ колишніх
Не вернеться назад...

ЛАСТІВКА

P. J. de Beranger ⁷

В чужині я, в тюрмі давно...
Сумуючи, дивлюсь в вікно;
Дивлюсь, аж раптом надо мною
Звилася ластівка стрілою.

Звідки ти, ластівко, взялася?
Чи ти не звідтіль донеслася,
Де я зазнав весняні дні,
Чи не про рідний край щебечеш ти мені?

О, скільки раз молив я на чужині
Тебе до рідної оселі долетіть,
Чи й кожен день і час і кожну хвилину
Я буду згадуватъ про захід моїх літ!

Де хату рідную тінь береста заслала,
Де чорная лоза скилилась край води —
Чи ти без мене там, скажи, не пролітала?
Чи не про рідний край щебечеш ти?

Що ненька, як? І досі хвора?
І день і ніч з зорі до зорі
Все сина жде?..

«Он кінь чийсь скаче —
Чи то не син мій?»

— Мамо, ні!..

Послухає і знов заплаче...
О ластівко, в сі ясні дні
Не про її любов щебечеш ти мені?

Не чула ти, не повінчалась
Сестра найменшaya моя?
А пісня в той час роздавалась,
Як на чужині плакав я?
Чи повернулись ті вже з бою,
Що вмісті йшли колись зо мною,
Чи вже давно лежать в труні?

Чи часом не про них щебечеш ти мені?

Я чую, йде велика сила
Чужих на рідній лани,
Хрести руйнує на могилах,
Руйнує тяжкі їхні сни...
Там мила спить, зложивши руки,
Там скрізь... кайдани по землі.

О ластівко! Чи не про муки
Країни рідної щебечеш ти мені?

ВЕЛИКДЕНЬ

Над полем зброї стогін ллється,
Пала від крові обрій весь,
А з олтарів луна несеться:
«Христос воскрес! Христос воскрес!»

Нехай з кадил перед розп'ятим
Дим смирни в'ється до небес —
Ти весь у буднях, рід заклятий,
Залив ти кров'ю срібні шати,
І не для тебе Він воскрес!..

* * *

I море сонця в небі грає,
I в ризах рай земний горить,
I хвиля берега не знає.
I зграя зграю привітає —
Весінній час благовістить.

А ми над прівою гайсаєм,
В пітьмі об скелі крила б'єм,
I один одного не знаєм,
I один одного не ждем...

ТРАВЕНЬ

ТРАВНЯ ДЕНЬ ПЕРШИЙ⁸

На степ, на гай, байраки, ріки,
Де шум, де спів, де гук пісень!
Сьогодні в нас весільний день,
Сьогодні в нас бенкет великий!

Давно в смарагдах вся діброва,
Горить в байраках оксамит,
Із-за вінків не видно квіт,
І сурми скрізь давно готові!

Немов безвеслії байдари,
Несуться степом чорні хмари,
За ними низом чорна тінь;
От-от злетить, от-от ударить
З небес німих... літаври дзвін!

BERCEUSE *

Присвячую Твердохлібові

Спи, голубко... Ще над ланом
Кигіт не літає,
Ще сурінка над майданом
Довго не заграє.

Я ж тим часом в твоїм полі
Буду квіт шукати;
Як устанеш, тобі чоло
Буде чим убрести.

* Колискова пісня.

Я ж тим часом роси збити
Полечу гаями;
Як станеш, будеш пити
Яснimi устами.

До світ зорі я полину,
З зорею прибуду
І найпершую перлину
Принесу на груди.

І розкину понад ліжком
Килим з оксамиту,
І обсиплю твої ніжки
Пишним самоцвітом.

Буде ретязь* золотая
Стан твій поясати —
Як царівна молодая,
Будеш ти лежати!

Стане досвіт — стрепенешся,
Вдарить сонце — збуде;
Встанеш, глянеш, усміхнешся —
Мене вже не буде.

* Р е т я з ь — золотий ланцюжок.

ГУКАЙТЕ ЇХ!

Гукайте їх — вони десь заблудились!
Тернами сохлими заслався густо ліс...
Тут шлях колись лежав — тепер він весь заріс,
Доки тумани не спустились,
Гукайте їх, вони десь заблудились!

Зовіть їх піснею, вона одна — на крилах!
Вона найперше долетить,
Заглянє в ясний гай і в темну могилу —
І в душу ввірветься, і в серці продзвенить!

І хоч вони давно, давно вже з шляху збились,
Хоч небо хмарами над ними полягло...
Ще сонце не зайшло!
Поки вечірній туман не спустились,
Гукайте їх! Вони десь заблудились...

Є. Ф-ІЙ

Травня день останній

Затих зелений сад,
І з листом лист не грає,
І пишний осокор замовк, не гомонить...

Десь куриво курить,
Над шляхом пил спадає,
Зйшла вечірня — над полем миготить.

І квітка квіточка, дивуючись, питает:
«Чому він не летить,
Чом досі не співає?»

Горить зоря, горить,
Все небо заливає,
І квітка квіточі тихенько відмовляє:
«Ще, може, прилетить,
Ще, може, заспіває...»
І гасне збрі світ:
До квіт
Роса не припадає...

І серце тихо так до серця промовляє:
«Вже більш не прилетить, вже більш не
проспіває!..»

ЧЕРВЕНЬ

* * *

«Та вже твоя петрівочка
настає,
Половина літечка
минає...»⁹

Не сумуй, що пісня з долу
Долетить до нас,
Ще й віночок тобі з поля
Принесу не раз.

Ще не раз загляне в вічі
Промінь золотий
І не двічі в гай закличе
Голос молодий.

Буде хвиля колихати
Пишний самоцвіт,
Та не буде так палати
На зорі блакит...

Буде листям вітер грати,
Та не тим, що грав,
Буде знову хвилі гнати,
Та не ті, що гнав.

Встанеш ранком, вийдеш з хати,
Підеш, де байрак,—
Буде пташечка співати,
Буде, та не так.

Будуть небо устилати
Хмари золоті,
Будуть сонце проводжати,
Будуть, та не ті...

Вітер колос нагинає,
Колос без роси,
А над серцем... вже лунає
Перший дзвін коси...

* * *

Як весело між вас, зелені повні хвилі,
І пісні легко як з-над вас самій летіть,
І, поглядом німим з могили на могилу
Літаючи, про час про інший гомоніть.

А там, далеко ген, де берег ваш синіє,
Як гарно марити, що серце й там замліє,
Заллеться радістю, уп'ється, затремтить,

Що чорний сум землі вже тихне, вже німіє,
Що вже проснувся Пан і в струни золотії
Вінок трояндовий між смішками летить...

Там десь небо зеленіє,
Там бовван десь бовваніє,
Там десь кигіт плаче, б'ється,
Шляхом вихор десь несеться,
Понад долом кібець грає,
Беркут хмари досягає,
Повний колос хилить нива —
Зве женців на рідні жнива.

Не мани ж мене
Хистом-колосом,
Не руйнуй душі
Рідним голосом,
Не чаруй, не клич
Днями ясними,
Небом зоряним,
Снами красними:

Тобі днів моїх не покоїти,
Хворих дум моїх не загоїти.

Я давно не твій...
Тільки піснею
Я з тобою весь,
Ниво, пишная...

Тільки інколи
В ніч безсонную
Думка смутная,
Невгомонная
Затремтить чогось,
Кудись кинеться
І над марами
Знову спиниться.

Тільки інколи
Серце зірветься,
Полетить кудись,
Десь обійметься.
Й, жалем-тогою
Перевитеє,
Знов само себе
Перепитує...

Що ж! Миліш пісні
Недоспівані,
Краще радощі
Несподівані,
Промінь ласкавіш
Поміж хмарами,
Голосніш сльоза
Понад марами...

Не мани ж мене
Хистом-колосом,
Не руйнуй душі
Рідним голосом,
Не чаруй, не клич
Днями ясними,
Небом зоряним,
Снами красними:

Тобі днів моїх не покоїти,
Хворих дум моїх не загоїти.

ПОДОРОЖНІЙ

Хто ти, звідкіль, чого шукаєш,
Чи звеш, чи ждеш, чи так блукаєш?

— Не зву, не жду я, не блукаю,
Я подоріжжя дальне маю.

Яка ж далекая мета
Ще молоді твої літа
І погляд ясний заманила?

— Мене несуть таємні крила,
Весінніх літ мені не жаль,
Туманить серце ясна даль...

Чого ж ти взяв собі, небого,
Скажи ж, в далеку дорогу?

— Я пісні взяв непевний рай,
Що мати рідная співала,
Та в зорях ночі неба край,
Що над колискою стояло...

А хто там темною добою
Слідкує, стежить за тобою,
Хто насипа рожевий квіт,
Де ніг твоїх зостався слід?

— То божевільний... Він один
Про день останній мій розкаже
І перехрестя перев'яже
Живим вінком чужих долин.

* * *

Чого ти нудишся? Дивись — ти в сяйві весь,
Дивись, як п'ють його землі замерзлі лона,
Як ласково з висот сміється цар небес,
Як весело горить, пала його корона!

* * *

Я співець своєї волі —
Сам чиню свою я долю...

Коли стріну часом пару
Оченят-криниць,
Кину струни й раз не вдарю,
Поміняю їх на пару
Тирсовых рісниць...

Коли стріну в рідних гінах
Часом кобзаря —
Я, припавши на коліна,
Ніч простою — не спочину,
Доки світ-зоря.

Коли стрінусь на розмові
З ворогом своїм —
Є одна в мене відмова:
Візьму кобзу свою знову —
Посміюсь над ним...

КУПАЛА НА ЙВАНА

Як сумно впівночі... на Йвана на Купала!
Коли б хоч смішками діброва залунала
Та пугача голодного прогнала...

Колись давно, колись, куди б не кинув оком —
Сю ніч, було, пісні носилися кругом,
І жарти, і огні над берегом високим,
І квіти, і вінки на персях, над чолом...

Всю ніч, було, човни над прірвою гайсали,
Збираючи між хвиль рожевій квітки,
І сонце ранком скрізь стрівало
Дівочі оклики, юнацькії танки...

І дні ті згинули, і ночі ті минули,
І фарба ясная змарніла вся, зійшла;
Русалка берег свій давним-давно забула,
І папороть в гаю навіки одцвіла...

Коли б хоч смішками діброва залунала
Та пугача голодного прогнала...
Як сумно впівночі на Йвана на Купала!

ЛИПЕНЬ

ЛИПНЕВА НІЧ

Душно... Душно
І надворі,
І в світлиці,
І в коморі...
Легіт-хвиля
Не пролине,
Ніч роси
З небес не кине,
Зорі грають,
Серця будять,
Уст гарячих
Не остудять.

Коси впали,
Розплівлися,
Груди-перси
Піднялися,
На ланитах
Жар жевріє,
Сохне чоло,
Сохнуть вії...

А крізь вії
Берег mrіє,
Стежка смутно
Десь біліє,
Манить, кличе,
Закликає,
В вітах, квітах
Пропадає...

А крізь вії
Став синіє,

В осокорах
Човен мріє,
Хтось веслом
В лататтях водить,
Ставом сонним
Хвиля ходить...

А крізь вії
*
Тіло мліє,
Стан і гнеться,
І німіє.

Душно, душно
І надворі,
І в світлиці,
І в коморі.
Легіт-хвиля
Не пролине,
Ніч роси
З небес не кине.
Зорі грають,
Серце будяТЬ,
Уст гарячих
Не оступяТЬ...

ТРОЯНДА

«Весілля, боже ясноокий!
Вінків, трояндowych вінків,
Щоб я, схвативши стан високий,
В танках під храмом занімів!»

* Пропуск у тексті, вміщенім у збірці.

Так сам Анакреон¹⁰ співав колись, молився;
Твій цвіт колись чоло і перси обсипав,
І в нектарі колись сам цар тебе купав...

Де ж бог, кому в ті дні молитви ті неслися,
Олтар, перед яким огонь не погасав,
І храм, де пісні глас ніколи не стихав?

ДУБ

Ти славних славою вінчаєш,
Могилу темну стережеш,
Співців весни до себе звеш,
Пророків бурі закликаєш...

Розкинь же віти й надо мною
В той час, як вийду я з живих,
Щоб інколи, доби нічної,
Ти розказав мені про них.

Щоб знов я, хто вночі пустився
Літать на крилах молодих,
Хто долетів до мрій своїх
І хто, сердечний, з шляху збився...

Хто, ярма взявши, занудився,
Хто випив щастя сонних чар
І до пори спустився з мар,
Хто виніс пісню на базар,
Де ворон чорний опустився...

ОСОКОР

Я бачив, як доби нічної
Буран на тебе налетів
І, зупинившись над тобою,
З землі зірвати тебе хотів.

Ховався звір, і бігли люди...
Ти весь розхристаний стояв,
І бив вогонь тебе у груди —
Ти раз чи двічі застогнав...

І досвіт встав. І промінь глянув.
І хмари сонце рознесло,
І всі твої вечірні рани
Бальзамом чистим залило.

І знов під тінню той приляже,
Кого не раз ти закликав,
І хто не бачив, той не скаже,
Що в ніч ту, брате, ти зазнав...

ЯВІР

Нудьги-неволі ти не знаєш,
Твій рідний брат — небес простор,
Щодня ти з сонцем розмовляєш,
Щоночі п'єш ти ласку зорь.

Тебе не візьме, не закриє
В базарі нашім збитий пил —
Твій хист високий небо міє,
А сушить вітер легкокрил.

Не отруйть тобі ніколи
Своїх високих пишних віт:

З криниць підземних п'є твій корінь,
А лист твій п'є небес блакить...

БАРВІНОК

Тих рук, тих ласк, що ти зазнав,
Прохай тепер у неба,
Немає тих, хто сад саджав,
І квіт твоїх не треба.

Стебла веселого тобі
На стежку вже не слати,
Вона давно вже заросла,
Давно її не знати.

А дні, що щастя сон несли...
Найди їх сам, де дінуть:
Вінків забутих на зорі
В півночі не піднімуть.

КАЛИНА

І тебе, широковіта,
Пісня не забуде,
Поки берег рідний мити
Синя хвиля буде.

Поки голос не злunaє
З рідної долини,
Поки мати не сковає
Останнього сина.

ЛИПЕНЬ

François Coppée

Земля горить, палає небо,
В колоссях перепел кричить,
І знову сум мій зве до себе,
І серце знов мос болить.

Вся твар земная замирає
Під лютим полум'ям небес,
А в серці там, далеко десь,
Нудьга колишня наростає...

О злийся, серце, злийся враз,
Коли не знаєш, як забути
Надій колишнюю отруту,
Оман своїх колишній час!

В проміннях сонця — глуз і сміх,
І сліз твоїх воно не чує;
Воно сміється з сліз твоїх,
Воно над муками глзує.

Що ж, сонце ясне! Прийми
На поглуз свій мою відмову;
Вона давно в мене готова.
Ти крові хочеш? — на, візьми!..

СЕРПЕНЬ

* * *

Ще ласкавіш в ланах вечірнє сонце грає,
І даль далекая ще дужче душу рве,
І пісня голосніш над луками лунає,
І легше хмаронька вечірняя пливє...

А серце ще ніжніш про дні свої гадає,
Про дні недавній, про смутний сон весни,
І над останками їх ясної луни
Десь тихо-тихо так само собі ридає...

АНТУАН АРНО¹¹

Листок зірвався з рідних віт...
«Куди летиш?»

— Я сам не знаю...

Туди, де світ довічний грає,
Де знайдуть всі собі привіт,
Туди, де ліжко всім готово,
Куди летить вінок лавровий
І пелюсток³ рожевих квіт...

НАД НИВОЮ

Все мариться мені, що знов я припадаю
До неньки рідної, до матері-землі,
Що зерно чистее по ниві розкидаю
І дня осіннього пильную, наджидаю
І колос золотий вклоняється мені...

Що там, за нивою, садок мій зеленіє,
На прозірі небес тремтить умитий лист,

Сміється осокір, і жержель червоніє,
І явір лáсковий гойдає пишний хист *.

І кожну гілоньку у тім саду я знаю,
І кожну квітоньку, що зійде по весні,
Я пізно вечором і ранком поливаю
І на день скілько раз прийду і привітаю,
І тішать погляд мій квітки мої рясні.

І мариться мені, що там, де обрій сходить
І землю кутає таємна пелена,
Там стіни білії рука чиясь виводить
І золотом кованим верхівлю брами зводить,
І в сяйвах сонячних горить-пала вона.

І радість чистая лунає надо мною:
Виноситься з землі хвали і пісні храм,
Виноситься з землі натхненою рукою
Незнаемих висот, незнаемим богам...

І втихне сонця світ. І сяйва діамантів
Закриють дня красу. І ключ я свій візьму,
І розгорну я літ колишніх фоліанти,
І серцем весь ввійду в таємну їх пітьму...

І геній давніх літ в душі моїй витає,
Не чуть ні галасу земного, ні юрби,
Горить мое чоло, і серце замирає,
І уст його вогонь ячу на собі...

І встану до зорі — туман на ниві в'ється,
І в сяйвах сонячних десь голос чую я...

То пісня лон земних хвалою в небі ллється,
То жертви чистої над полем дим несеться,
То нива ним за зорь укуталась моя...

* Х и с т — тут загорожа.

ЦІЛУЮ
ЗЕМЛЮ

ОБРАЗИ

ГЕНІЙ ВОЛІ

«Щоб цвів блакитним цвітом мак!» —
Не небо волить, а Бербанк¹.

І мак цвіте блакитним цвітом...

Дивуються діти,

І зела, і квіти!

На древі в бентежжі шепоче гілля,
І волю Бербанка приймає земля.

Жоржини жеврить пишний колір:

І оксамит на пелюстках,

І врода, й хист, і ніжний колір —

Немає одору * в квітках.

«Прийми мою, Бербанка, волю:

На пишну на твою красу

Новий дарунок я несу —

Обвійся одором магнолій!..»

І в одорі жоржини-квіти

Не знають, де їм щастя діти...

Жоржина покірна Бербанковій волі

І марить в бажаннях південних

магнолій.

* Одор — запах (лат.).

В звичайний час, весняним ранком,
На айстру погляд впав Бербанка.

«Ти будеш в час свого кохання
Змінити на день тричі вбрання!»
І айстра в час свого кохання
В красі блискучого убрання:
В сутані білій зранку — раз,
У південь в золоті — удруге,
В вогнях зорі — в вечірній час.

І дивуються навколо
Древа з саду, квіти з лугу...

Гадають, що волять в новому світанку
Предивнії чари,
Примари
Бербанка.

Взяло проказою кохане,
Найкраще древо у саду,
І хворий плід до часу в'яне,
І гасне врода на свиду *.

«Я дам тобі незнану силу,
Проказу я з тебе зведу,
І кров нову ввіллю я в жили,
І знов красу твою знайду!»

І в хисті, в намисті
І квіти, і листя...
Загублена врода
Вернулась до плоду.

І воля Бербанка для древа указ,
І древо Бербанка не знає проказ.
І знов його древо найкраще в саду,
І плід того древа у всіх на виду.

В пустелі пекучій
Десь кактус колючий.

* Н а с в и д у — недозрілим.

Не спиниться пташка, мина його звір,
В безхмарнім безмежжі — увесь його мир...
І погляд Бербанка добіг до пустель,
Упав на бархани, пронісся між скель.

«Зніми й забудь свій зрак колючий,
І дай пустелі пишний плід,
І в лоні мертвім і болючім
Красуйсь віднині з роду в рід!»
І хмар не благає пустеля з висот:
Весь кактус у квітах і гне його плод.
І килим зелений у фарбах горить,
І пісня весняна в пустелі дзвенить.

Над шляхом — древо вікове.
Його приваливий парад
Співців весни до себе зве,
І низка зграй весь вік живе
Під холодком могутніх шат.

Ніхто з живих не пам'ятає,
З яких часів, з яких годин
Воно дорожніх закликає
І скільки знає
Сонця змін.

Бербанк поглянув і прорік:
«Єдиній кроні на замін
За наш нікчемний людський вік
Ти принесеш нам п'ять колін.
Я дам тобі незнану силу,
Корінням дам новий терен,
Щоб заздрі вітри не зломили
Твоїх невиданих рамен!..»

І сталося так, як він прорік:
Єдиній кроні на замін
За наш нікчемний людський вік
Дає те древо п'ять колін...

Є тайна в камені і древі,
У пісні, слові і струні,
Її ховає й день рожевий,
Вона в колисці і в труні.
Її не зна базарів склока,
Її не кличе буднів шум,
Лиш тих за нею стежить око,
У кого чоло в смугах дум.
З них одну на люд виносе
Геній волі з «Santa Rosa» *.

MECUM PORTO **

Всяк час стоїть передо мною:
Іде тихенькою ходою,
Високе чоло, постать горда,
Сопілка, том чийсь — тесум porto.
В його руці дорожній кий —
Свідок єдиний дум і мрій,
І пісня рідная в устах,
І пил сандалій — вічний шлях.
Ще за мої юнацькі дні,
Як став він перше при мені,
Чийсь голос тихий, голос ясний
Сказав про образ той прекрасний:
«То привид, що зникає враз,
Як тільки зірне будня час.
Один із тих, хто на хвилину
До нас спускається в долину,

* «Святої Троянди» (лат.).

** З собою ношу (лат.).

Щоб нам явити серця мир
І вічну радість дальніх гір...
То смертний ворог суєти,
Життям чиїм так мариш ти:
Не пізнаєш Сковороди?»

ГЕНІЙ ЗВУКІВ

Електра *.

Бронза.

Мармур.

Ряд

Бліскучих, пишних колонад.
І з тисяч поглядів — один,
 Туди, де він.
І волю всіх взяла одна —
 Його струна.

Зникає кін... Тремтять вуалі...
Кудсь лечу — все далі й далі,
Ще мить, і вже — ні колонад,
Ні струн, ні бронзи, ні естрад:
 Передо мною гірні лона
 І скель збунтованих корони;
 В таємній темряві вечірній
 Гасає регіт духів гірніх,
 І клекіт гарпій² десь у млі,
 Звідтіль, з безодні, з-під землі...

* Електра — бурштин (*лат.*).

* * *

Надгірня ніч. Холодні роси.
Безмовні привиди — колоси.
Сайгак над прірвою кричить...
Моє багаття миготить,
Моє багаття догора —
Глуха північна пора.
Дзвенить ноктурном водоспад...
І я лечу кудись назад:
Електра.

Бронза.

Мармур.

Ряд

Бліскучих, пишних колонад.
Вінками звиті білі стіни,
Німих облич недвижні тіні:
І з тисяч поглядів — один,
 Туди, де він.
І волю всіх взяла одна —
 Його струна.
І самоті моїй на зміну
Несуться образи і тіні
Від Hexen tanz-iw * Паганіні³...

* Чаклунських танців (нім.).

ГЕНІЙ МЕТИ

«Дарма що одцвіло, що застом квіт рясних
Уже не станеш ти дорожніх закликати,
Сміятись з сяйвами і з бурями стогнати,
І чоло мирувати нектарами весни...

Все те, що ти взяло від днів чадних і п'яних,
З блакитних обріїв, з блискáвиць вогневих,
Що пронизало час шляхів твоїх земних,—
Я все тобі верну в луні пісень незнаних.

Видима смерть тобі нову вернула вроду,
Дістанеш в струнах ти нетлінного вінця...
Так славмо ж [ми] безсмертного творця —

Природу

I непохитний шлях в незнанії краї,

До меж усіх шляхів, до обріїв її.

Де жде нас творчих дум одвертий санктуарій...» *

Рукою власною —

Антоній Страдиварій ⁴.

* Санктуарій — святилище.

НІЧ НАД ПАРКОМ

(Moment muzical) **

В шатах ночі тіні білі
Освіт зоряний наділи,
Мріють, мліють на прогалах,
На високих п'єдесталах.
Тут, і там, і скрізь навколо
Сяють перса, руки, чола...
Весь в обіймах теплих ночі,
Поміж них каскад рокоче.

Зорить зір невтомна зграя —
Фея ночі налітає.

I, зачувши феї крила,
Стрепенулись тіні білі,
Линуть мовчки з п'єдесталів
I несуться в темні далі.
З-над полявин, над каскадом,
Сходять тіні ряд за рядом.
I летять під темні шати
На розмову, на пораду.
I летять, несуться тіні
В сuto зорянім промінні,
Линуть срібні їх отари —
Всі до купи, всі до пари —
Льотом тихим, льотом білим,
Руки в руки, тіло з тілом.

* V a r i o — варіації (лат.).

** Момент музичний (лат.).

Залунали, темні, всюди:
Там зітхають білі груди,
Там в обіймах темних ночі
Хтось цілує, хтось шепоче,
Там ламають руки білі,
Там цілють, там замліли...
Від діброви до діброви —
Рокіт, ласка, сміх, розмова...

Досвіт зорі розгортає,
Фея ночі відлітає.

I, рознявши білі руки,
Без прощання і без муки,
Тіні білі, тіні млілі
Знов до парку підлетіли,
Піднялися і знову стали
На високі п'єдестали.
Будуть завтра, як і вчора,
Знов холодні їхні чола,
І не рушить, (i) не збуде
Гострий ранок білі груди.

А таємну мережку,
Що накинули на стежку
Перевеслом ноги босі,
До схід сонця змиють роси...

ТРЕТИ ПІВНІ⁵

Ніхто не спав...

І ми не спали,

Але була така пітьма —

Свої своїх не пізнавали...

А півня й першого нема.

І вдарив грім з землі й з небес,

І стрепенувся охрест весь.

Буря рве земній ризи,

Б'є їх зверху, збоку, знизу,

Рве, здіймає, палить, студить,

В божевіллі мертвих будить...

Дзвін об дзвін і струни в струни,

Труп на труп і труни в труни,

І від крові кожен п'яний,

І на стогнах* — дим кров'яний...

І перемігся бурі час,

І — третього подався глас.

І звуть озорені безміжжя

Всіх тих, хто збився з подоріжжя.

З НЕЮ

Пив зірниці літнії

Змалку погляд мій,

Роси знов досвітнії

Подорожній кий.

Під тумани гірнії

Подавав я глас,

Під огні вечірнії

Серця клекіт гас.

* Стогни — широкі вулиці, майдани (старосл.).

Я прийшов з незваними
На бенкет земний:
Сам налив оманами
Келих золотий.

Весь землею зброєний,
Жив я на миру;
Нею я отроєний —
З нею я й умру.

МАНДРАГОРА⁶

Є десь край: серед пустелі
Ріжуть небо чорні скелі;
А між ними, в серці гір,
Гай зелених мандрагір.
В час весняний гірні кона *
Замирають з благовоній;
Влітку гаю темний дах
Перелітних кличе птах;
А під осінь злотоплодну —
Кличе він усіх голодних.
І нема живих істот,
Щоб, спинивши хід чи льот,
Не знайшли собі мирволі
В пишній тіні мандрагори:
Їм і квіти, їм і зела,
І свічада, і джерела,
І ніхто не знає сліз
В пасмах їх зелених риз.

* Кона — від «кін», кони.

А коли, йдучи між гір,
Чи людина, а чи звір
До коріння мандрагір
Раптом іnodі торкнеться —
Весь оазис стрепенеться,
І несеться
З серця гір
Від пустелі на весь мир
Тихий стогін мандрагір...

* * *

Шукаю тих, хто в ніч осінню,
Немовби ранком, по весні,
Наперекір всьому створінню
Співа найкращії пісні.

Хто кожним ранком — весь в обнові,
Мов злак досвітньої зорі,
Хто скрізь і завжди — весь готовий,
І жде, і п'є, і слуха, й ловить
В просторах, надрах і вгорі.

Кому знайомі всі оселі,
Відома кожна колія,
І в час оргійний, і в пустелі,
В базар низин і в досвіт келій,—
Між вами тих шукаю я.

ПТАШКИ

СИНИЧКА

(Діткам)

Непримітну, невеличку
Весняну веселу птичку —
Злотокудрую синичку —
Березіль до нас приніс:
«Покинь — сани — візьми — віз».

Погляд лине, серце плине
На простори ясно-сині,
Де струмки в срібло злились,
Де дзвенить весняна вись:
«Покинь — сани — візьми — віз».

Потім легіт десь поніс:
«Покинь — сани — візьми — віз».

Котить хвиля, сміючись:
«Покинь — сани — візьми — віз».

Ниви, й гай, і степу море,
І простори, і прозори,
Шир, і глиб, і гори, й низ
Передзвоном ниже скрізь:
«Покинь — сани — візьми — віз».

В той час, як небо сяйва сіє,
Не думай, що його нема:
Він теж живе, він теж радіє,
Він тільки жде, коли стемніє
І зможе світ небес пітьма.

І саме в мить, коли з полявин
Останній зійде сонця світ,—
З дупла страшного виліта він
І скрізь гайсає поміж віт.

І, ночі привидом спустившись,
Між сонних шат шука він тих,
Хто славить землю, натомившись,
На мить єдину притих.
І, підстерігши мить спокою,
Він враз на жертву наліта,
В обіймах темряви нічної
За серце втомлене хвата.

І тільки промінь десь проб'ється
І пряне досвіт на зело —
Він диким сміхом засміється,
Крилом кривавим стрепенеться
І знов ховається в дупло.

Зараз в гаю.

Сонце, квіти,
Сяйва — прямо в груди б'ють,
Передзвоном серце рвуть,
Ніде щастя свого діти...
Тільки десь... де, й сам не знаю...
Хтось чи стогне, чи ридає,
Сумом шлях мій обгортав,
Застилає
Мою путь;
«Ху-до-тут, ху-до-тут, ху-до-тут».

Може, так мені здалось?
Чи жартує в лузі хтось?
Чую — знов той самий гуд:
«Ху-до-тут».

Хто там? Хто себе сковав?
Казку хто мою зірвав?
Хто ввірвався в мої квіти,
Хоче шлях мій сумом злити?
Жду.

Не чутъ.

Не йде.

Немає...

А з-за гаю
Все лунає,

Не стихає,

Не зникає.

Близче й дужче, там і тут
Невеселий, тяжкий гуд:
«Ху-до-тут, ху-до-тут, ху-до-тут».

Цикли

НЕ ДВІЧІ

I

І недоласканії груди,
Й недоціловані уста...
І серця, серця час не студить,
І рани слід не зароста.
Чи прийде південь злототканий,
Весь повен радості і змін,—
Я весь в чаду, і знов я п'яний,
І знов твою ловлю я тінь.
Настане ніч. І скрізь, і всюди —
Твої готовії уста,
І чад бажання обгортати
І недоласканії груди,
Й недоціловані уста...

II

І знов далека сторона.
І знов вітрів осінніх туга,
І в небі знов холодні смуги,
І скель понурая стіна.
І серце, хоч не хоче, слуха,
Як плаче, стогне десь сосна...
Ніхто не чує і не зна...

Що в груди ллється пісня друга,
Що в серці спів недавніх літ,
Очей несміливі подарки,
Умовний час і стежки слід,
Осіннє золото над парком,
І на тополі в шатах віт
Сонет XVII Петrarки...⁷

III

На лижвах

Знову з гір лечу... Привіт,
Скелі та долини!
Я в мережку срібних віт
Знову серце кину.
В сяйвах сонця снігових,
Зранку чи в півночі,
Оклик свій між гір німих
Знову слухать хочу.
А з півночі — в інший край,
Серце в серці буде.
Знов розмов невтомний рай,
Знову білі груди...

IV

Двое

Той час, що серце нам ізміг,
Піснями весь внизу,
І все, що серце виллє з них,
Тобі одній скажу.

Десь будуть в сяйвах золотих
Ряди колон горіть,
І перший раз із уст твоїх
Та пісня пролетить.

Замре світлиця вся на мить
Натхнення і улад:
Тебе затопить море квіт,
Сховає кін — каскад.

І будуть знать лиш двоє нас
Про те заздалегідь —
Від чого пісня так лилася
І звідкіль море квіт...

v

З листа

«У млу оман з земних ланів
Лежала путь твоя,
І погляд твій мене зустрів,
Його зустріла я.

Спустився ти, мене позував —
Над серцем жах наріс.
Його ти крилами обняв,
Між бур його поніс.

Забула я недавні дні,
Минув мій перший жах,
І став ненависен мені
Мій тихий, рівний шлях.

І я не знаю, де тепер
І в чім моя мета;
Чи дах небес, чи скло озер,
Чи крила, чи уста...»

В осени

Повішу я свою рушницю,
 І розвести вогонь велю,
 І перед тим на всю світлицю
 Я давній килим настелю.
 Я вийму з скрині шовком шиті
 І золотом заткані хустки,
 Переберу весняні квіти,
 З тобою набрані вінки.
 І в кожнім покуті наставлю
 Свідків весняної пори,
 Щоб кожну хвилю днів недавніх
 Вони з собою привели.
 Нас буде ждати келих повний,
 Що наливався так давно.
 І в мить бажану, мить умовну
 Ти тричі стукнеш у вікно.
 В світлицю ввійдеш ти і всюди
 Зустрінеш згадок ясний рій,
 І ти впадеш мені на груди,
 І мовиш просто — милив мій...
 В ворота вдарить вітер чорний
 І знову вернеться назад.
 Моя голубка крила згорне,
 Принявши днів весняних чад.

Г о р і в о г о н ь

Горів огонь в твоїм вікні,
 Всю ніч горів, не гас,
 Поки в невірний світ зорі
 Земля не одяглась.

Прощались ми. Твоя слюза
З моєю враз злилась.
І замість уст — твоя коса
В уста мої впилася.

Я знов один, і ти одна...
Зайнявся світ кругом...
Я з стежки бачу — до вікна
Припала ти чолом.

VIII

Між гір назустріч нас несло,
Ми вдарились грудьми.
Питать нам ніколи було,
Звідкіль злетілись ми.

Ні Антарес, ні Волопас⁸,
Ніхто з них не згада.
Хто перший — ти, чи я, чи враз
Спалили ми уста?
Зійшли з небес світки утіх,
Свідкі піvnічних чар,
І літній досвіт підстеріг,
Як в серце впився жаль.

Гаси огонь... Досвітній рай
Вже більш не стріне нас.
Цілую тінь твою... Прощай...

В вікні огонь погас.

О, нагадай мені ті дні
 В чужій прекрасній стороні,
 Що нам дали колишній рай,—
 Ще раз, голубко, нагадай...

О, принеси мені звідтіль
 І чад душі, і серця хміль,
 Отруту їхньої краси,—
 Ще раз, голубко, принеси.

І все, що згадки час розбуде,
 Все, що я взяв в тебе на грудях,
 Я в голос серця все вгорну
 І в пісні знов тобі верну.

Я кинув рідній гаї,
 В чужину знов вернувсь,
 На двері замкнуті твої
 З нудьгою я дивлюсь.

Тебе нема ні тут, ні там,
 Злетіла ти, знялася...
 Огонь погас, і згадки храм
 Покинutий оставсь.

Знайду другу. І знатиму
 Нової ласки чад.
 А серцем все літатиму
 Назад, назад, назад...

І знов лечу. І десь... дзвенить
Неспущена струна.
І чайка сяйвами горить,
Не випита до дна.

Чи підіймусь до самих хмар,
Де в холоді блакит,
За мною стежить серця жар,
Горить огонь ланит.

Чи крилам знов спочинок дам
І п'ю землі красу —
Недоцілованим устам
Уста свої несусь.

І хтось над серцем щільно став
Й мені сміється в вічі:
«Час, що на землю нас послав,
Нам жити велів не двічі...»

І недоласканії груди,
Й недоціловані уста...
І серця, серця час не студить,
І рани слід не зароста.
Чи прийде південь злототканий,
Весь повний радості і змін,—
Я весь в чаду і весь я п'яний,
І знов твою ловлю я тінь.
А прийде ніч, і згадка збудить
Твої готові уста,
І чад бажанням обгортати
І недоласканії груди,
Й недоціловані уста.

СПІВАЙ ЖЕ, СЕРЦЕ!

* * *

Пам'яті д. м. Галі

Я, спать лягаючи, в вікні
Віконниць не закрию —
Нехай небесній вогні
Мій сон досвітній миють.

Хай гомонять з-над вій моїх
Про інше подоріжжя,
Хай лине ніжний гомін їх
З таємного безміжжя.

Десь буде чутъ мені крізь сон,
Як раптом серед ночі
В відмову першим сяивам лон
Билинка затріпоче;

Як, знявшись, пташка продзвенить,
Піднімуть квіти вії,
І світ небес оповістить
В свій час труди земнії.

Р а н к о м

На ліжко пада час досвітній,
Згорнувши зорі, ранок літній
В обновах срібно-золотих
Знімає сон з очей земних.
І ще одна-єдина мить —
І гарп небес в вікно влетить,
І, сон зігнавши з вій моїх,
Позве мене до дій земних.
Встаю. Мене вже жде мій ганок,
Цілує серце літній ранок.

В його простор, в його красу
Уста розбуджені несу.

Шукаю ключ, беру весло...

Ще не гойдається стебло.

Тільки зрина з туманів луг.

Ще не спускався вниз пастух.

Нема на стежці босих ніг —

В сагу * рибалка не пробіг.

Стойть під лісом ночі тінь,

Ще щось сказати їй хоче він;

З його холодних гордих рис

Ще поцілунки не знялися,

Хоч меса ночі вже зійшла

З його прекрасного чола...

Мій незабутній Барбізон⁹ —

Cogot, Rousseau i Troignon!¹⁰

О, скільки ранків золотих

Я разом з вами простеріг,

В досвітній луг в цей ясний час

Спускався з вами стільки раз

І, впившись серцем в ваші далі,

В перлові сяїва пасторалі,

О, скільки раз за вами вслід

Я поринав в смарагди віт!

І скільки б тих богів земних

Я на шляхах земних не зміг,—

Мені в цю мить, в цей струнний час

Вже не забуть ніколи вас...

І я човна свого знайду,

Лататтям сонним проведу

І вийду дзеркалом на плес.

І буде час:

З землі й з небес,

Немовби в казці а чи сні,

* Сага — річкова затока.

Збіжать, злетяться при мені
І звуки, й фарби, і вогні.
І що б в той час там не було,
 Що б не співало й не цвіло —
Все загориться й закипить
 В однім ладу,
 В єдину мить,
 В однім чаду,
 В бажанні — жити!

Сюди ніхто не прийде з них,
Не вирве слів з грудей моїх,
 Ніхто не запитає:
Чого він тут в такую рань,
Кому збира досвітню дань,
 Чого він тут шукає?
І затремтить якась канва,
Що слів нема, а вже жива,
Вже біля серця, вже дзвенить,
Ще мить єдина — і влетить...
 І, весь і збуджений, і п'яний,
 Зустріну я Язик огняний.
І, зупинивши човна хід,
 Я підіймусь косою
І наберу коханців-квіт,
 Остуджених росою.
Я далі ясної нап'юсь,
 І вмию серце ранком,
І знов за стіл за свій вернусь,
 Що зве мене на ганку.

І буде ясен весь мій день,
 І глибше думи в чолі,
Рясніш лади моїх пісень,
 І легше рук мозолі.

П і в д е н ъ

І знов я в людях, на миру,
Поміж людських речей,
Я надіваю машкару,
Як панцир від очей.

Там бурі, й вир, і боротьба,
І чистий сон, і гріх;
Сьогодні сліози і журба,
А завтра — й струни, й сміх.

Прийми ж, о серце, й будня час,
Прийми, як дань землі,
І, доки погляд не погас,
І жарт, і жах, і глум, і глас
Клади в свої щаблі.
Хворію іноді весь день,
Мовчить душа моя,
Немає струн, не чутъ пісень,
І весь — нікчемний я.
Охватить будень, наче спрут,
І душу, й серце, й ум,
І в темну прірву манять, звуть
Нудьга й безмежний сум.
Тоді — туди, на груди скель,
На ясне шкло свічад,
Куди не дійде дим осель,
Ні будня чорний чад.
Лиш мить одну на синій млі,
Чи в горах, чи внизу,—
І знов новий пеан землі
В устах своїх несу.

Три суми ждуть мене щорік,
Три суми, три нудьги,—

І вже я так до них привик
Що слів нових не зна язик
До їхньої чергі.
Мій перший сум — то горлиць глас
З пітьми зелених шат,
Минув, мигнув весняний час,
Між квіт запав і там погас,—
Не жди й не клич назад.
І другий сум — зацвів ромен,
Коси подався дзвін...
Співців моїх останній день,
Хай поховав луну пісень
І в мертвім сумі він.
І третій сум — вінок, вінок
В убрусі золотім:
Прийми ж, о серце, свій зразок,
Прийнявши жовтий пелюсток
Над чолом над своїм.

Вечір

Вечірня тінь, вечірня тінь...
О скільки змін, віків, колін
Вона за труд землі взамін
На серце мир несе з долин...

Несеться тінь від дальніх кон
І пада в серці, мов закон —
Нагад душі про вічний сон.

Співай же, серце, свій пеан,
Поки горить під сонцем лан
В південнім куриці оман.

Бо прийде день, і зійде тінь,
І сонцю радості взамін
Промовить коротко: амінь.
Прощаюсь з сонцем кожен раз
 В той час, як день мина,
І тих хвилин ніхто між вас,
 Ніхто між вас не зна.
Щодня в той час стою пред ним
 Єдину мить німу,
Краси земної пілігрим —
 Я дань несу йому.
І як не рвав би серця жаль,
 Душі не стиснув гніт —
В той час zo мною тільки даль,
 Зо мною сонця світ.
І знову луг туману жде...
І скільки видно гін —
 В мій зігурат * ніхто не йде,
 Я з сонцем — сам-один.

I в нічку ясну, в ніч безмовну,
 Яка услада для душі
Пурнути в прірву, перлів повну,
 Що гомонять в німій тиші!
I, спостерігши час-годину,
 Як сон обійме мир земний,
За межі меж на мить єдину
 Занести раптом крила mrій!
I там простор, і там безміжжя,
 І там і фарби, і вогні,
I дум безкрає подоріжжя,
 І mrії, і казка, і пісні...

* Зігурат — місце для двох, дім.

О, скільки змінн, віків, колінн
Труду невпинному взамінн
Дониносив вінн з вечірніх лонн,
І падав вінн, немов законн,—
Нннагад всім намм про вічний сонн...

Співай же, серце, свій пеанн,
Поки горить під сонцем ланн
В щоденнім куриві оманн...
Бо приайде деньньнь, і вже не вінн,
А зійде з лонн таємна тіньнь
І мовить нам — аміньнь... амінь.

* * *

Я, спать лягаючи, в вікні
Віконниць не закрию —
Нехай небеснії вогні
Мій сон досвітній миуть.

Хай гомонять з-над вій моїх
Про інше подоріжжя,
Хай лине ніжний гомін їх
З таємного безміжжя.

Десь буде чуть мені в ту мить,
Як раптом серед ночі
Десь сонна пташка продзвенить,
Билинка затріпоче.

* А γ γ ε λ o s — вісник (гр.).

Хтось невідомий крадъкома
Розгорне віти нишком,
І незабутня тінь німа
Нахилиться над ліжком...

І час на крилах принесе
В обновах ранок літній...
Вгорни ж, о серце, в пісню все —
І ніч, і час досвітній...

В ПИЛУ САНДАЛІВ

З а с п і в

Коли вогні вже не горять,
Як надвечір горіли,
І струни в серці не дзвенять,
Що вчора ще дзвеніли,—
Ходім зо мною! Гайдा враз —
Без гадки, без вагання:
Хто стукне в двері, хай той нас
Застигне в мить прощання.
Я сам люблю і буднів вир,
І полум'я, і крицю,
Базарів галас, люду мир
І думки блискавицю...
Ловлю вогнями злитий мур,
Його камінні груди,
І фарба свіжих палятур
Мене будила й буде.
Коли ж ізміг
Шалений біг
І виснажив бажання —

Ловім той час
Зі мною враз,
Хоч вам його й не дано.
І в час, коли вас будня спрут
Звільнить хоч на хвилину,—
Забудьте, як родину звуть,
Товариша й дружину.
І втоптаний забудьте слід
На час, немов навіки,—
Десь стрінуть нас заздалегідь
І чола, й серця ліки.
І, в шлях пустившись переможно,
Візьміть одно — свій кий дорожній.
А я — сандалі. Сонце — Світ.
А вітер — синю хвилю.
Нам досвіт знайде стежки слід,
І день — розправить крила.
Коли ж надійде ночі час —
Вона нам знайде й ліжко.
Чи не однаково для нас —
в гаю чи на обніжку?

К и ї в

Тут — Візантія, там — Растреллі¹¹,
Десь дим від жертви і перун,
І хрест, і ладан, і канун*,
Бенкет палат, застінки келій,
І сон руїн, і буднів шум,
І ясна даль, і сум печери,
І попіл житл, і зрада, й глум,

* К а н у н — день перед святом.

І час таємної вечері,
І з віку — скований язик
Під тавром всіх твоїх владик...
Чи весь пірнеш в туманах ранку,
Чи зірнеш в золоті вінків,
Чи спиниш казкою останків
Й обіймеш сагами віків,—
Несеться всюди змісту голос,
Реліквій — повен кожен крок,
У них і весь твій срібний пояс,
І злитий золотом пісок.
Ти все зазнав. Красою повний,
Ти не боїшся часу змін;
І скільки не зійшло колін —
Ти переміг, як сфінкс безмовний,
Добро, і зло, і смерть, і тлін.
Чекай гостей. Обидва моря
Надішлють їх з усіх сторон
В твої шляхи, в твої простори,
В новий життя твого закон.

Г о л у б и в д з в і н и ц і

Дзвони, дзвони,
Передзвони,
Голос ваш холоне.

Вам дістались.
Вам зостались
Труни, похорони.

День сміється,
В груди б'ється,
Плинуть нові літа —

Ваша хвиля
Йде безсило,
Наче з того світу.

Над труною
Мовчазною
Пролетіть востаннє.

Стрінуть літа,
Влитись в квіти,
Мабуть, вам не дано.

Десь готують,
Десь гаптують
Бубни та литаври,

Вже не з вами
Тими днями
Вкриють чобла лаври.

Ржа на дверях,
Вид печери,
Кажани в каплиці.

І злітаються
З вечері
Голуби в дзвіниці.

В Л а в р і

Я прямував сюди щороку.
Не знаю, що мене вело:
Чи глас віків, чи далі спокій,
Чи пишний холод рис барокко,
Чи шляхом сонним серце йшло.
Десь билася галка в амбразурі,
Спускалось в цямринах цебро,

А в землю вдавленії мури
Ховали глухо і понуро
Запрілих плевел джерело.
Десь мерехтіли чорні тіні,
І заскорузлій слова,
І намозолені коліна,
Й таємні здавленії стіни,
Й мироточива голова.

І знов я тут. Той самий ряд
Віками злизаних лащад,
І рис ансамбль, і фарб ті ж самі
Рясні, урочистії гами,
І ллються в брами
Злота плями

І візерунків весь каскад.

Тільки звернула стежка там:
Вона прямує в інший храм,
І в храмі тім, над місцем гірнім,
Не чуть ні ладану, ні смирни.

В музеї культів

Люблю українських святих.

Люблю я страдниць преподобних,
Поважних, вихованих, «здобних»,
Ланит рум'яна й погляд їх,
Що кличе низку дум земних.
Люблю убрання їхнє пишне,
Немов їх жде бенкет розкішний —
Не там, вгорі, в глибу небес,
Не між країнами чудес.
А тут, внизу, в магната-пана
А чи вельможного гетьмана
Під фейверк тисячі вогнів,
І лютні дзвін, і гук, і спів.

Від квіт, і фарб, і сонця п'яний —
Нам ближче півден злототканий,
Ясніш прозора синь ланів,
Тепліш простор шовкових нив.
Вільніш і сяйва ллються в мури,
Немає й постатів понурих,
І не тікають їх фігури
Від сонця ласкових очей.
І хоч далекий світ нам цей
І серце знати його не хоче —
Він все ж рідніш, ніж світ півночі...

Ще й досі в згадці десь стоять:
Чавун загладжених лащад,
І товщі стін, і тяжкий фон
Залитих золотом колон,
Вериги, рубище й хітон,
Очей приглушеная воля,
Кривавий піт на блідім чолі
І катування й каяття
За хвилю ясную життя.
Краса тих фарб і літ тих рис
Навіки в серці збереглись,
Але до їхнього екстазу
Я не припав нігде й ні разу.
А тут — я з ними весь живу,
Лиш вирву мертву їх канву
Й прийму як часу подарунки
Їх соковиті візерунки.

Христос несеться в гірній дах.
Ані на чолі, ні в устах
Нема слідів недавніх мук.
І крові жар, і тіла тук
Наперекір усім законам
Несуть його в надгірні лона.

Варвара¹². Одяг шовком шитий,
І груди перлами повито,
Вчорашній день її як сон.
І час не може погасити
Її очей глухий вогонь.

Вся в колі радісних бажань,
Вона несе їм повну дань,
Угомонитися не хоче
І — уриває й досі ночі.

Мистець забув письма слова —
Свою Варвару він співа,
І втіх земних коротка мить
Його палітру золотить.

І я згадав колишній шлях...
Різний вівтар несеться в дах.
І тавро тих далеких літ
Над кожним кроком там горить.
Як зараз бачу: ликів сила,
А поміж них — «пророк Данило»¹³.
Його ланит не зна запал,
Нема на чолі сліду хмар.

Кунтуш пала на ньому в злоті,
Грезет червоний на отльоті.
І, наче слави пишний дим,
Церовки тло * горить над ним.
Насупроти — вельможна пані,
З-над шат слова — «Свята Уляна»¹⁴.
Як та гетьманща молода,
Вона із рямців вигляда.
Немов троянди пелюсток,
Її напудрені ланити,
Живі горять на грудях квіти,
І брови зведені в шнурок.

* Церовки тло — різьблене тло.

Уста — як камінь родоніт,
На буклях — щіпців свіжий слід...
І тільки дві хвилини взято:
Хто йде, а хто вернувсь із свята —
Ніхто не хоче будня знати...

Люблю українських святих,
Вони не знали дум сумних...
І хоч минули й їхні дні —
Між них так весело мені.

* * *

«З каменю і мрій»

Шеллі¹⁵

Хай буду й я тим божевільним,
Що труйть їх твій силует,
Хай ллються в серце льотом вільним
І мрії рис, і золата мед.

Нехай спадає, сходить прахом
Убрання пишних риз твоїх,
Гуля осінній вітер дахом,
Гайсає галич коло них.

Десь там, внизу, горяТЬ оселі,
СтойТЬ над торгом гвалт і гам,
І відчиняє ніч бедlam —
Я не один, зо мною — Шеллі,
Й за низку рис твоїх, Растреллі,
Я тарус будня весь віддам.

Над могилою

Чуєш?

Зібралися знов... Тобі вісті несем ми
сьогодні.

Завтра в нас свято велике. Завтра в нас
день велиcodній.

Завтра твій степ буде вдягнено в срібні
весільні обнови,

Вчора над ним над усім
«На сторожі поставлено Слово».

Вітер веселий, що повними нивами гнутиме
колос зелений,

Знизу від завтryoго візьме на крила нові
кантилени¹⁶.

З шляху Великого хвилі пронижуть
застиглії груди,

Надр таємниці до сонця закличуть
і рушать, і збудять.

Приймуть від віку незнанії зела широкі
простори.

Славу Славута котитиме буйно від моря
до моря.

Лавами, лавами — гляни!..

Всі зберемося сьогодні:

Завтра в нас свято велике. Завтра в нас
день велиcodній.

Над порогами

Так мовив день. Так волив час:
«Там, де тепер б'є дев'ять вас,—
За сотню тисяч літ тому
В даль передвічну, в даль німу
Лунав єдиний водоспад:
За п'ять —
Вернуть його назад!

І молот відповідь послав:
«Зіллю в єдину сотні лав,
Обидва береги зведу.
Зруйную, знищу, все змету,
Як мить, пролине років п'ять,
І буде знов єдиний спад.
Де він лунав,
Де він буяв
Сто тисяч літ тому назад».

І мовив день. І волив час:
«Спинить сліпую волю враз!
Хай кожна хвиля і струмок
Зазна свій шлях, і день, і строк;
Чи розіллю їх, чи зіллю —
Хай йдуть туди, куди звелю!»
І воля з молотом зійшлась,
І над просторами погас
Навік сліпої волі глас.

І подалось в простор ланів:
«Зірвати і змить всі тавра днів.
І все, що знов колись терен —
«Данапра», «Узи», «Борисфен»,
Що чув сарматин і варяг —

«Геляндрі», «Айфар», «Вулніпраг»,
І «Ненаситець», і «Дзвінець»¹⁷ —
Хай зірве з струн своїх співець.
І замість них новий пеан
Почнеться словом —
Дніпрельстан».

«С і м д е н ь»
(Сюжет симфонії)

З пітьми віків зринає час:
Завіса вперше піднялась.
І, повний весь пустих арен,
Стойть здивований терен.

Гримить між гір могутній спад,
І в прірву разом з ним летять
І ночі, й дні, й безодні літ.
Свідок єдиний — сонця світ.

Велична дія марно жде.
Назустріч їй ніхто не йде.
Ще даль німа,
Того нема,

Хто переніс красу симфоній,
Що почались в міжгірнім лоні,
На фарбу, камінь, струни, спів,
У слово влив на згад віків.

* * *

І другий день. Розбився спад.
Подавсь назад.
І лише гуркіт став між гін —
З'явився Він.

І твар жива зазнала жах.
В печерах чорних його дах,
Його обхід — Великий Луг¹⁸,
І кремінь — перший його друг.

Вже поблизу не рже тарпан *,
І тур світ за очі від ран
Подався в ход,
І лебідь зник з прозорих вод.

* * *

І інший день, і інша слава:
Ген там — «Країська» переправа.
Я чую глас її свідків,
Що їх несе туман віків,
Я бачу хижі хмари їх,
Що криють млу степів твоїх.
Звідкіль, за чим і хто вони?
Бастарни, обри, кумани? ¹⁹
І хоче загадка розгорнуть
Тих днів суворих темну путь.
Страбон, Полібій і Фацлан²⁰ ...
Але стойть і там туман,
І думка, в'яла і безсила,
Згорта підборканії крила.

* Тарпан — дикий кінь в українських степах.

* * *

І погляд пада на веселі
Ясні полявини Купелі²¹.
І Хортиці²² суворі скелі
Спинитись знов йому велять
І кличуть думку геть назад...
 Над урвищем — могутній ліс.
 І манить стежка ним кудись.
 Її прозора вогка тінь
 Веде в таємну глибочінь...
 Мара очей чи хворий сон?
 В глибу, між велетнів-колон
 Стойте під дубом істукан.
 Якісь дарунки чи дуван,
 І свіже листя збитих віт,
 На них палає крові слід...
 Зрослись верхів'я. Сум... пітьма...
 А де ж вони?..
 Не чутъ, нема...
 І в'ється, й гасне жертві дим
 В таємнім колі мовчазнім.

* * *

Звідкіль червоні жупани
Примчали утлії човни?
Чи Йван Сірко²³ іде з татар,
Заливши кров'ю всю Самар?²⁴
Чи з Сулимою з Kodakів²⁵
Дніпро вертає козаків?..
 Дніпро мовчить,
 А хвиля мчить,
За часом час, за роком рік...
Твій п'ятий день в нірвані зник...

Все ближче й ближче день і час:
Кічкас²⁶.

Ще не відміллось клеймо літ.
Ще над твоїм Великим Лугом,
В твоїм степу іде за плугом
Чужинець — хитрий мамоніт²⁷.

І ти пізнав свій певний строк,
І дзвін змінив ти на гудок.
Здригнулося сонне узберіжжя,
І степ, і надра Криворіжжя.
І налетів з усіх сторон
Той, кому ім'я — Легіон²⁸.
І в шостий день зазнали всюди
Той скарб, що степ ховав у грудях.

Один за одним зникли дні,
І їх пітьма, і їх вогні,
І розгортати
Для всіх племен
Свою чергу —
Останній День.

І кімерійці, й роксолани,
І скити, й чорні клобуки.
Булгари, й готи, і алани,
І гунни, і беренрюки;
Ківерці, угри і маджари,
Кумани, бастії, авари,
Нальоти торків і хазар,
І чорна зграя злих татар²⁹...
А скільки інших, невідомих,
Що їх приймав ти без утоми,
Сховавши в темну безлісів літ
І їхній глас, і їхній слід...
Ти не лежав німим і диким,
Не був ніколи сам-один.
Як океан, ти був великим
І хвилювався весь, як він.
В твоїх шляхах, твоїх усюдах,
В твоїх могутніх досі грудях
Ще десь клекочуть хвилі днів,
Що в них твій буйний день летів.
І скрізь і всюди вирина
Їх невгомонная луна.

Ніч

Що — сон, мара?.. Заржав десь кінь,
Десь пронеслася чорна тінь,
І гук далекий, гук шалений
Прорізав раптом ніч зелену...
Єдина мить — і відусіль
Безмежне море людських хвиль...
Земля гуде, земля тремтить,
А люд летить усе й летить,

Один на захід, той на схід,
І повен степ німих отар,
Як ніч осіння льоту хмар,
Ростуть, ростуть, немов з землі,
І — разом зникли десь у млі...
Одна, чи дві, чи п'ять хвилин —
І знову я в степу один.

* * *

Лиш я, та степ, та ніч німа.
Дивлюсь —
тихенько, крадькома
Прямують двоє, навпростець.
Звідкіль, куди, в який кінець?
Дійшли і стали край могили,
Чи мить, чи дві погомоніли
І зникли разом, зникли вдвох,
Немовби в глиб, неначе в льох...
Вернулись знов, на степ зирнули
І знову в темний льох пірнули.
Година — й вирнули вони:
В руках якісь незнані речі,
І зброя, й ретязі на плечах,
Амфори, келехи, жбани...
І, озирнувши все навколо,
Гукнули раз, гукнули вдруге,
І — троє коней стало враз
На їхній оклик, їхній глас...
Затупотіло, загуло
І — стало знов, як і було...

Зорить досвітняя зоря.
Я йду та йду... Уже б пора
Спочити, але нема спочину,
Немов я тіло десь покинув.
Немовби геній давніх літ
Мене зазвав з собою вслід.

I, давши крил на час єдиний,
Зо мною разом в даль полинув.
І бачу я:

передо мною

Стойть блакитною стіною,
Немов прозорий привид ранку,
Майдан під сяйвами світанку.
Сріблиться шлях. Над шляхом гурт —
Стойть якийсь предивний люд.
На поясах — сагайдаки,
На списках — квіти та вінки.
I раптом вся їх темна сила
Танком пустилась круг могили.
Якісь незнанії пісні,
Молитви, тризни чи гульні,
I гам,

і дзеньк,

і спів,

і гук,

I цілий ліс простертих рук
Туди, де мріє з-над майдану
На схід обличчям бог кам'яний.
I серце вії підняло,
I прянув досвіт на чоло:
Весь п'єдестал його в вінках,
I всі вони — в його ногах.
Зірвались, разом всі знялись
I в степ далекий подались.

* * *

О ранку час, досвітня мить!
Хто приневолить зупинить
Моїм пісням до вас летіть!
Хто зірве з струн моїх одну
Найтоншу срібну струну,
Що кожним ранком вся дзвенить,
І вся бажаннями тремтить,
І рокотом своїх пісень
Бажа обнятъ стострунний день...
Зажеврів схід. І вгас екран
Північних степових оман.

В Асканії

Хоч став проснувся й чоло студить,
Але не зна ще хвилі змін,
Ще з ночі й досі п'яні груди,
І гострих сяйв не хоче він.
Він ще б назад вернувсь охоче,
Так сонце зве його вперед.
В кущах ще день не зможе ночі,
То понад листям затріпоче,
То затремтить, то залоскоче,
А там — давно вже йде бенкет.

Гогоче в березі і грає
Червоноплямая о гар *,
Перенеслась чернети зграя,
І кружить полум'ям козар.
Там лебідь гордий, чорношний
Пливе на промінь золотий.

* Тут і далі перечислено птахів.

I, сам себе зустрінуть рад
В своєму ніжному убранні,
Як сон дівочого бажання,
Ф л а м і н г о в золоті свічад.
Під берегами прибирає
Намисто ніжнеє с в і я з ь,
I берег густо застилає
Різноманітний г а л а г а з.
В грэзеті весь, поважним льотом
Перелітає шлях ф а з а н,
I м е л а н о т, i трагопан,
I з бутафорським одворотом
Пташиний клоун — т у р у х т а н.
I шум, i гам, i свист, i тріль,
I спів, i ляск, i щебетання,
Немовби всі в однім завданні,
Немовби змовились в цей час
Весь світ збудить, підняти враз.

Минаю став, виходжу в поле,
Йду, куди шлях мене веде,
Себе спочинком не неволю
Й мети не ставлю я ніде.
Але нема щабля ні кроку,
Де б не спинилось моє око,
Не завело б мене звідціль
До інших гін, до інших хвиль.
Біжить над шляхом полохливий
Жилець далеких скель м у ф л о н * ,
Йде з водопою густогривий
Ходою тяжкою б і з о н.
С а й г а к гайса, шукає скелі,
Реве далеко десь м а р а л,

* Тут і далі перечислено звірів.

І з е б р у розписну, веселу
Ляка, жартуючи, б у б а л.
Розбіглись лані ясноокі,
І б родить е м у одиноко.
Іам лама, гну, а там газелі,
Аксіс і гарна і блезбок.
Там серед тирси, мов в кужелі,
Стойть кам'яний козерог.
І стежать з е б у і д ж е й р а н,
Як г н у жене отару канн...

* * *

Де я? В якій я стороні?
Чи знов мара, чи знов мені
Мій рідний степ несе оману —
Цей мир життя, цей сон нежданий
Пустелі, прерій, Дагестану,
Сон, що спустився з-над могил,
З холодних гір, з гарячих хвиль,
З німої тундри і з підгір'я,
З низин зелених і з надгір'я.
О ви, далекі, неймовірні,
Велінням часу непокірні,
Кому між вас я в серце кину —
«В степу, в степу, на Україні...»

П о л у д е н ь

Не стало небо устилати
Свого простору в килим хмар,
Полум'яні Південні Шати
Зігнали геть живую твар.

І Він прийшов, і Він промовив:
«Я всіх закличу, всіх зазву,
Я дам
степам

живу обнову,
Я поселю в них твар нову.
І вдарять срібні джерела,
В них відіб'ється даль небес,
І прийме степ незнані зела,
І степ побачить мир чудес».

І степ в свій час позбувся плоду,
На остах тирсовых зачах,
Згубив свою колишню вроду,
І в голі площі впився жах.

І Він прийшов, прийшов і волив:
«Тут буде плід, як був колись,
І одягну я площі голі,
Щоб груди тінню напились.
І невиданою ходою
Пройду по сохлому чолі,
І рани всі твої загою,
Й нагнеться колос до землі».

І степ підняв пізнання силу:
Де пролітив ширококрил
Поміж майданів та могил
І згонив рóсу з кволих вій
Крилач кістлявий — суховій:
Там срібні вдарили джерела,
І в них відбилась даль небес,
І степ прийняв незнані зела,
І степ побачив мир чудес.
І трактор тяжкою ходою
Пройшов по сохлому чолі,

І рани степ свої загоїв,
І гнеться колос до землі.
І подались, і розступились
Таємні надра степові,
І все, що марилось і снилось,
Вдяглося в скарби світові.

В е ч і р

Зімкнулись дня невтомні вії,
Запали сяйва й не дзвенять.
І разом з ними твердь німіє —
Підняти гласу не посміє,
Поки їй сяйва не звелять.
Угомонилось тирси море,
І парк, і став, і курені;
Тільки в тиші лабораторій
І думка, й дослід разом зорять,
І волі жевріють огні.
І рік, і кожна хвилинка,
І звір, і пташка, і билинка
Свого життя таємну путь
Туди покірливо несуть.
Там кожен рух і слід відомі,
Там гострий ум не знає втоми.
І дня, і ночі кожна мить
Горить, і сяє, і дзвенить,
Дзвенить новим, незнаним тоном,
Новим огнем, новим законом.
Там геній волі — на чолі
Законів неба і землі.
В його шляхах — ні пут, ні грат,
І він не знає ні меж, ні шат...
Настане «завтра» — й твір новий
Здивує знову мир земний,

І твар, радіючи, зустріне
Нове життя, нове коліно:

«...І кімерійці, й роксолани,
І скити, й чорні клобуки...»
Які рясні, які неждані
Над їх останками вінки!
Куди звернусь,
кому скажу,
кого я піснею збуджу,
До кого крикну,
в серце кину:
«В степу, в степу, на Україні...»

Ти вся

Ти вся — Асканія-Нова.
Вже світ почув твої слова,
Нових пісень нежданий глас,
Нових надій твоїх екстаз.

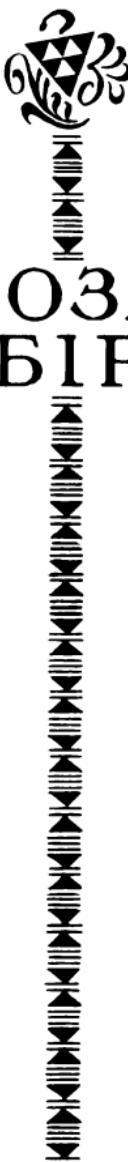
Твої уста в чаду агоній
Збудив сред ночі стяг червоний,
І не скувати вже їх тим,
Чий день зайшов і зник, як дим.

Вже не сковаєш ти святынь
В глибу закутих в серці скринь,
І вільно пада твій динарій
В один всесвітній санктуарій...

Красуйся ж в сяйвах всіх оgnів,
Що піднялисі з твоїх ланів,
І на бенкет на твій нежданий
Хай йде і званий, і незваний...

В цей час великий, переможний
На мить кладу я кий дорожній:
Хай стеле небо коло хмар,
Лякаючи безгласну твар,—

Я День Новий
Крізь них приємлю.
Цілу землю.

ПОЗА ЗБІРКАМИ

* * *

Думкою останньою в свій суботній час,
Дні мої веснянії, прилечу до вас.

Є у вас захований, поміж мрій і фарб,
Веснами вготований мій нетлінний скарб.

Там десь за дібровами, де синіє даль,
Є в вінки лавровії недовитий жаль.

В путь свою таємную, в даль свою німу,
В обрії надземнії я його візьму.

З ним пісні, що змолоду в серці я носив,
Та ще трошки золота з-над вечірніх нив.

Та ті ночі зоряні, що в одну злились,
Та степи незорані, де блукав колись.

Все, над чим молився я, все я заберу.
З чим на світ родився я — з тим я і умру.

На лоні мрій, на пріврах дум
Душа поетова носилась,
І тінь Минулого над ним
Нахором чистим опустилась.

— Скажи, навіщо часто так
Заводиш пісню ти про зорі,
Про роси, хвилі, степ і море,
Про темний гай і про байрак?
Невже вони — ще й досі милі,
Невже вони не надоїли,
Не надокучили тобі?
Забудь їх, кинь, віддай юрбі...

Поет нічого не відмовив,
Нічого тіні не сказав,
І — А. М. Д.* — замісто слова
Устами блідими шептав.

І тінь Минулого над ним
Ще нижче крила опустила
І ще ніжніш прогомоніла
Таємним голосом своїм:

— Я чула оклик твій не раз:
То в ясний день, то опівночі
Не раз душа твоя неслась...
І, долетівши, так охоче
Ловив ти днів колишніх час...
Скажи, навіщо зупиняєшся,
Навіщо так мене бажав,
Чим серце ти в них чарував,
В яких оманах ти кохався?

* Славлю великого творця (лат.).

Поет нічого не сказав,
Нічого тіні не відмовив,
І — А. М. Д.— замісто слова
Устами блідими шептав.

І тінь Минулого зійшла,
До самих уст його припала,
І чоло ніжно обняла,
І при устах його спитала:
— Тебе вітають срібні руна,
Ласкає промінь золотий,
Одні пісні, пісні та струни
Та даль небес в душі твоїй!
А де земля? А де відмова
На жаль, нудьгу, щоденний сум?
Невже ж бо погляд їх не вловить
На твій прозорий, ясний ум?

«Від мук душі і серця жалю
До днів Колишнього лечу,
На золотих його скрижалях
Я рани тяжкії лічу.
І залічу — і знов хвалою
Несеться пісня небесам...
І зву тебе... мені з тобою
Ясніш землі неясний храм...»

І тінь Минулого змінялась
З поетом поглядом німим...
І тінь Минулого зосталась —
Навік зосталася над ним...

КИЇВ

I. На стогнах

Ще скарб віків не весь прожито,
Ще видно кін колишніх дій,
І тавро днів твоїх не змито
В останках «каменю і мрій».

Хай на нових твоїх оселях
Краса — без рідної канви,
Хай перед генієм Растреллі
Юрба не хилить голови;

Хай степ, в буденний сум повитий,
Скував натомлені уста
І шлях святынь твоїх, Славуто,
Тернами весь позаростав —

В час невідомий, час нежданий
Ти знов розімкнеш свій язик...
Натхненим словом осіянний
Колись недаром Первородний¹
Зорю землі Твоїй прорік!

II. В Лаврі

Крилом під дахом б'є десь голуб,
Десь раптом брязнуло цебро...
Палають в сонці мури двору,
Кругом широкого притвору
Туманом ладан нанесло...

В німій красі святої зброї,
У золотім своїм вінці
Стойш Ти весь передо мною.

В підніжжях чорною чергою
Проходять повагом ченці.

Я бачу чола, чую гомін,
Лунають жарти, речі, сміх,
І, наче в мареві прозорім,
Встає весь день жреців Твоїх...

О як понуро, нудно, мляво
Їх погляд сонний виплива,
В яких руках краса і слава,
В яких устах святі слова!

Над злотом брам, хрестів нахором,
Кривавим тернієм Христа —
Якою зрадою, докором
Горить нікчемная мета!

Де гартувались духу крила,
Де билось думки джерело —
Все заскорузло, загнило,
Скрізь повно духу тління, цвілі,
І навіть плевел сім'я пріле
На нивах їх — не процвіло!..

III. М а р а

Вечірній час... Німі простори
В красу спочинку повились,
І в золотії ореоли
Небес вечірніх одяглись
Високі гори...

Стою, дивлюсь, як гасне промінь,
Як ширить крила темна тінь.
І чую я: несеться гомін,
Несеться глухо з дальніх гін.

Десь грають струни, ржуть десь коні,
Бенкетом охрести * гудуть,
Тремтить земля, литаври б'ють,
Назустріч з гір несуться дзвони,
І на вінках живих корону
Тобі брати Твої несуть...

Ти піднімаєш давні вії,
Корону з рук у них береш,
Цілуєш цвіти степовії
І на главу свою кладеш.

І стих бенкет, і змовкли хвилі.
Замерло все кругом на мить:
То ненька рідная з могили
Твій день новий благословить...

* * *

В ярмах туги звіку здавлена,
Слізьми, кров'ю препрославлена,
Бурним полум'ям розкована —
Здрастуй, Воле уготована!

Ночі саваном повитая,
Вся риданнями омита,
Розруйнована, розвіяна —
Здрастуй, Мріє несподівана!

Линьте ж, хвилі новогоднії,
Линьте, дзвони велиcodнії,
В склеп до тих, що землю кинули,
Вас ждучи, в жаданнях згинули.

* О хрести — перехрестя.

Пролетіть над їх могилами
Снами щастя легокрилими,
Процвітіть вінками-квітами
Над їх снами-заповітами.

І верніться знов озброєні
В наші рани незагоєні,
І на думи під'яремнії
Вдарте сяйвами надземними.

КЛЯТЬБА ПРОРОКА ЕЗДРИ²

Вечірніх жертв курівся дим,
Кругом ридала вся країна,
І перед господом своїм
Пророк спустився на коліна:

«О боже правий! Тяжкий гріх
Від літ колишніх ліг над нами!
Наш край — в ярмі владик чужих!
З-над нас їх меч, і клейно їх
Лежить над нашими устами.

У них в руках — наш труд, наш сон,
Їх глупд, їх воля — нам закон.
І в зраді, боже, край наш весь,
І сором наш досяг небес.

О творче наш! В сю мить ридання
За весь народ і вмісті з ним
Несу всі слізози, всі зітхання
Пред овтарем твоїм святим.

Клянусь, що ми свій тяжкий гріх
Замолим, боже, пред тобою!
Ми змиєм кров нечисту тих,
Хто весь наш край повив нудьгою;

Що тих, хто нас держав у млі,
Зметем ми з рідної землі.

І буде знов наша країна,
Як перш, і славна, і єдина.
І вже «назад» не буде знати
Путі їх дух, їх рід проклятий».

І клявсь пророк. і клявсь народ,
І їх з небес почув господь!..

ШЛЯХ

...Я знаю шлях. Між рідними шляхами
Іде він сам собі, між іншими — один,
Увитий тернієм, уставлений хрестами,
Не кожного із нас до себе кличе він.

Над ним опівночі — не наші сяють зорі,
І промінь сонячний над ним не той, що в нас,
Свої там радощі, свої в його простори,
І в обріях над ним ніколи світ не гас.

Там подорожньому назад путі немає,
Там оклики землі по-іншому дзвенять,
І неземним вогнем уста його горять,
І тлін його вінків тернових не займає.

ВЕЛИКДЕНЬ

В краї неріднії не раз вона тікала³,
Своїми проклята не раз вона була,
Вона над скелею Тарпейською⁴ стояла,
І на уста її із чола кров текла.

Ще півня третього не подавався глас —
Стояв над нею глум, і зрада скрізь неслась.
І стерегли її, і стежили усюди
Кустодії * катів і факели Іуди.

І розп'ята була... І от тепер на волі;
Вона над ними знов в колишнім ореолі,
А там, де горн стояв і де лиились кайдани,
Тепер над морем хвиль — стоуете «Осанна»...

Ідіть же на бенкет. Вбирайте стіл питвами!
Засипте квітами, закидайте вінками...
І хай в цей ясний день не буде винуватий —
Хто прийде в третій час, хто в шостий, хто
в дев'ятий.

* Кустодії — прислужники.

ПОВІДЬ

Розлилось,
Розбушувалось,
Роздалось,
Розколихалось...

Буря рве надземні ризи,
Б'є їх зверху, збоку, знизу,
Котить, крутить, кида, пута,
В гарп червоний обрій кута.

Рветься серце, рвуться груди,
Грім небесний мертвих буде,
З хмари клекіт зграй орлиних,
Пада в море, в хвилях гине.

Глянув вниз: під дахом скелі
Тіні чорні невеселі —
Хмурі чола, білі губи...
Жмуться з страху докупи.

В кого — ночви, в кого — днище,
Поглядають на горища...
Одна одній з жахом каже,
Що ся повідь — горем ляже,

Позаносить мені стерна,
Вирве сходи, знищить зерна,
Що в городах буде пусто,
Що поляже вся капуста.

Позамулює баштанне,
Що огіддя в них не встане,
Що ся повідь по дрючинці
Порозносить всі свининці.

...Я вчора бачив сам -- Він досі тут, між нами...
В сутані-савані, з похиленим чолом,
Він мовчки, тихо йшов пожовклими ланами,
І був південний час, і сяйва йшли кругом.

І був південний час. Земля огнем палала,
В лугах душі ніде живої не було,
І коси, і серпи покинуті лежали,
І зілля на межі квітки свої звело.

І всі дванадцять — з ним. Їх стягнуті ланити
Нудьгою кволою у всіх були повиті,
Неначе встали враз від смертного одра.
Їх шлях для них самих здававсь мені нежданим.

І йшли вони — не йшли; їх легіт ніс над ланом,
Немовби справді то була якась мара...
О, хто б в ту мить між них пізнав би Іоанна,
Хто б угадав огонь апостола Петра!

В поливі обрію спинились коло хмар,
І вражена земля їх тіні не тримала;
Вона щось слухала, чогось неначе ждала,
І з нею — обрій весь і срібний ряд байдар.

І тут — я бачив сам:

в той самий сонний час,
Як в мертвий супокій земля вся одяглася,—
Він чоло тихе звів, поглянув над житами
І тихо прошептав поблідлими устами:
«О доки, доки буду з вами,
Терпіти доки буду вас?»

Прошався з променем небес вечірній дах,
І пилом золотим убрався й лан, і шлях.

Верталися женці. Огненними перстами
Благовістила ніч.

І знов понад ланами
Луна далекого зітхання подалась:
«О доки, доки буду з вами,
Терпіти доки буду вас!..»

І впав на землю сон. Зірнули в небі зорі.
Піднявсь Стожар і Віз. Вернувся Волопас,
І в сяйвах тихого небесного простору
Упав на землю знов нудьги пекельний глас.
І знову пронеслось понад земними снами:
«О доки, доки буду з вами,
Терпіти доки буду вас!»

Я вчора бачив сам... Він досі тут, між нами,
Я досі бачу кров над чобом, над устами,
І глас пекельних мук я досі чую сам,
З жаданням кинутий далеким небесам,
І бачу, як огнем горять над тілом рани
В прозорі ніжної, неначе сон весняний,
Сніжно-білої сутани.

ДАЛЕКОМУ

Не жур мене, далекий друже!
І так душа моя сумна...
Вона болить, вона нездужа,
В огні предсмертному вона.

Палає заревом весна,
Відкіль огонь — юрбі байдуже!
В пітьмі Голгофи мати туже —
Юрбі не чутъ, юрба не зна...

Не жур мене, мій брате-друже,
З тобою в нас журба одна:
Ридають тяжко наші музи,
Регоче в пеклі сатана...

ОРХІДЕЯ

Пояс скинувши дівочий,
Вся ти — чад від оргій ночі.

На розтягнутих обновах
Краплі скрізь — вина чи крові?

Не соромить сонних віт
Сонця промінь золотий
На тобі лиш, на одній.

Поміж квіт — лиш ти одна
Вмієш келих пить до дна.

Все, чим марило впівночі
Серце стиглеє дівоче,

Чим пекли його обнови
До знемоги, сліз, до крові,

Чим торкався в'ялих вій
Сон оманів золотий —
Все далось тобі одній...

З квіт моїх лиш ти одна
Звеш отруту пить до дна.

БУЗОВИЙ КУЩ

Легенда лірична

П р о л о г

Свідок колишньої пори,
Від нив до берега-гори
В своїй смарагдовій обнові —
В вінках весни — стойть діброва.
Сріблом живим крізь весь поділ
Біжить, блищить і в'ється Псіл⁵.

Не виснутъ скелі над водою,
Ні хвилі чорні не ревуть,
На гирлах літньою добою
Бурлацьких окликів не чутъ.
Його краса — в його ланах,
Пишнозелених берегах,
В дарунках щедрої землі,
В її привітному чолі.
Її просторам бог послав
Красу небес і тверді силу,
Її ризи квітами заткав,
І пісні дав таємні крила,

І пишний килим-самоцвіт
На стіл весільний кинув рано,
І розкіш волі — заповіт —
Її синам у час свій дано.

Чому ж під сяйвом рідних шат
Не бачу замків, ні палат
І над прозором вод ясних
Не видно дахів золотих?

Відкіль сей сум, що ліг на край,
Не кличуть чом на коровай,
І чом з тайн зелених рун
Не лине дзвін весільних струн?

Колишня пісня де зосталась —
Сама злилась, сама зірвалась,
Чи виніс сонну на базар
Її співець, її кобзар?

Куди подівся тирси шум,
Чом стрепет в степ летіть не хоче,
Відкіль туман, з якої ночі,
І з ним — сей ряд недбалих дум?

«Не нам питать...» Не дано знати!
Але...

Світа! Проснулась мати,
Її давно замкнутих вій
Торкнувся промінь золотий;
В її уста, в її ланити
Колишнє сонце знову світе
І з-над розбуджених ланів
Подався оклик до синів...

До гір холодних, рідна нене,
Нежданий глас далеких гін
Долинув впівночі до мене...
Чим обізвусь йому взамін?

Вінок від рідної діброви
На оклик твій — моя відмова.

Частина перша

Травень. Досвіт.
Сяйва дзвони
Будять лоно,
Горда постать
Оріону⁶
Сходе з кону.
На тумани,
На майдани,
На подоли
Линуть ранні
В золото вбрані
Ореоли.
В словах — житла,
Луки, далі,
Квіти, роси...
Час молитви,
Мить пеану⁷ —
Maestoso!
Десь мережку
Хвиль на води
Легіт кинув —
Тихо стежкою
Я сходив
На долину.

В який би шлях, яку чужину,
Куди б мене не занесло —
В огні палат а чи в руїни,
Сандалі, хвилі чи сідло,—
Я на сторожі кожну мить,
Пильную кожну хвилину,
Немов останній час-годину
Мені присуджено дожити.

І чим би серця я не гоїв —
Таємна тінь іде за мною
І шепче думку навісну,
Що я краси, краси земної,
Проміннозорої, живої
В труну з собою не візьму...

Розбите бурями гілля
Верба на греблі розгорнула...
Згадай, кого ти пригорнула,
Кого в негоду ти взяла,
Згадай востаннє: більш не станеш
Ти слухатъ гомін тихих зоръ,
І подорожній не загляне
Під твій зруйнований нахор.
В осінню темінь серед ночі
Пастух багаття розведе,
Останнє листя, хоч не схоче,
Навіки з тебе опаде.
І марне роси будуть мити
Твої опалені віти,
Про дні ж колишньої краси
В могилу спомин занеси.
Зірвав я квітку і хвилину
Дивлюсь на чистую красу...
Нащо зірвав, в яку крайніу
Я спомин серця занесу?
Цвіла б, росла долини краля,
Чийсь інший погляд би взяла,
Чиесь би чоло уквітчала,
Хвилину щастя принесла...
Прощай же, квітко, й ти, долино:
До вас я більше не вернусь!
Колись в нежданную годину
До вас я згадкою прилину
І з вами, ріднії, проснусь.

Верства, перехрест і каплиця;
Над нею хрест колишніх літ.
В широких цямринах криниця
І без цебра дубовий звід.

Нема цебра, нема корита,
Землі копитами не збито,
Спориш забрався на сліди
Весняних колій до води.
Дивлюсь навкруги: край дороги
Не чутъ, не видно крутогорих,
Над шляхом курява не йде,
Чабан отар не приведе,
І кінь повз неї опівночі
В підковах срібних не проскоче...
І ти прощай!.. Не я один
Тебе, минаючи, згадаю
І сон, і казку рідних гін,
І в серці глибоко сковаю
Вінком надій повиту тінь...

В росі мій кий, в росі мій пояс...
Проснувся лан, умився весь;
В намисті срібнім перший колос
Жевріє сяйвами небес.
Весь гай горить, весь перлів повен
Весь повен щастя і краси...
От берег. Псіл. А от і човен
Під осокором край коси.

В якій не стрів би стороні
Я човен хоч на час,
Інакше серце він мені
Вражає кожен раз.

Десь там, колись-то повний сил,
Один лежить дарма;

Уже ні весел, ні вітрил
Над ним давно нема.

Його єдиний побратим
І в день, і в ніч — кажан;
І замість хвиль — піском сухим
Віта його бурхан...

Де ж той, хто правив ним колись,
В якій землі тепер?
Шука свій шлях?.. Знайшов чи збивсь?
Рибак чи браконьєр?..

Чи, може, змігши раз чи два
З горою чорних хвиль,
Він кинув човен свій свідком
Своїх розбитих сил?

І помин інший в душу йде
Від човна з лона хвиль,
Як на зорі його веде
Веселий легокрил.

Як на безодні синіх вод
В шляху чужих країн
Під невідомий небозвод
Летить він сам-один...

Он блиснув парус в далині,
І блиснув, і погас.
О друже! В світлій стороні
Згадай мене хоч раз!

А той, що там над ряскою
На прикорні стойть,
Якою в серце казкою
Він інколи влетить!

Як манить він дарунками,
Якими жив колись,
Як серце зве малюнками,
Що в сон перелились!

Над плесами над сонними
В огнях палає звід,
А пісня невгомонная
По темрявах летить.

Багаття в лузі куриться,
Подався дим геть-геть,
По сей бік верби журяться,
По той бік — очерет.

І журяться, і, мліючи,
Тихенько шепотять:
«Засни, замовкни — впівночі
Все вернеться назад...»

В моїх руках весло дубове,
Його тесав я вчора сам.
Рушниця. Ключ. Я весь готовий,
Я з вами знов, мої діброви,
Себе всього приніс я вам.
Я буду з вами в ту хвилину,
Як світ вечірній вас покине,
І в ту, як, сонця впившись вволю,
Ви листям схилитесь додолу,
І в ту, як темінь сонних віт
Проніже срібний небозвід.
І все, що я між вас не стріну,—
На дно душі я нишком кину.

ЧАСТИНА ДРУГА

Я не люблю південних шат...
За втому їх, за мляву тінь
Я взяв би з радістю взамін
Ночей зелених чорний чад.

I здавна славити привик
I погляд мій, і мій язик
Той, повний чар, таємний час,
Як світ небесний кида нас.
Як кида нас, щоб в свій закон
На труд землі накинуть сон
I знов зійти і ранок ждать,
Про інший ранок нагадать.

Найкраще ж — час, найвища мить,
Як сяйво перше продзвенить
I враз розсипле перли в млі
Над лоном сонної землі.
Я весь свій вік ту мить ловлю,
Ту мить я славлю і хвалю.
З піфагорейцями⁸ в той час
Вінки своі плету я враз.

Пливу... Куди? Я й сам не знаю.
За чим? Не знаю, що сказать,
Але не звуть мене назад
Ні шум, ні гам людської зграї,
Її ні будень, ні парад.
На човні я весь день до ночі,
До подорожнього не йду,
Ні з ким балачки не веду,
Про день вчорашній знати не хочу.
I від зірниці до зірниці —
Весло, та човен, та рушниця.

Назустріч нам пливуть гаї
З колиски, рідній мої,
Полявин ясній простори,
Срібло прозорих осокорів,
Надгір'я втоплені стежки,
І косогори, й вітряки,
Човнів тінистій кружала
В густих нахорах темних шат,
Живі обличчя білих хат
Пливуть уквітчані, умиті,
Блакитним поливом облиті...
І в сяйвах сонця всі вони —
Один живий вінок весни.

Назустріч нам летить, дзвенить
Хвилину кожну, кожну мить
З діброви, саду, з гір, ланів,
За ладом лад, за співом спів.

У прірві сонячних небес,
І суму й туги повен весь,
Десь вирнув враз і знову згинув
Таємний окрик журавлиній.
Несеться з гаю глас жовни *,
Дзвенить соромливо синиця,
Луна в ліщині тріль щевриці,
Воркують глухо верхуни;
Поміж левад зелених, пишних
Лунає втома горлиць ніжних,
І, не зірвавши серця з ночі,
Спинити чар своїх не хоче
Співець кохання, цар весни.

* Перелічено пташок.

І тихо, мляво, не моторно
То прилетить, то знов обгорне,
Мов зачарований чи п'яний,
Кохання квіт свідок бажаний,
Вітрець легесенький весняний,
І п'яний весь, і весь любовний,
Весь паходців солодких повний —
Усладам сонячним взамін
Про ласки ночі шепче він.

Заляскав праник під горою;
Десь раптом димом потягло.
Кладу в корму своє весло,
Пускаю човен за водою.
Левада. Вигін. Тин. Село.
Праворуч сад. Будинок панський.
До водопою шлях. Над ним
Хрестом палає золотим
Єдиний наслідок гетьманський ⁹.
І храм той весь, і брами муру
Стоять так сумно, так понуро,
І між своїх — тепер чужі
Свідкі колишньої межі.

Ховає склеп муріваний
Під храмом тим одну
Від поглядів заховану
Безславну труну.
Хто повз іде — не молиться,
В забутті тлін лежить,
Ніхто труні не вклониться,
Про неї згадка спить.
І сон стойть над храмом тим,
І сон, і сум, і тиш...
Схилився хрест над брамою,
На цвинтарі — спориш.

Чорніє гребля. Млин і другий.
У борошняних білих смугах
Піддашки, бильця, лутки й дах.
З мішками їдуть на волах.
Трясеться гать. Шумить вода
І вниз веселкою спада.

На греблю сходжу. Прірва. Плес.
Пала під сонцем берег весь,
Сліпить пісок гарячий очі,
Летить, і в'ється, і гогоче
Гусей орава. Коні ржуть.

На отміль — волоком ведуть.
Плигають з мосту в воду діти.
Десь вибивають полотно,
І з підрешітки на рядно
Дівчата сиплють зерно мите.

Був день, яких і влітку мало,
На південь сонце день вело,
Вода свічадами стояла,
В гаю зозулі чуть не стало
І в'яло гнулося стебло.
Спочити весь бажання повен,
Під холодок погнав я човен,
Налігши знову на весло.
І човен мій мене приніс
Під берег той, де давній ліс
Стояв над берегом падмитим.
Черги ждучи, схилялись віти,
І чорного коріння хмиз
На прірву пасмами навис.

І сам не знаю, як те сталось,
Де втома дня моого дівалась.

Але в той час спочинок мій
Украв у мене гай німий.
Не зупинившись ні хвилини,
В коріння цеп від човна кинув
І через гай той навмання
З веслом, як був, подався я.

Сплелось в один зелений дах
Дубів високе верховіття,
І не давало сонце світу
З-за них на мій таємний шлях.
Цівки стояли, мов піддашки,
І в час весняний поміж них
Не лився спів весняний пташки,
Метелик не злетів ні раз,
Билинка в бік не подалась.
В гаю стояла тиш велика,
Стогнав десь тілько голуб дикий
Та бігав клюй-дерев * моторний
То вверх, то вниз по вітах чорних.

Я йшов без напрямку, без дум,
Але якийсь таємний сум
А чи нудъга немов якась
Мені запала в душу враз.

Там ясно так, весняно, пишно,
Там фарби грають, як огні,
Тут саван чорний — лист горішній,
І сумно, наче у труні.
І вже вернутися назад
Бажав. Дивлюсь — поперед мене,
Де велетнів роздався ряд,
Мигнуло променем зеленим

* Клюй-дерев — дятел.

І з-під хвилястих темних віт
Ударив гострий сонця світ.

Вся повна сяйв, і фарби, й літа,
Мовчанням лісовим повита,
Полявина в красі німій
Спинила раптом погляд мій.
І, пишний, гордий серед неї,
Серед полявини тієї
В своїй смарагдовій обнові
Стояв єдиний Кущ Бузовий.

Я довгий час очей своїх
З куща того звести не зміг.
І весь чужий, і весь холодний,
Серед полявини один,
Неначе в ризах великоліх,
Царюючи, кохався він.
Його зелені пишні віти
Блищають в сяйві, наче вmitti,
І білий, наче перший сніг,
Обсипав цвіт весняний їх.

Яких годин, яких подій
Зостався тут свідок живий?
Хто посадив його на згад —
Коханий, друг, сестра чи брат?
Могили слід давно забутий,
Вінком краси навік замкнутий
Чи спомин щастя, час порад,
Сльози, прощання, муки, зрад?

І цю полявину навколо
Я обійшов і раз, і вдруге,
Німі читаючи слова.
Нігде не стоптана трава...

Широке коло — повно цвіту,
Ніде ні стежки, ані сліду...
За весь свій вік вона ні раз
Коси, здавалося, не знала,
І не прийшли в вечірній час
Ні раз дівчата на Купала.

А на сторожі — чоло з чолом —
Дуби стояли щільним колом,
Вони коріннями зрослись,
Переплелися в пасмах риз
І час таємних квіт бузових
Сховали в хартіях шовкових.

НА ВЕСІЛЛІ

Я на весіллі вчора був,
Свої кобзи не забув,
Бо з нею скрізь. І вже одну
Почав підводити струну.

Дивлісь — кобзар. Стоїть — не грає.
І кобза в нього біля ніг.
То на гостей він поглядає,
То на веселих молодих.

«Чого ж стоїш? Чому не граєш?
Забув весільну чи не знаєш?
Чи нам не місце між весіль?
Чи чуєш, брат,— ходім відсіль!

Ходім, співець, ходімо, брате!
Там рядом з нами, в другій хаті,

Там, де танцює дітвора,—
Вчорашніх трун лежить гора:
Ходім над трунами
співати!..»

ЧЕТВЕРО

На спогад 9 січня

І знов, і знов, як і колись,
Докупи Четверо зійшлися.
Що в першого — високий ряд
Бліскучих, пишних колонад,
Убрання — шовком, сріблом шите,
І мармур, золотом залитий.
Другого — вислава юрба:
Мозолі рук, запалі щоки,
Льюхів сиріх безмежні роки,
Знущання, злидні та ганьба...
Був третій — вдалий мисливець
На серце людськеє — свинець...
Четвертим з ними Смерть була,
Чергу останнюю вела.

* * *

Зійшлись, але... без боротьби
Упали ті, що падать звичли,
Упали знов і знову зникли,
Як зникли «тисячі і тьми».
І знов
ту кров
земля взяла
І слід червоний замела.

* * *

Летіли дні, минали роки,
Неслося з струн: «О доки ж, доки!..»
Неслось, але луни не знато,
Весняним снігом розставало
 І десь збиралось, там, у млі,—
 Між кров'яних джерел землі.

* * *

І час чергу свою почув:
Він з-під землі, з-над трун зирнув
І виніс з кров'яних джерел
Червоний стяг: **Мані, Факе́л!**¹⁰
І полягла несмітна рать,
І з нею разом золото шат,
І вбрания, шовком, сріблом шите,
І мармур, золотом залитий,
І колонад
Бліскучий ряд.
Вона лежить — недавня рать,
Лежить, гада (не сміє встать!):
«Що смерть? Чи тільки, тільки сон —
Червоних прапорів закон?»

Харків, 1924

ПРИМІТКИ

У цьому виданні робимо спробу вперше зібрати твори Миколи Філянського в одній книжці. Поет за життя видав три збірки: «Лірика», том I, Москва, 1906 р.; «Calendarium», том II, Москва, 1911 р. і «Цілую землю», Державне видавництво України, 1928 р. Незначна частина творів розсипана по важкодоступних тепер періодичних виданнях: «Українська хата», «Сяйво», «Шлях», «Червоний шлях», «Знання», «Культура» тощо. Архів поета не зберігся, через що звірити тексти з оригіналом нема змоги. У деяких віршах-першодруках, які потім уміщено в збірках, помічаємо різночitання — важливіші із них фіксуємо. Тексти подаємо за прижиттєвими збірками, а ті, які до них не ввійшли,— за першодруками.

Упорядник висловлює подяку Р. М. Корогодському, Є. О. Поповичу, П. П. Ротачу, В. В. Яременку за поміч у розшуку творів М. Філянського і цінні поради.

Ілюстрації до книги зібрали П. П. Ротач.

«ЛІРИКА», ТОМ I

Усі поезії друкуються тут уперше. Передруковувалися у різних виданнях:

«Благословляю кожен раз» * — у «Антології української поезії», том II, видавництво «Маса», К., 1930; збірник «Поезія», 85/2, Рад. письменник, 1985.

* Назви поезій подаємо за першим рядком твору.

«Всьому під сонцем — край один» — «Українська муз». Поетична антологія од початку до наших днів. К., 1908; «Поезія», 85/2.

«Дам серцю волю я» — «Нова українська поезія», К., (1923).

«За садом, садом соловко грає» — «Поезія», 85/2.

«І знов, і знов весна» — «Українська муз», «Хрестоматія нової української літератури, від початку 80-х рр. XIX ст. до останніх днів», «Рух», Х., 1926.

«І млієш весь, і слухаєш» — «Поезія», 85/2.

«І рідний гай, і рідний лан» — «Хрестоматія нової української літератури», «Антологія української поезії», т. II.

«Не сон, не сон, пожди» — «Хрестоматія нової української літератури», «Поезія», 85/2.

«Останній вечір. Сонце грає» — ж. «Рідний край», 1906, № 43.

«Під гаєм кинутим, над сонною водою» — «Українська муз».

«Полем, полем та долиною» — «Поезія», 85/2.

«Рано спустились на квіти останній» — «Хрестоматія нової української літератури».

«Саджаю думкою на згад» — «Українська муз».

«Свій час — на сон весінніх чар» — «Дніпро», 1987, № 3.

«Спить ряд могил, давно німих» — «Українська муз», «На вічну пам'ять Тарасові Шевченкові» (Поетична антологія), Золочів, 1910.

«Того не вернеш, що минуло» — «Українська муз».

«Так пий же чари земних» — «Поезія», 85/2.

«Хвала тобі, хвала» — «Нова українська поезія».

«Червоним золотом діброва» — «Поезія», 85/2.

«Чом ти вчора не виходила» — ж. «Дніпро», 1987, № 3.

«Я в'ю вінок, і наді мною» — «Поезія», 85/2.

«Я до схід сонця раннім-рано» — «Рідний край», № 43, «Українська муз», «Поезія», 85/2.

«Я знов один, я знов один» — «Українська муз».

¹ Екклезіаст — назва однієї із книг Старого Заповіту Біблії, має ще назву «Книга Проповідника». Заситоване поетом місце читається в Біблії так: «Добра мудрість з багатством, а прибуток для тих, хто ще сонечко бачить» («Книга Екклезіастова», VII — II).

² Рядок з народної пісні.

³ Слова з пісні, що її співає Хазяйка на вечорницях в другому акті «Назара Стодолі» Т. Шевченка.

⁴ Яворницький Дмитро Іванович (1855—1940) — український історик, фольклорист, письменник.

⁵ Мелеагріди — сестри Мелеагра, сина Енея, учасника походу аргонавтів, після смерті брата перетворились у цесарок. Тут ідеється про рослину.

⁶ Capriccio — каприччю, каприз, примха — музичний твір:

«CALENDARIUM», ТОМ II

П'ять віршів збірки поет надрукував до виходу її у світ: «Гурайте їх» — «Українська хата», 1911, № 3; пізніші передруки: «Нова українська поезія», «Поезія», 85/2.

«Затих зелений сад» — «Українська хата», 1911, № 4, у передрукі вірш опубліковано під помилковою назвою «Квітня день 31-й»;

«Листок зірвався з рідних віт» — «Українська хата», 1911, №№ 5—6,— в передрукі зазначено, що це переспів вірша А. Арно.

«Не йди доріжкою, що вчора ти ходила» — «Літературний річник українських і польських авторів», К., 1909.

У книзі ці вірші — з незначними відмінами, яких не вимічаємо. Решта поезій друкується вперше, деякі з них пізніше передруковувались у різних виданнях:

«Втомившись після бур і ласки і зітхання» — декламатор «Сяйво», К., 1929, «Антологія української поезії», т. II. Цей вірш повністю введено в оповідання Валерія Шевчука «Довгий день без перерви» і друкувався в ж. «Дніпро», 1967, № 1, в кн. «Серед тижня», «Рад. письменник»,

1967; «Барви осіннього саду», вид. «Дніпро», 1986; «Краски осеннеого сада», Москва, «Советский писатель», 1980, і в перекладах на словацьку мову в кн. «Zete listie v juli», Кошице, 1977, і на болгарську мову в кн. «Топла есен», Софія, 1986.

«Затих зелений сад» — «Досвітні вогні», вид. III, К., 1914.

«Здрастуй, неба даль бездонная» — «Рідний край» 1918, № 14.

«Не сумуй, ще пісня з долу» — «Поезія», 85/2.

«Прозорі тіні берег красяť» — «Поезія», 85/2.

«Стоять гаї, завмерли луки» («Лютого день 26-й») — «Вінок Т. Шевченкові із віршів українських, галицьких, російських, білоруських і польських поетів», Одеса, «Сноп», 1912.

«Ти в небі хмурому нудьгу знайди» — «Поезія», 85/2.

«Як весело між вас, зелені, повні хвилі» — «Антологія української поезії», т. II.

¹ Коппе Франсуа (1842—1908) — французький поет, прозаїк та драматург.

² День народження Т. Шевченка за старим стилем 26 лютого. Твір з поетичною варіацією на вірш Т. Шевченка «Минають дні».

³ Сага — у поета це слово зустрічається з різними значеннями: сага — річковий розлив; сага — переказ, оповідання; сага — у скандінавській міфології богиня казки, оповідання. Вважаємо, що тут це слово вжито в останньому значенні.

⁴ Скрижалі Битія — тобто біблійна книга Буття, так звана Перша Мойсеєва книга, якою починається Біблія.

⁵ Парадраза біблійного вислову: «І відчинив двері неба», (Псалтир, LXXVII, 23).

⁶ Християнський апостол Павло, ще носячи ім'я Савл (Саул), був гонителем християн, взяв участь в каменуванні святого Стефана і вирішив почати загальне гоніння на християн. З цією метою вирушив у Дамаск, але по дорозі

з ним стався різкий перелом, після чого із запеклого гонителя християн він перетворився в пристрасного проповідника нового вчення.

⁷ Беранже П'єр-Жан (1780—1857) — французький поет.

⁸ Першого травня за народними звичаями починалися поганські ритуальні свята, якими завершувався цикл весняних свят.

⁹ Рядки з народної пісні-петрівки. Петрівка — свято в честь апостолів Петра і Павла, припадає на 29 червня ст. ст.

¹⁰ Анакреон — грецький ліричний поет із Теоса (IV — V ст. до нашої ери).

¹¹ Арно Антуан (1612—1694) — французький богослов, публіцист і письменник.

«ЦІЛУЮ ЗЕМЛЮ»

Останню прижиттєву збірку М. Філянського складено з творів, не опублікованих раніше і друкованіх у періодиці. Опубліковані у періодиці і згодом передруковувалися:

«Асканія-Нова» — «Червоний шлях», 1925, № 4.

«Всяк час стоїть передо мною» («Mecum porto») — «Червоний шлях», 1926, № 3.

«В той час, як небо сяйва сіє» («Пугач») — «Дніпро», 1987, № 3.

«В шатах ночі тіні білі» («Ніч над парком») — «Українська хата», 1914, № 5.

«Горів вогонь в твоїм вікні» — «Дніпро», 1987, № 3.

«Дарма, дарма, що одцвіло» («Геній мети») — «Червоний шлях», 1926, № 3; «Дніпро», 1987, № 3.

«Електра. Бронза. Мармур. Ряд» («Геній звуків») — «Червоний шлях», 1926, № 3.

«Зараз в гаю. Сонце, квіти» («Одууд») — «Шлях», 1918, №№ 10—11.

«І знов далека сторона» — «Дніпро», 1987, № 3.

«І знов я в людях на миру» — «Червоний шлях», 1925, №№ 6—7.

«На ліжко пада час досвітній» — «Червоний шлях», 1925, №№ 6—7.

«Ніхто не спав. І ми не спали» — «Червоний шлях», 1924, №№ 8—9.

«Пив зірниці літній» — «Поезія», 85/2.

«Повішу я свою рушницю» — «Поезія», 85/2.

«Так мовив день, так волив час» («Над порогами») — «Дніпро», 1987, № 3.

«Щоб цвів блакитним цвітом мак» («Геній волі») — «Червоний шлях», 1926, № 3.

«Я, спать лягаючи, в вікні» — «Червоний шлях», 1925, №№ 6—7.

Між текстами першодруку й книжкової публікації є по-мітні різночитання, які вимічаємо.

Цикл «Образи»

В «Червоному шляху», № 3, 1926 року розташування віршів інакше: спершу йде преамбула «Є тайна в камені і древі», згодом вона повторюється як закінчення «Генія волі»; далі йде «Геній звуків» (про Паганіні), «Геній рівноваги» (в книжці вірш зветься «Месум порто»), «Геній волі» (про Бербанка), «Геній досягнення» (про Страдіварі). «Образи» в «Червоному шляху» присвячено П. Г. Тичині.

Різночитання:

«Геній волі»

рядок 30: «Квіти з саду, з гаю, з лугу».

рядок 60: «Красуйсь від них із роду в род».

рядок 63: «Смарагдовий килим і сяє, горить».

«Месум порто»

Перша строфа тотожна з опублікованою в книжці. Дві наступні подаємо повністю від рядка 9-го до кінця, оскільки маємо тут чимало різночитань:

І вже давно, ще в перші дні —

Як став той привид при мені —

Чийсь голос тихий, голос ясний
Сказав про образ той прекрасний:
«То той, ким мариш ти в меті,
В своїм майбутньому житті.
Один від тих, хто на хвилину
До нас спускається в долину,
Щоб нам явити серця мир,
Досвітню радість дальніх гір...
То ворог буднів, суети,
То — геній вічної мети...
Не пізнаєш Сковороди?»

«Г е н і й з в у к і в»

Різночитання:

рядок 12: «І скель зруйнованих корони».

«Г е н і й м е т и»

В «Червоному шляху» вірш має називу «Геній досягнення».

Різночитання:

рядок 6: «З прозорих обріїв, з блискавиць вогневих».

Рядки 9—11: «Видима смерть тобі дала новую вроду,
Услади джерелом ти станеш — без кінця —
Так славимо ж єдиного творця...»

Рядок 14: «Де в сяивах тайн стоїть останній санктуарій».

Ц и к л «V а g i o»

«Ніч над парком»

Різночитання:

рядки 11—13: «Вчувші феї тихі крила,
Оживають тіні білі,
Сходять мовчки з п'єdestалів...»

Рядок 18: «На таємну пораду».

Рядок 26: «Там зітхають в ласках груди».

Рядок 30: «Там воркують, там замліли».

Рядок 32: «Рокіт ніжної розмови».

Рядки 43—44: «Не колихне, не розбуде
Поміж сонця їхні груди...»

Рядок 48: «До схід сонця встелють роси».

Цикл «Співай же, серце»

У публікації «Червоного шляху» № 6—7, 1925 року побудова циклу інакшо: преамбула «Я, спать лягаючи, в вікні», «Ранком» («На ліжко пада час досвітній»), де текст розбито на нумеровані строфи від 1 до 7. Потім іде «Південь», нумерація строф продовжується: 8, 9, 10. По тому — «Вечір» («Вечірня тінь, вечірня тінь») з нумерацією строф 11, 12, 13. Текст від слів «Хворію іноді весь день» до «Над чолом над своїм» і від «Прощаюсь з сонцем кожен раз» і до «І мрії, й казка, і пісні» в книжковій публікації відсутні. Текст «Вечора» від слів «Вечірня тінь» до «Промовить коротко: амінь» має в книжковій публікації варіант «Αγγελος» — розходження між ними такі значні, що вміщаємо в тексті обидва.

Важливіші різночитання такі:

«Ранком»

Рядок 23: «Хоч тайна ночі вже зійшла».

Рядок 26: «Согот, Rousseau i Troyon».

Рядок 36: «Я на шляху краси не зміг».

«Південь»

Рядок 3: «І знов я входжу в машкару».

«Я, спать лягаючи, в вікні»

Рядки 9—11: «Десь буде чуть мені крізь сон,

Як раптом серед ночі

В відмову першим співам лон...»

Інакші заключні строфи:

рядки 13-20: «Як, знявшись, пташка пролетить,

Піднімуть квіти вії,

І світ небес оповістить

В свій час труди земнії.

І з серцем чистим встану я,

І стріну ранок літній,

Прийми ж свій скарб, душе моя,
І ніч, і час досвітній».

¹ Бербанк Лютер (1849—1926) — американський селекціонер-дарвініст. У 1875 р. заклав у Санта-Росі (Каліфорнія) розсадник, в якому вивів багато цінних плодових культур (гібрид абрикоса і сливи, слива без кісточок, ожина без колючок, велетенські дерева волоського горіха тощо).

² Гарпії — богині вихору. Зображені їх птахами з дівочими обличчями.

³ Паганіні Ніколо (1782—1840) — італійський скрипаль та композитор.

⁴ Страдіварі Антоніо (1644—1737) — італійський скрипковий майстер.

⁵ Вірш є поетичною варіацією на Шевченків образ: «Ще треті півні не співали».

⁶ Мандрагора — довголітня рослина, коріння якої вживали в старовину як амулети та зілля-приворіт.

⁷ Петrarка Франческо (1304—1374) — італійський поет, майстер сонетної форми.

⁸ Антарес — зоря у сузір'ї Скорпіона; Волопас — Оріон, Волосожар, Плеяди — сузір'я.

⁹ Барбізон — назва села під Парижем, в якому працювали так звані барбізонці — послідовники натуралістичної школи в живопису другої половини XIX ст.

¹⁰ Перечислюються представники барбізонської школи: Коро Жан-Батіст-Каміль (1796—1875); Руссо — відомі два брати: Руссо Філіпп (1808—1885) і Руссо Теодор (1812—1867), обидва представники натуралістичної школи; Тройон Константен (1810—1865), до речі, французьке написання його прізвища Троюон — так, як було подано в публікації першодруку в «Червоному шляху».

¹¹ Тобто тут візантійський стиль в архітектурі, а тут бароко Растреллі. Растреллі Бартоломео-Франческо (1700—1771) — італієць-архітектор, котрий працював у Росії і на Україні.

¹² Варвара — мучениця християнської церкви. Постраж-

дала у фінікійському місті Геліополі при імператорі Максіміані близько 306 р. Як свята шанувалася на Україні, бо її мощі в 1108 р. перенесено до Києва дочкою імператора Олексія Комнена, яка вийшла заміж за Святополка II, великого князя київського. М. Філянський у вірші підкреслює народне сприйняття образу Варвари, далеке від аскетичного ідеалу, і сам поділяє його.

¹³ Пророк Данило — один з чотирьох так званих «великих пророків» ізраїльського народу. Під іменем пророка Даниїла в Біблії є книга («Книга пророка Даниїла»). Часто зображався на іконах.

¹⁴ Свята Уляна (Іуліанія) — ім'я кількох мучениць християнської церкви. Найвідоміша Іуліанія родом із Вифінії, постраждала в кінці III — на початку IV ст. Прийняла страшні муки, під час яких навернулося в християнство 630 чоловік, котрих тут-таки було убито. Образ святої Уляни, що її описує М. Філянський, є прямим контрастом до мученицького, аскетичного образу святої.

¹⁵ Шеллі Персі-Біші (1792—1822) — англійський поет.

¹⁶ Кантілени — невелика п'еса для співу, мелодійне місце в музичній п'есі.

¹⁷ Тут подаються давні назви Дніпра та дніпровських порогів.

¹⁸ Великий Луг — українські степи.

¹⁹ Бастири — давнє плем'я, що жило на території між Південним Прикарпаттям і пониззям Дунаю. Обри — літописна назва аварів, кочових племен тюркського походження. Кумани — половці.

²⁰ Страбон — (? — бл. 25 р. н. е.) — грецький географ. Полібій (бл. 200 — бл. 120 рр. до н. е.) — грецький історик. Фацлан — очевидно, Фацлан, ібн — арабський письменник X ст., описав слов'ян.

²¹ Купеля — річка.

²² Хортиця — острів на Дніпрі нижче порогів.

²³ Сірко Іван (?—1680) — кошовий отаман Запорозької Січі.

²⁴ Самар — ріка, ліва притока Дніпра.

²⁵ Сулима Іван (? — 1635) — гетьман нереестрованих козаків, напав на фортецю Кодак біля Запорожжя, зруйнував її, а польський гарнізон знищив.

²⁶ Кічкас — ріка і містечко в районі дніпрових порогів.

²⁷ Мамоніт — людина, яка прагне до багатства, наживи. Від Мамони — бога багатства в давніх сірійців та євреїв.

²⁸ Легіон — у давніх математиків лічба від 100 тисяч до мільйона.

²⁹ Тут перелічено назви племен і народів, що жили на нашій землі і з якими мали змагання давні слов'яни.

ПОЗА ЗБІРКАМИ

У цьому розділі вміщуємо твори, які з тих чи інших причин у збірки не потрапили.

«На полі мрій, на прірвах дум» («Ad majorem dei gloriam») подаємо за першодруком у журналі «Українська хата», 1912, № 3—4.

Цикл «Київ» подаємо за першодруком у журналі «Українська хата», 1914, №№ 3—4. Два вірші з циклу — «Ще скарб віків не весь прожито» («На стогнах») і «Крилом під дахом б'є десь голуб» — було вміщено в тому-таки 1914 р. у виданні «Досвітні вогні», видання третє, Київ.

«Думкою останньою в свій суботній час» подаємо за першодруком у журналі «Шлях», 1917, № 1. Згодом вірш друкувався у виданнях: «Нова українська поезія», К., 1923, в декламаторі «Сяйво» і в «Поезії», 85/2.

«В ярмах туги звіку здавлена» подаємо за першодруком у журналі «Шлях», № 1, 1917.

«Вечірніх жертв курівся дим» («Клятьба пророка Ездри») подаємо за першодруком у журналі «Шлях» № 3, 1917.

«Я знаю шлях. Між рідними шляхами» («Шлях») подаємо за першодруком у журналі «Шлях» № 3, 1917.

«В краї нерідній не раз вона тікала» («Великденъ») подаємо за першодруком у журналі «Шлях», № 4, 1917;

передруковувався згодом у книжці «Нова українська поезія».

«Розлилось, розбушувалось» («Повідь») подаємо за першодруком у журналі «Шлях», № 4, 1917.

«Я вчора бачив сам — він досі тут між нами» («Він тут») — подаємо за першодруком у журналі «Шлях», № 7, 1917. Один із віршів на біблійну тематику з виразним засудженням демагогічного християнства, в яке переросло первісне. Христос передчуває, що його ідеї любові до людини виллються в релігійну мізантропію. Використання біблійної тематики і протиставлення раннього християнства його пізнішим формам було явищем типовим у тогочасній поезії — це особливо помічаемо в Івана Франка, Лесі Українки, Олександра Блока, молодого Тичини та інших.

«Не журъ мене, далекий друже» («Далекому») подаємо за першодруком у журналі «Шлях», № 2, 1918.

«Пояс скинувши дівочий» («Орхідея») подаємо за першодруком у журналі «Шлях», №№ 4—5, 1918.

Легенду ліричну «Бузовий кущ» подаємо за першодруком у журналі «Шлях», №№ 6—7, 9 за 1918 р. Уривки твору друкувалися згодом у «Хрестоматії нової української літератури», декламаторі «Сяйво», «Антології української поезії», т. II.

«Я на весіллі вчора був» («На весіллі») подаємо за першодруком у журналі «Шлях», №№ 10—11, 1918.

«І знов, і знов, як і колись» («Четверо») подаємо за першодруком у журналі «Червоний шлях», №№ 1—2, 1925.

¹ Первозваний — йдеться про апостола Андрія Первозванного, який, за легендою, поставив хреста на Київських горах і прорік, що тут має вирости велике місто.

² Пророк Ездра — біблійний персонаж, автор однієї з книг Старого Заповіту, т. зв. «Книги Ездри». У вірші М. Філянського переспівано той епізод з «книги Ездри», коли вражений гріхами свого племені Ездра палко молився змілосердитися над ними (Кн. Ездри, IX, 6—10).

³ У вірші йдеться про Марію-богородицю, матір Ісуа

Христа. Твір є поетичною варіацією на ряд шевченківських мотивів: «Треті піvnі», мотив про розп'яття Марії (поема «Марія» — порівняй: «Розп'яли і тебе, як сина») тощо.

⁴ Тарпейська скеля — скеля на Капітолійському горбі, звідки скидали приречених на смерть.

⁵ Псіл — Псел — ріка, ліва притока Дніпра.

⁶ Оріон — див. прим. 8 до «Цілу землю».

⁷ Пеан — у стародавніх греків урочиста пісня в честь Аполлона, пеаном звалася також пісня, що її співали античні воїни перед боєм.

⁸ Піфагорійці — учні й послідовники Піфагора, що заснували італійську філософську школу, вивчали математику, астрономію, фізику.

⁹ Єдиний наслідок гетьманський — тобто храм, побудований у стилі українського барокко.

¹⁰ Мані, факел — маne, фéкель — зважено, підраховано. За біблійним переказом, ці слова були написані невідомою рукою під час бенкету царя Валтасара, ними пророковано загибель Валтасарову та його держави. Загалом ці слова з додатком «фарес» (поділено) стали віщими позначками загибелі.

ЗМІСТ

<i>Шевчук Валерій. Син землі</i>	17
«ЛІРИКА», ТОМ I	35
«І рокіт хвиль, і гомін ночі»	36
I. «За миттю мить, за годом год»	36
II. «Свій час — на сон весінніх чар»	37
III. «Всьому під сонцем — край один»	38
IV. «Так пий же з чари чар земних...»	38
V. «Того не вернеш, що минуло»	39
VI. «Там, де блакит німих висот»	39
«Молюсь я дням — давно минулим»	40
II. «Мій тяжкий жаль, моя неволя»	41
«Я слухав рокіт хвиль, я слухав сон діброви»	41
III. Ранком	42
Полудень	43
Надвечір	43
Nocturno	44
IV. Буду	44
Від рук твоїх	45
Хвала	45
В сирій землі	47
«Я в'ю вінок, і надо мною»	48
V. «Ти знов стоїш передо мною, мій рідний край»	49
«Спить ряд могил, давно німих»	49
Не жаль	51
«Піду я сам собі долиною та гаєм»	52
Дам серцю волю я	53

«І рідний гай, і рідний лан»	53
Три явори	54
«І знов, і знов весна... І знов вечірні квіти»	55
VII. «...І буде дня стоустий шум»	55
Чом не любить?	56
«...Жартуй... жартуй, щоб сон дівочий»	56
Три згадки	57
I. «До мене лине давній час»	57
II. «Над гаєм ясная вставала»	57
III. «Луна вечірняя лунала»	58
«За садом, садом»	58
VIII. В рибалках	59
Останній вечір	59
«Я бачу квіт зів'ялих ряд...»	60
«Чом ти вчора не виходила?»	60
«Полем, полем та долиною»	61
N. («Нічого й не було...»)	61
Не сон, не сон	62
«Червоним золотом діброва убиралась»	63
VIII. Серце	64
I. Н. Х.	64
«Хай щастя сон над серцем лине»	64
«В вечірній тихий, ясний час»	65
«Не мов мені, не мов ні слова»	65
«На вітах сонних жевріє»	66
«Луна за лугом замирас»	66
«Буває час: на муки ночі»	67
«Поки ще серце стать не стало»	67
IX. На смерть Раї	68
N. («Ще вчора звечора...»)	68
N. («До часу, як мене позвала»)	69
М. Садковський	69
В. Л. Б.	70
Дм. Ів. Яворницькому	71
N. («Рано спустились на квіти останній»)	72
X. Малюнки	73

«Лани весіннії на сонці зеленіють»	73
«Вечірній гай стоїть, німіє»	73
«Я мовчки ліг і слухать став»	74
«Де-не-де дальній тополі»	74
<i>Meleagrina margaritifera</i>	75
XI. На самоті	75
«Я знов один, я знов один»	75
«Я бачив тяжкий сон... Я бачив море сліз»	76
«Як та вечірняя роса»	77
«Вечірнім часом над заснулим»	77
«Я радим серцем кличу слово»	77
«Ударить інколи на квіти сонця промінь»	78
«Бажаю в ясний час, щоб спомин сумних нар»	78
XII. Хмари	79
«Нам любо в тихий, ясний час»	79
«Хто переманить нашу долю»	79
«З ланів, що стеляться в могилах»	79
«Ми сонцю ясному взамін»	80
«Ми в час вечірній до півночі»	80
«І любо нам з зелених шат»	81
«Куди б і де б ми не неслись»	82
«Буває час: нам надокучить»	82
«І любо нам на сон діброви»	83
«І любо лоном пишних шат»	83
 «CALENDARIUM». ТОМ II	
Вересень	86
«Як загориться — закипить»	86
В діброві	87
Журавлям	87
«І ми колись»	88
Жовтень	89
«Не йди доріжкою, що вчора ти ходила»	89
«Хто небо яснеє відняв у тебе, гаю»	89
N. («І знов би стрів тебе...»)	90
N. («Не гайся, ласочко, не муч»)	90

«Йду я луками, ланами»	91
«Ти в небі хмурому нудьгу знайди глухую»	92
«Люблю я зоряні, холодні, ясні ночі»	92
«Котились хмари понад полем»	93
Падолист	94
«І небо сковане, і скована земля»	94
Падолиста 2-го, року 1910-го	94
Беркут	95
«На думу тяжкую зійшлись байраки, гори»	95
Грудень	96
«Втомившись після бур, і ласок, і зітхання»	96
Грудня день 6-й	96
«Як гарно слухати про дні далеких літ»	97
Січень	98
Під Новий рік	98
«На зорях щастя — за красу»	99
«Під саваном лежать сумні мої гаї»	99
«Я йду дібровою: занесені стежки»	99
«Гадай, гадай — пора твоя настала»	100
Janyieг	101
«...За що, за що?» — синів вона питала»	102
Лютій	103
«На сонці капля перший раз сьогодні з стріхи впала»	103
Лютого день 26-й	103
Іней	105
Березіль	105
«Прозорі тіні берег красять»	105
«Покаяння отверзі»	106
I. «Сумний, поважний дзвін!»	106
II. «Отверзи двері покаянні!»	107
III. «Я не молюсь давно...»	107
IV. «Як Каїн совіті — без жалю, без зітхання» . .	107
V. «Коли б я певен був, що погляд мій ти знаєш» .	108
VI. «На древі хрестому крізь муки, крізь німії» .	108
VII. «Тремтять живі огні»	108
VIII. «Кого покличу я на тяжкеє ридання»	108

IX. «І в'ється фіміам»	109
X. «Сумний поважний дзвін»	109
«Вже вії в небі піднялися»	110
Квітень	110
«Здрастуй, неба даль бездонная»	110
«О дні весняній! Чом серце не проспало»	111
«Заливають землю»	111
«І сад зацвів «вишневий»»	112
Ластівка	112
Великдень	114
«І море сонця в небі грає»	114
Травень	115
Травня день перший	115
Весенне	115
Гурайте їх!	117
Є. Ф-ій	117
Червень	118
«Не сумуй, що пісня з долу»	118
«Як весело між вас, зелені повні хвилі»	119
На чужині	120
Подорожній	122
«Чого ти нудишся? Дивись — ти в сяйві весь»	123
«Я співець своєї волі»	123
Купала на Йвана	124
Липень	125
Липнева ніч	125
Троянда	126
Дуб	127
Осокор	128
Явір	128
Барвінок	129
Калина	129
Липень	130
Серпень	131
«Ще ласкавіш в ланах вечірнє сонце грає»	131
Антуан Арно	131

«ЦІЛУЮ ЗЕМЛЮ»

Образи	134
Геній волі	134
Месум porto	137
Геній звуків	138
«Надгірня ніч. Холодні роси»	139
Геній мети	140
Vario	141
Ніч над парком	141
Треті півні	143
З нею	143
Мандрагора	144
«Шукаю тих, хто в ніч осінню»	145
Пташки	146
Синичка	146
Пугач	147
Одуд	148
 ЦИКЛИ	
Не двічі	149
I. «І недоласканії груди»	149
II. «І знов далека сторона»	149
III. На лижвах	150
IV. Двоє	150
V. З листа	151
VI. Восени	152
VII. Горів огонь	152
VIII. «Між гір назустріч нас несло»	153
IX. «О, нагадай мені ті дні»	154
X. «Я кинув рідній гай»	154
XI. «І знов лечу. І десь... дзвенить»	155
XII. «І недоласканії груди»	155

Співай же, серце!	156
«Я, спать лягаючи, в вікні»	156
Ранком	156
Південь	159
Вечір	160
Аүгөлос	162
«Я, спать лягаючи, в вікні»	162
В пилу сандалів	163
Заспів	163
Київ	164
Голуби в дзвіниці	165
В Лаврі	166
В музеї культів	167
«Хай буду й я тим божевільним»	170
Над могилою	171
Над порогами	172
«Сім день»	173
Асканія-Нова	177
Нач	177
«Лиш я, та степ, та ніч німа»	178
«Зорить досвітняя зоря»	179
«О ранку час, досвітняя мить!»	180
В Асканії	180
«Де я? В якій я стороні?»	182
Полудень	182
Вечір	184
Ти вся	185

ПОЗА ЗБІРКАМИ

«Думкою останньою в свій суботній час»	188
Ad majorem dei gloriam	189
Київ	191
I. На стогнах	191
II. В Лаврі	191
III. Мара	192

«В ярмах туги звіку здавлена»	193
Клятъба пророка Ездри	194
Шлях	195
Великдень	196
Повідь	197
Він тут....	198
Далекому	200
Орхідея	200
БУЗОВИЙ КУЩ. Легенда лірична	201
Пролог	201
Частина перша	203
Частина друга	208
На весіллі	214
Четверо	215
ПРИМІТКИ	217

Литературно-художественное издание

БИБЛИОТЕКА ПОЭТА

Филянский Николай Григорьевич

СТИХОТВОРЕНИЯ

Составитель

Шевчук Валерий Александрович

Киев, издательство «Радянський письменник»

На украинском языке

Літературно-художнє видання

БІБЛІОТЕКА ПОЕТА

Філянський Микола Григорович

ПОЕЗІЙ

Редактор О. В. Лупій

Художник М. П. Вуск

Художній редактор Н. В. М'ясковська

Технічні редактори: Л. Д. Макарчук, В. В. Чала

Коректори: В. А. Зеленська, Г. П. Лукова

Інформ. бланк № 2681

Здано на виробництво 12.11.87. Підписано до друку 03.02.88.
БФ 40323. Формат 70×90¹/₃₂. Папір друк. № 1. Гарнітура Таймс.
Офсетний друк. 8,78 ум.-друк. арк., 8,78 ум. фарб.-відб., 9,03 обл.-
вид. арк. Тираж 3200 пр. Зам. 1573-7. Ціна в оправі 1 крб. 20 к.

**Видавництво «Радянський письменник»,
252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52.**

**Львівська книжкова фабрика «Атлас»,
290005, Львів-5, вул. Зелена, 20.**

Філянський М. Г.

Φ57 Поезії/Редкол.: І. Ф. Драч та ін.; Упоряд.,
вступ, ст. та приміт. В. О. Шевчука.—
К.: Рад. пысъмэннык, 1988.— 240 с. (Б-ка
поета)

ISBN 5—333—00101—4

Николай Григорьевич Филянский — талантливый украинский поэт, типичный поздний романтик, современник Ивана Франко и Леси Украинки. Это избранное — первое издание поэта, где помещены произведения сборников «Поззии», «Calendarium», «Целую землю», а также отдельные стихотворения, напечатанные в периодике.

Ф 4702590200-045 КУ № 8-529-1988 **ББК84Ук1-5**
M223(04)-88

